# SADR@AJ



KONFERENCIJE
Moj do`ivljaj druge lezbejske nedelje (Desa) ..... 3
Zavr{ni dokument sa Druge lezbejske nedelje, Sombor .....
64 suze .....
Prva IGLYO `enska konferencija .....
@enska i lezbejska biblioteka u Glazgovu .....
Posjeta lezbejskim i gej organizacijama u Njema~koj .....
Prva lezbejska izlo`ba u Hrvatskoj “Lesbian conne xion/s”

ORGANIZACIJE U SVETU
Axios ..... 4

ZDRAVLJE
Lezbejsko roditeljstvo ..... 7

KULTURA - knji`evnost
Pomarand`e nisu jedino vo}e - seminarski rad
KULTURA - film
Vatra ..... 18

BIOGRAFIJE
U susret dvehiljaditoj Marina Cvetajeva ..... 20

SE]ANJA
Kratka biografija - Svetlana Liler ..... 33
Jedan zapis - Svetlana Liler ..... 34
Da li te Lana nekad vozila kolima?
Mene jeste ..... 36
Dejan Nebrigi} - nepokorni govor gay-`udnje ..... 41
O Dejanu Nebrigi}u ..... 42
Mladi} maslinovih krila ..... 44

PRAVO
Devet pogleda na rat kroz jednu li~nu, lezbejsku prizmu ..... 46
D`oan Nestle, Pismo mojoj zajednici ..... 48
“Mu{ki“ NATO ..... 50
Aktivistkinje sa Kosova odr`avaju duh ..... 51
Lezbejska ljudska prava ..... 52
@udnja za pravdom - intervju sa Lepom Mla|enovi} ..... 55

Izdava~: LABRIS - grupa za lezbejska ljudska prava
kontakt telefon 439 488, e-mail: labris@eunet.yu, http://womenngo.org.yu/labris

Redakcija: Ljiljana @ivkovi}, Radenka Gruba~i}

Tehni~ko ure|enje i slog: Bobana Macanovi}

[tampa: PinKpress

Ovaj broj je pomogao
Fond za otvoreno dru{tvo Jugoslavije

**LABRIS** je grupa za promociju lezbejskih prava, osnovana u Beogradu poèetkom 1995. Nastala je iz nevladine organizacije ARKADIJA - Gej i lezbejski lobi, koji je osnovan krajem 1990.

**LABRIS** je ženska grupa za podršku žena koje vole žene i promovisanje razlièitosti lezbejske egzistencije u društvu.

**LABRIS** tvrdi, na osnovu nauène statistike, da u Beogradu ima oko 20.000 žena koje vole žene a èija prava nisu ostvarena.

***Labris - ko smo mi?***

Imenujemo svoju drugaèiju egzistenciju koja ne zavisi od muškaraca. Imenujemo svoje ljubavi i ideje za drugaèiji svet u kojem neæemo biti svakodnevno izložene nasilju zbog svoje lezbejske egzistencije.

Govorimo sebi i drugima da svaka žena ima pravo da voli žene i da to nije devijacija, ni zloèin. Lezbejska egzistencija nije lièna stvar žene veæ društveno pitanje prava na razlièitost.

Podstièemo sebe i druge da kritièki razmišljaju o prisilnoj heteroseksualnosti koja èini žene zavisnim od muškaraca.

Radimo na promociji lezbejskih prava u javnosti.

Oranizujemo radionice na kojima razgovaramo o pitanjima iz naših života.

Povezujemo se sa lezbejskim organizacijama iz zemalja bivše Jugoslavije i sveta.

Solidarišemo se sa ženama bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju, nacionalnost, invalidnost, rasu i druge razlike.

***Labris - mi tražimo:***

- da se društvene, kulturne i nauène institucije prema lezbejskoj egzistenciji odnose isto kao i prema heteroseksualnoj egzistenciji;
- da se zakonima reguliše da lezbejski i gej partneri imaju ista prava kao i heteroseksualni supružnici;
- da se zakonima omoguæi lezbejskim i gej parovima da usvajaju decu;
- da se u okviru socijalnih ustanova osnuju savetovališta koja æe se na odgovarajuæi naèin baviti psihološkim i socijalnim pitanjima lezbejki, njihovih porodica i prijatelja;
- da se iz svih udžbenika eliminišu delovi koji povezuju lezbejstvo sa seksualnom devijacijom, patološkim stanjem ili psihièkim poremeæajem;
- da se u ginekološku praksu uvede poseban tretman za lezbejke.

LEZBEJSKA EGZISTENCIJA JE NAŠE LJUDSKO PRAVO

Potrebne smo jedna drugoj da bi prepoznale same sebe, da bi bile jaèe, da bi se izborile za naša prava. Kada èujemo jedna drugu onda i naše liène priče dobiju prostor za život.
Potrebne smo jedna drugoj da bi bile vidljive javnosti. Drugi treba da nas upoznaju i da znaju da mi postojimo.

# Milena Zagorac

# DRAGE NA[E,

LABRIS od 12. februara IMA SVOJ PROSTOR, èlanice organizuju, rade i planiraju različite aktivnosti nadovezujuæi se na prethodni rad Labrisa.

Prva gej/lezbejska grupa za afirmaciju gej/lezbejskih ljudskih prava i kulture pod nazivom “Arkadija” osnovana je 13. januara 1991. g. kada je održana osnivaèka skupština. U to vreme ova je grupa uglavnom okupila osobe koje su svojim profesionalnim odnosno politièko-aktivistièkim delovanjem uèestvovale u javnom životu i zalagale se za ljudska i politièka prava uopšte, a osnovni cilj je bio dekriminalizacija homoseksualnosti. Aktivnosti “Arkadije” uključile su medijsko lobiranje, pacifistièko-feministièki aktivizam, tribine i javne proteste, ostale aktivnosti i međunarodnu saradnju.



Sa Druge lezbejske nedelje

“Arkadija” je tokom 1994. g. koristila prostor Ženskih studija, a kada se u “Arkadiji” okupilo dovoljno politièki zainteresovanih lezbejki, u martu 1995. g. lezbejski deo organizacije je doneo odluku da se odvoji i oformljena je grupa za lezbejska prava LABRIS, a za okupljanje i sastanke koristila je još uvek prostorije Ženskih studija. Sastanci su se organizovali jednom nedeljno, a radionice do dva puta meseèno. Izdavale su se novine “Labris”, štampani su pamfleti i objavljene su èetiri knjige... provedeno je nekoliko anketa, organizovale su se kulturne veèeri i lezbejske studije.



**Ova fotografija je modifikovana iz razloga liène sigurnosti.** LABRIS radi na tome da stvori društvo u kojem æe svaka lezbejka slobodno i s ponosom moæi da pokazuje svoje fotografije s drugim lezbejkama svojoj porodici, koleginicama na poslu, svojim heteroseksualnim drugaricama i drugovima.
(Napomena redakcije)

Nakon cele decenije grupa za lezbejska ljudska prava izborila se za svoj prostor i nastavlja sa radom. Dolaze nove žene doprinoseæi svojim angažovanjem i idejama.

Poslepodneva su namjenjena radionicama (kreativnim i psihološkim), poetskim, video i muzièkim veèerima, druženju, žurkama... svaka zainteresovana saradnica ili prijateljica može izneti svoju ideju ili se angažovati.

Sada imamo svoj prostor, moguænosti su više otvorene za druženje, rad i saradnju.

To je dugo isèekivana prièa, za mnoge prièa èežnje. Dobrodušna srca i naglašeni vragolasti osmesi dobronamernog zadirkivanja i zapitkivanja imaju i svoje fizièko mesto.

Grupa za lezbejska ljudska prva takođe ima svoje jutro, svoje telefonske pozive, svoj dan, takođe raznolika dešavanja, svoje maloveliko mesto pored ostalih uloga i prièa je svakodnevna jer je deo nas.

Velika bajka svakodnevnice. Proleæe dolazi, pijem prvu jutarnju kafu, misli mi vrludaju... gledam u poklonjene knjige i obeleživa è “za-Misli drugaèije” i èujem cvrkut ptica. Draga je upravo otišla na posao i jednostavno jutrošnji telefonski poziv uradio je svoje. Pomislim, nije dobro misliti o istorijskim èinjenicama prije nepopijene kafe ili voðenja ljubavi ili veæ neèega srcu, dušici i tijelu ti dragom.

Prosto dan je otpoèeo!

Poèinjali su verovatno tako dani i kada se davno živelo i vodili ratovi i gradili prvi soliteri... nauènice Memedova i Solominova verovatno se izjutra èuju ili naðu u svojim labaratorijama i zapoèinju prièu o cirkulaciji vode na zemlji i upravljanju njome... i svakome dan veæ nekako poène. Sastavni deo te tiho-velike bajke je i voleti se. Nekog jutra ili svakog jutra, setite se, organizujte domišljatu ideju, pozitivnu ili negativnu emociju podelite sa Labrisom.

Pozdravljaju vas vaše Labriskinje i šalju mnogo radosnih emocija i podrške!

# MOJ DO@IVLJAJ “DRUGE LEZBEJSKE NEDELJE” OD 17. DO 22. OKTOBRA 2000.

## UVOD

Trenutak u kome ovo pišem dešava se, sticajem niza nepovoljnih okolnosti, mnogo kasnije od trenutaka o kojima æu pisati, usled èega je veæina mojih emocija vezanih za Drugu lezbejsku nedelju svedena na tako-zvanu razumnu meru, tako da ovo uopšte neæe biti romantièni i blago-erotizovani roman veæ samo novinski èlanak i to iz èetiri potuno nepovezana dela. Osim možda negde... u meni.

## COMING OUT

Žena. Dugo mi je bilo potrebno da tu reè lišim pežorativnog prizvuka koji se odnekud-oduvek uz nju lepio.
Isto toliko je bilo potrebno da poènem da se s njom identifikujem.
Šta, zapravo želim da kažem? Zapravo želim da kažem da mi je Lezbejska nedelja stigla prekasno. Prekasno za sve one godine nemoæi da se definišem, prekasno za sve one godine osujeæenosti i nepripadanja protiv kojih sam se svim silama borila nemo. Uvek sama – protiv ustaljenih i nepravednih normi i uvek sama – za bezimenu žudnju za srodnim biæem za koje sam oseæala da jeste žena, ali sam oseæala još više da nije savršena. I onda, posle svega toga i posle stotinu raznoraznih radionica na sliène teme, doðe i ta Lezbejska nedelja na kojoj, konaèno, shvatim da ta koja nije savršena, sam zapravo – ja.

Jer, ta koja nije 100% lezbejka na Lezbejskoj nedelji sam baš – ja, doduše možda su i još neke, ali to veæ nije moj problem. Dakle, pristala sam da doðem na skup koji jeste lezbejski i super mi je u tom homogenom okruženju ali ne pristajem da se prepoznam u zajednièkom imenu. Ne mogu sad reæi da me to muèi ni da sam imala noæne more zbog toga, ali u trenucima kada mi je (k’o beli dan) bivalo jasno da je svaka od žena oko mene duboko svesna posebnosti situacije koju ja živim decenijama, doživljavala sam jednu blaženu sigurnost, kakvu ranije u sebi nikada nisam oseæala.
Lezbejka. Dugo mi je bilo potrebno da tu reè lišim pežorativnog prizvuka koji se odnekud-oduvek uz nju lepio. Koliko æe mi biti potrebno da se sa njom identifikujem – ne znam, ali znam da je poèelo.

## LEZBEJSKA LEPOTA

Njene sam oèi prvi put ugledala pre izvesnog broja godina i beznadežno ih zapamtila – zauvek. Ove Lezbejske nedelje pokazalo se korisnim moje dobro pamæenje iako joj nisam govorila o njenim oèima pre izvesnog broja godina i o tome šta mi je znaèila èinjenica da postoji

tako svesna sebe, tako samouverena u nepredvidivom svemiru, i što da ne, tako zaljubljena u nju. Dok je govorila èinilo mi se da prepoznajem sopstvene neizgovorene reèi. Naèin na koji su stvarnost i ona dilovale spoznaju sveta, èesto mi je trepavice èinio vlažnim. Bila je ona i koketna i okretna i vickasta i mila i topla... da – nemam reèi. I seæam se da je bila u iskušenju, mada to nikada neæe priznati (i ne treba), bila je, znam, u iskušenju... da me prepozna.

Da se razumemo, sve su bile lepe, svaka na svoj osoben naèin i zato o svima govorim kao o jednoj.



Sa Druge lezbejske nedelje

## LEZBEJSKI PEJZAŽI



Sa Druge lezbejske nedelje

E, to nebo nad ravnicom ostaæe mi modro u seæanju (uprkos Josipi Lisac koja je više puta pokušavala da zamagli) taj put što ne vijuga veæ nestaje prav u nedogledu, i prašnjavi drum pored njiva sa razigranim telima žena i njihovim glasovima.

Umiljati kuèiæi među ružama i noæ nesavladiva izvan kapija našeg belog zamka, besprekorni raspored zvezda i Lune (kao kod Safo) i blagi vetar na licu jedne žene koji eto baš te noæi nije ni malo mirisao na svinjce.

## LEZBEJSKI DAN POSLE

Hodam, tako, ulicom, gledam ljude i oseæam se, nekako, uspravnijom. U džepu mi je Manifest pièke, èitam ga, stoti put, dok èekam zeleno. Radikalan je ali nežan. Manifest. Slutim da se slojevito otvara jedan novi pojam u mojoj svesti. Niz novih pojmova za(po)èetih u jednoj jedinoj hiljadama puta upotrebljenoj i zloupotrebljenoj reèi – PIÈKA. Osloboðen tamnièarskih okova svetluca oko mene na usnama nepoznatih ljudi. Neshvatljivo mnogo znaèenja dobijaju svakodnevne stvari kada se sagledaju drugaèije. Danas se oseæam slobodnom da kažem: To sam ja. A ko ste vi?

## EPILOG

Uspela sam da svršim pre nestanka struje konaèno sama za trpezarijskim stolom moje biološke i strejt porodice. Sati je, nula-nula petnaest – sreda. Zaspaæu i možda æu sanjati...



Sa Druge lezbejske nedelje

# DRUGA LEZBEJSKA NEDELJA

# BUDI TO [TO JESI

## Sombor 17 - 22. oktobra 2000.

## u organizaciji grupe za lezbejska ljudska prava LABRIS

**PROGRAM:**

1. Otvaranje skupa
2. Životne mape - *upoznavanje*
3. Coming out
4. Naša žudnja za politièkim - *lezbejski feminizam*
5. Alternativno leèenje
6. Lezbejke fantaziraju - *umesto maskenbala*
7. Poetsko veèe “Moj identitet”
8. Lezbejski jezik
9. Lezbejska vidljivost
10. Lezbejska prava su ljudska prava
11. Debata butch i femme
12. Kurs samoodbrane za žene - wen do
13. Jutarnje disanje
14. Nasilje u lezbejskim vezama
15. Zdrava ishrana
16. Lezbejska seksualnost, “Ah”
17. Feministièko pozorište – Beograd i FNS teatar – Novi Sad
18. Moje iskustvo sa muškim nasiljem
19. Pravna regulativa gej i lezbejskih odnosa u Zapadnoj Europi
20. Emotivna i seksualna zavisnost
21. Jutarnja rekreacija
22. Vrištanje u prirodi
23. Izlet u Sombor
24. Projekcija filma “Seoska romansa”
25. Ples pièke

Okupile smo se u Somboru, lezbejke iz Baèke Topole, Beograda, Jagodine, Kikinde, Ljubljane, Niša, Novog Sada, Skopja, Zagreba i Zrenjanina.

Nas šezdeset i èetiri u Somboru nastavljamo rad na lezbejskoj vidljivosti, koji smo zapoèele na Prvoj lezbejskoj nedelji na Pohorju, 1997.

U meðuvremenu od 1997. mnoge politièke promene su se dogodile u našim državama, koje daju moguænost lobiranja za ženska i lezbejska prava.

- Meðunarodna UN misija na Kosovu zaustavila je agresiju srpske vojske i policije i uspostavila protektorat nad tim regionom. U novom periodu na Kosovu osnovano je mnogo ženskih organizacija ali graðanke albanske nacionalnosti i dalje ne mogu da uðu u Srbiju. Nama je jako žao.
- Graðanke i graðani Republike Hrvatske izglasale su prošle godine kraj nacionalistièkom voði i poèetak graðanskog društva.
- Graðanke i graðani SR Jugoslavije izglasale su prošlog meseca kraj fašistièkom voði i poèetak još jednog graðanskog društva.
- Graðanke i graðani Republike Slovenije ovog meseca izglasale su politièku orijentaciju levog centra.

## MANIFEST PIÈKE

**PIÈKA** traži i govori novi jezik.
Lezbejke recikliraju hetero lingvistièki kod.
Stvaraju svoje identitete: cele, snažne, validne, razlièite.
Slušale smo jedna drugu. Èule smo razlièita iskustva o kompleksnosti lezbejske egzistencije u hetero-patriarhalnom društvu. I ove godine nije bilo lako, bilo nam je divno. Radile smo kroz radionice, debate, trèanje i sport. Unutra i spolja. Ohrabrivale smo jedna drugu. Zajedno. Lezbo-tok, lezbo-žud, lezbo-bit.

Svaka sama sebi pravi teoriju.
Orgazmièkim krikom **PIÈKA** ruši falusne idole. Oslobaðanje od homofobije je proces u kojem smo potrebne jedna drugoj.
Karakteristièno za Drugu lezbejsku nedelju je da smo imale debatu o butch i femme u tri dela do kasno u noæ, da smo imale Irenine vežbe ven do i Jelenino vrištanje u prirodi, da se radilo feministièko pozorište i ples **PIÈKE**... Širile smo lezbejsku solidarnost.
Važno nam je da smo razlièite i da nosimo hiljade èudesnosti s kojima menjamo svet.

**Lepe,**
**drage sebi,**
**budile smo jedna drugu,**
**napokon zajedno**
**svetlije**.

### VULVA AKCIJA

Sedele smo u pokrovlju i prièale sta nam je bilo najvažnije za ovih šest dana.
Ovaj razgovor smo nazvale Vulva Akcija,
evo sta smo rekle:

- napokon sam otkrila svoj lezbejski identitet
- èula sam neke detalje iz lezbejskog života o kojima nikada nisam razmišljala
- tri radionice su bile super
- sport je bio važan, hoæu još
- Manifest Pièke je odlièan - nadam se da æe doæi u moju firmu gde mi je zabranjen gej i lezbejski govor, da ga obesim na oglasnu tablu!
- Irenine vežbe su najbolje
- vrištanje u prirodi, Jelenino vrištanje
- radovala sam se svemu ovome
- zato što sam sa svima prièala - puko mi je glas, a za mnogima æe mi puæi srce
- sutra æu doživeti šok - kad se vratim u onaj svet
- ja nikada nisam imala prilike da upoznam žene iz Slovenije
- divno mi je zato što smo bile zajedno i tako blizu

*Labris, grupa za lezbejska ljudska prava*
*Sombor, 21.10.2000.*

# 8 Lori
# 64 SUZE



Noæ je frigidna i nadmena, vazduh nedokuèiv i lenj. Parfinska sveæa nudi ograniènenu svetlost. Obuzima me tuga – lezbejski D-dur. Na stolu je diktafon, flaša piva, ruèni sat i šolja jutarnje, odmakle kafe.

Sveæa igra u ritmu mog daha, u plamenu vidim ženu koju dim odnosi u nedostižno. Na diktafonu plaèe pesma Trejsi Èepman: "*She' s got ticket*", ja nastavljam: *I thing she's gonna use it, i think she's gonna fly away*... Mislim na lezbejsku nedelju ovog mraènog, kasnog, prokletog ponedeljka. Sada sam samo neshvaæena lezbejka okovana u lance koji su saèinjeni ljudskom samovoljom i strahom od oseæanja koja ne mogu svi da osete. Ta L.N bila je moja privremena sloboda, sloboda na šest dana, posle koje sam se opet prepustila lancima. Lanci su me èekali kao precizni vozovi Japana, kao nestašno kuèe kazna, kao crveno – STOJ, kao lezbejko crkni. Èim se autobus približio Beogradu ti lanci su zazveckali i hladnoæom mi dotakli zglobove srca. Rastajala sam se sa lezbejkama iz Slovenije, Makedonije, Srbije i mislila sam da æe me njihovi zagrljaji i razumevanje odvuæi dalje od lezbejskog D-dura. Ali nije bilo tako, ja sam se samo vratila u autobus i zaputila u Novi Sad. Kako su mi te žene nestale iz vida nejake suze spustile su se niz moje vrele obraze. Bila sam sam na spratu autobusa, sam sa praznim kesicama od bombona i keksa koje smo delile. Sedišta su bila još topla, èula sam reèi podrške. Vozaè pušta tužnu starojugoslovensku muziku, srce mi treperi kao u bosonoge ciganèice ispred svatovske povorke. Pokušavam da vratim oseæaje njihove prisutnosti. Mislim na njihove sestrinske zagrljaje, na meke kose, tople poglede, znojave dlanove. Razmišljam o njihovim pesmama, o muzici koju smo same kreirale, mislim na nekoliko dima ushiæenja koji su mi lance pretvorili u ruže. Mislim na "osveštene" suze lezbejskog "prièešæa" iskrenosti. Mislim na njen miris ozvuèen pogledima. Mislim na borbu u njihovim oèima, vatru u grudima... mislim na pero goluba i želim ga u mom krilu. Vozaè pojaèava refren pesme, "Daire" grupe "Smak". Ceo sprat autobusa gleda u mene. Odjednom nešto padne sa prednjeg sedišta na dno autobusa. Zvuk je bio tup i oštar. Vozaè uzima mikrofon i pita me šta je to palo, da li se nešto polomilo. Nisam videla šta je palo ali mu govorim da æu videti. On ne razume moj pocepan glas i ponavlja mi grublje pitanja. Silazim do vrata autobusa i sa stepeništa uzimam flašicu Biterlemona. Ona mi je zagrejala hladnu ruku. Ona, ta mala flašica pružila mi je toplinu. Ne mogu to da opišem, kao da je razumela moj bol, kao da mi je govorila da budem jaka, hrabra, kao i ona što je pala sa sprata na èelière stepenice autobusa i nije se razbila. Tu flašicu zaboravila je jedna od žena, ne znam koja, nije ni bitno, to su one sve. Na nalepnici u levom æošku stoji znak "YU" i trobojna zastava. To su sve žene sa L.N 64 kapljice starojugoslovenskog lezbejstva. To je moja uspomena. Pevušim pesmu "Jugoslavijo", himnu sobe 5d. Opet mi suze vlaže obraze. Glas vozaèa iznenada me trgne: Hoæeš ovde da siðeš kod najlon pijace ili kod PTT stanice? Šta je to ovde èoveèe, ovo nije Novi Sad, ovo je neka nedoðija, govorim u sebi. On nastavlja da vozi u nepoznato i postavlja pitanje. "Ovde æu" viknem i izaðem u mraènu ulicu. Pravdao se da vozi autobus u garažu i da ne ide dalje. Nisam ga ni slušala jer me je strah opio do mrtvila. Kao da je rekao crkni lezbejko u ovoj zabiti. Izašla sam negde oko najlon pijace, nije bilo struje, neka svetlost me privuèe na levi stranu. Doðem do kafiæa "K2" koji je osvetljen na agregat. Neki momak izaðe do kola i ja ga upitam gde je Novi Sad. Pitam i on mi uz podsmeh pokaže na autoput. Neki pijanac govori o ulovu ribe. Mraèna i pohlepna ulica mami me podmuklo, moram je preæi. Trèim izbezumljena ka autoputu koji je bar farovima od kola osvetljen. JA? BUCKA? JA? DA BEŽIM GLAVOM BEZ OBZIRA? DA LI BEŽIM ILI SE PREDAJEM NEKOM DRUGOM MRAKU? Vadim mobilni telefon i pozivam nikog drugog do svoju majku. Veæ me je zvala tog popodneva da se ponudi za prevoz. Odmah je uskoèila u tvz. Trip majèinske zaštite i krenula po mene. Tih deset minuta provela sam na autoputu opkoljena zidom od kamiona i prikolica. Preko puta spazim poznato naselje od kartonskih kuæica. Tu, na dve minute udaljenosti, žive moji romski ðaci. Deca 21. veka od roðenja žive u potpunom mraku, ovo je za njih svakidašnjica. Gledam u obrise improvizovanog života i ni malo se ne razlikuje od mog.

Èuje se zvuk kevine drndave peglice, bruji "nov" motor koji je majstor Moga stavio prošle nedelje. Ona sva zabrinuta, a to tako

vešto radi, izlazi iz kola, ljubi me, briše mi sa lica i usana one poljubce koji su mnogo vredniji, nežniji, stvarateljski, sestrinski... “Mamu mu jebem, on æe moju plavooku buculiju da ostavlja u mraku”, govori moja brižna majka, a ja se pitam u kom mraku si me ti ostavila. Razgovaramo ne gledajuæi se u oèi. Hvata me za ruku na semaforu i grli me. Obrisala mi je poslednje lezbejske dodire, oprala me na svoj sebièan naèin, stavila lance, radosna što vidi svoju æerku jedinicu. Ulazimo u stan, oèuh uzima ranac. Iz kuhinje se širi miris ribe, partrijarhata i bola. Moj život, nabreko od skrivenih zadovoljstava, sada oni, po ko zna koji put, poèinju da žive. Razgovaramo. Ja prièam o Somboru, kiši, sobarici u crvenim hula-hopkama, testu sa sirom... mrtvilo... borim se... jer... ne prièam o lezbejstvu, ljubavi, solidarnosti, manifestu pièke, njenom mirisu ozvuèenim pogledima, o meni... to ne... ne... ne ne prièam o realnosti. Usta mi sama od sebe izgovore Vozi me kuæi. Nisu se opirali, znaju da se trujem sopstvenom sobom. Samo im je žao što kod mene nestaje struje, a kod njih u centru uvek ima. Kako æu u mraku da se raspakujem. Pa ja u mraku i živim, u mraku satkanom od veènog traganja za nekom drugom porodicom. Mama pakuje neku hranu, odlazimo. Ulazim u moju kuæu, sopstvenu sobu, baterijom osvetljavam zidove iscrtane uspomenama, tajnama, pièkama moje prošlosti. To je prepoznatljivo samo lezbejkama. Ona ulazi i unosi moj ranac oko kojeg smo se otimale pred kapijom, potapše me po leđima: Sve sam ti pospremila, u kuhinji ti je sve èisto, opeglan veš je na stolu u onoj sobi. – Mama nisi morala. – Eh, šta prièaš, pa tebe mama voli najviše na svetu. Tu me stegne grè u srcu. Htela sam sve da polupam po kuæi, da razbacam taj veš, htela sam da vrisnem i jednoj minuti moj život. Tumbam reèenice u glavi, sve æu sada sruštiti, kome ona èini, ko je njena æerka, umalo da kažem:

O KEVO, ZAR TI NE VIDIŠ DA JA VOLIM ŽENE, OBOŽAVAM NJIHOVU TOPLINU I SNAGU. VOLELA SAM IH MNOGO, LJUBILA IH MNOGO, SKORO DESET GODINA, JA SE BORIM SA TIM, DO DESET OSTRVA SAM SAMA PLIVALA I UMORILA SE. ZAR NE ZNAŠ DA SU ONE MOJE BAJKE SAMO ZBOG TEBE, JER POÈINJU SA: BILO JEDNOM... ZAR NE ZNAŠ DA IH DOVODIM OVDE U OVU KUÆU, U OVAJ KREVET, NJIHOVE PIÈKE SU OVE OBLE LINIJE, OVAJ ŽBUN, OVAJ JEŽ KOJI TI SE SVIĐA NA MOM ZIDU. NEKIMA SI PRIÈALA KAKO ÆE TI SE ZVATI UNUKA, KAKO ÆEŠ IGRATI NA MOJOJ SVADBI... ZAR NE ZNAŠ KEVO DA SAM JA LEZBEJKA, TAKO MI JE TEŠKO DA TI KAŽEM ONO ŠTO MI JE VAŽNO...

Progutala sam esenciju uništenog identiteta i ni reè nisam rekla. Sledeæih petnaest minuta ona je svoje snove tumaèila u sanovniku a ja sam moje krotila u okove linije manjeg otpora. Zatim je zvuk drndavog motora peglice zasvirao moj klasièni lezbejski D-dur. Pozvala sam prijateljicu heteroseksualku koja zna sve o meni. U mom pocepanom glasu osetila je noæ u kuæi moje tuge. Prekinula je svoj profesorièki posao, ostavila kontrolne zadatke, momak ju je biciklom ispratio do moje kuæe i vratio se u muški svet. Ušla je sa kesicom moje omiljene èokolade sa kikirikijem *“No problem”* i prekrila me razumevanjem. Legle smo u moj krevet i prièale dok su 64 suze pale na jastuk, na sestrinski oblak i nestale.

*Ovaj tekst posveæujem svim ženama sa lezbejske nedelje. 23:11, ponedeljak, Novi Sad.*

10 Maja

# PRVA IGLYO @ENSKA KONFERENCIJA

**(International Gay & Lesbian Youth Organization)**
**10 –17. septembar 2000.**
**Berlin / Nemaèka**

### Zašto *Ženska konferencija*?

Kao što možda veæ neki znaju IGLYO je Meðunarodna gej i lezbejska omladinska organizacija.

Zašto onda potreba za samo ženskim prostorom? Tokom proteklih šest godina IGLYO konferencije su bile gej i lezbejske. U toku tih konferencija uèesnice i organizatorke su shvatile da je prostor koji imaju na tim konferencijama nedovoljan, a da teme o kojima treba diskutovati zahtevaju dodatnu pažnju, više vremena i potpunu autonomiju.

IGLYO je pripremala ovu konferenciju dve godine težeæi da odgovori na zahteve koje su žene postavljale proteklih godina.

Na konferenciji se diskutovalo o razlièitim temama a fleksibilnost programa omoguæila je da i same uèesnice rade na njegovom koncipiranju: razmena lièenih i zajednièkih iskustava, diskusija i moguænosti osnivanja novih ženskih mreža.

CILJNA GRUPA:

Konferencija je bila otvorena za lezbejke, biseksualne žene, transseksualce koji se identifikuju kao lezbejke ili biseksualne žene



IGLYO konferencija



Radionica sa IGLYO konferencije

kao i za interseksualce i transseksualce zainteresovane za sadržaj konferencije bez obzira da li su èlanice IGLYO-a.

Uèestvovale su žene iz Maðarske, Jugoslavije, Rumunije, Bugarske, Engleske, Irske, Austrije, Nemaèke, Francuske, Italije i Izraela.

Na ovoj prvoj ženskoj konferenciji govorilo se o svim temama koje su predložile uèesnice vodeæi raèuna o njihovoj raznovrsnosti kao i kvalitetu.

Teme su bile sledeæe:

- podizanje svesti koje se odnosi na meðusobne isključèivosti
- istorija i razvoj lezbejskog i feministièkog pokreta u poslednjih 100 godina (facilitatorka: Anne Hugon feministkinja lezbejka iz Francuske)
- zakon o partnerstvu
- politièki aktivizam
- zdravstvena pitanja (žensko zdravlje, lezbejke invalitkinje, poremeæaji u ishrani, mentalno zdravlje, siguran seks, samopovreðivanje)
- umrežavanje
- tekuæa politièka pitanja s posebnim osvrtom na region Istoène Evrope

(tome je bila posveæena jedna cela radionica)

- manjine u lezbejskoj i gej zajednici
- pitanje transgender-a (facilitatorka: David!)

Berlin je mnogo nudio na *Ženskoj konferenciji* zbog svoje veoma bogate feministièke istorije i kulture. Kao geografska taèka gde se susreæu Istok i Zapad grad Berlin je izmeðu ostalog bio tema *Ženske konferencije*.

Lori

# @ENSKA I LEZBEJSKA BIBLIOTEKA U GLAZGOVU

*Nikad ne misli unapred šta æeš videti, jer æeš tako videti mnogo više.*

Kao èlanica Lidija (Lydia)[1] projekta, avgusta 1998. godine bila sam u Škotskoj trideset dana. Svrha je bila obilazak i upoznavanje raznih ženskih organizacija radi boljeg razumevanja istih na Balkanu. Druge nedelje boravka sve žene (Albanke, Bugarke, Rumunke, Grkinje, Jugoslovenke) bile su raspoređene po raznim gradovima, u gostima kod porodica koje podržavaju razvoj Balkana. Ja iz Novog Sada, jedna žena iz Subotice i jedna Grkinja stigle smo u Glazgov u porodicu gde su živele dve sestre Mejmi i Džil. Džil je bolovala od daunovog sindroma što je bilo iskustvo za nas. Imale su zadatak da nas odvedu do raznih ženskih organizacija da razmenimo iskustva. Za sad je bitno da su one vernice katolièke veroispovesti i da Džol sakuplja hemijske.



Sa sestrama Mamie i Džil u njihovom stanu

Ovo je pozadina priče o Glazgovu koja je za mene kao lezbejku i feministkinju veoma važna.

Poseta ŽLBG za mene je bila vrelo nedokuèivih spisateljica i žena koje su u razlièitim vremenima imale šta da kažu. Mejmi nas je prvo odvela na Glazgov univerzitet gde su Ženske studije priznate kao posebna katedra. Uðeš lepo na glavna vrata univerziteta, pogledaš na tabli na kom je spratu i... uživaš, jednostavno uživaš. Bile smo najavljene za deset sati i tamo nas je doèekala Kris Korin[2], jedna od predavaèica. Njen kabinet bio je prepun plakata, poruka, knjiga i mirisao je na feminističku samosvest i jaèinu. Ona nam je prièala o programu i cilju koji sve polaznice, iz celog sveta, postignu za dve godine. Ja sam dobila upisnicu, formulare, program i, adrenalin. Prièale smo i o drugim temama kroz koje se moj lezbejski identitet izgrađivao i napredovao. Spomenula je Lepu Mlađenovi æ, predavaèicu Ženskih studija iz Beograda, njenu prijateljicu, za koju sam ja tada samo bila èula u novosadskim Ženskim studijama, ali to je bio pravi *collect-call* za mene. Proèitale smo jedan apel žena iz Jasenovca i osetile žensku solidarnost u nekom neodređenom vremenu. Zatim smo sišle u kantinu na èaj i razmenjivale ženskizam raznim kanalima. Mislim da se nismo baš rastale.

Na putu do ŽLBG razmišljala sam o radikalnom ženskom poretku koji nisam mogla sebi do kraja da definišem. Ose æala sam da je to moje pravo.

Došle smo do hladne, sive zgrade i stepenicama se popele na poslednji sprat. Na vratima biblioteke bila je nalepljena slika ženskog profila, profila svih žena na svetu. Jak, gord, obrazovan, šarmantan, ustaljen i potpun. Venera je imala ulogu oreola. Svevremena, svestrana, prefinjena, tih. Vrata su se otvorila. Otvorila ih je simpatièna devojka sa nestašnom škotskom kosom i pegama na licu. Oèekivala nas je. Lift je stao taèno do biblioteke, ni na jednom drugom spratu. A sprat je bio šesti, što mi Balkanke nismo ni osetile. Predstavila se, skuvala èaj i podelila pamflete i poèela priču o istorijatu biblioteke. Na zidovima plakati i fotografije plesali su oko mene. Nemirno sam je slušala i èitala natpise



Kupatilo u Ženskoj biblioteci u Glazgovu

èvorak me je terao da razgledam okolo dok ne naðem *100% pure female standard* taènije, lezbejsko naravouèenije.

Primetivši to Fiona je prekinula prièu o arhiviranju i rekla olakšavajuæu, infuzionu, andolsku reèenicu: Uz stepenice možete se popeti u ogranak naše biblioteke, gej ogranak. Tamo možete same da se poslužite literaturom, novinama, albumima, filmovima, CD-ima...

Mislila sam da æu prvo otkulirati taj momenat, praviti se luda ili šta drugo. Ma, samo sam se uputila tamo kao hipnotisana frajla podzemlja. Sledeæeg terenutka shvatila sam da je to tako dobro smišljeno da se žene mogu prijatnije oseæati. Zapravo, ta prostorija je izolovana, nikoga nema da te kontroliše jer se do nje dolazi jedino kroz donju biblioteku. Lepo doðeš, skuvaš èaj (ako ti veæ nije dosadio) i gledaš, uèiš, èitaš, apsorbuješ, dok se ne zatvori. Sama možeš da se edukuješ i èitaš lezbejsku literaturu. Niko ti se neæe èuditi, niti te gledati kao nenormalnu. Može samo da ti se desi jedno fino èeškanje po kosi dok gledaš lezbejski film. Žene koje ne interesuje ta tematika neæe se ni popeti gore.

Ja sam se oseæala kao da sam u Womenlendu ili kao womenolik koji dolazi do otkrovenja. Oko 8.000 lezbejskih publikacija, molim lepo, ubij se od listanja ali sazri, odrasti na poseban naèin. Oko mene udobni separei, sofe, komode sa poklonima škotskih lezbejki, izvezena zastava sa dve Venere, žena ženu prekrila rukama. Besna sam što je ovo samo jednoèasovni obilazak, hoæu *one-way ticket*. Sedam na sofu pored žene u zrelim godinama, gledam deliæe nekog lezbejskog dokumentarca, nije mi neprijatno, naprotiv...

Fiona dolazi i donosi nam hemijske olovke s natpisom “Radical lesbian association”.



Deo platna sa vezom uèesnica "Lidija projekta" od 1995 do 2000. **Ženka zastava**.



Deo Ženske biblioteke u Glazgovu

Mogu li dobiti još jednu, pitam i brojim joj pege na licu. Naravno, ali èekaju te dole, odgovorila je. Pogledale smo se ali se takoðe nismo rastale.

Vratile smo se u kola. Grkinja me gurka i zapitkuje zašto sam išla gore. Smeje se radoznalo. Ja joj pokazujem hemijsku olovku, ona je odgurne i štipne me za obraz. Luda si, rekla je. Dolazimo na ruèak u Mejminu kuæu. Džil trèi u zagrljaj. Spremila je sama supu. Pokazujem i njoj hemijsku. Ona je na uzrastu deteta od 14 godina i zna da èita (inaèe ima 40). Pita me šta je lezbejka. Kažem, žena koja voli žene. Pita me: Kao ja moju sestru, mamu i tebe. Sa suzama u oèima odgovaram: Baš tako. Onda æu zadržati hemijsku, rekla je presretno i odnela je u kutiju. Mejmi me je zagrlila ispod krsta u dnevnoj sobi.

1. Lidija projekat je pokrenut 1995. godine i cilj mu je povezivanje, odnosno umrežavanje ženskih grupa iz sveta; 1995.g. Srednja Evropa, 1997.g. balkanske zemlje, 1999.g. baltièke zemlje.

2. Kris Korin predaje na Ženskim studijama Univerziteta u Glazgovu, studije roda. Godine 1998. u Beogradu na Labrisu održala je dva predavanja kao uvod u instruktažu za rad na SOS telefonu za lezbejke.



Kupatilo u Ženskoj biblioteci u Glazgovu

Radenka Gruba~i}

# POSJETA LEZBEJSKIM I GEJ ORGANIZACIJAMA U NJEMA^KOJ

28. februara 2000. Dušan Maljkoviæ i ja smo krenuli u dvanaestodnevnu posjetu gej i lezbejskim organizacijama u oblasti Vestfalija, sjeverno od Rajne. Posjetu je organizovao Jens Petring, tadašnji èlan Parlamenta pomenute oblasti i takoðe èlan partije Zelenih. Baza nam je bila u Dizeldorfu odakle smo odlazili u druge gradove u tom dijelu Vestfalije. Veæ po samom dolasku upoznali smo se sa još nekim èlanovima Parlamenta i partije Zelenih, novinarem gej i lezbejskog èasopisa *Queer* kao i sa predstavnicima i predstavnicama nekolicine gej i lezbejskih organizacija iz Dizeldorfa.

Cio program je predviðao posjetu ne samo gej i lezbejskim organizacijama veæ i nekim državnim institucijama koje imaju direktne ili indirektne veze sa gej i lezbejskim pravima.

Nakon posjete Muzeju nacionalne istorije u tada veæ bivšem glavnom gradu Njemaèke Bonu, obreli smo se u Kelnu, kako kažu idealnom gradu za gejove i lezbejke u Njemaèkoj. Nakon Lezbejskog alternativnog centra i posle ruèka u jednom od mnogobrojnih gej kafiæa u Kelnu posjetili smo "Anyway", gej i lezbejski centar za mlade od 15 do 25 godina, gdje smo se proveli fenomenalno. Prièali smo o situaciji gejova i lezbejki kod nas i njima je bilo jako teško da shvate da mi nemamo podršku ni donacije naše vlade. Inaèe, skoro sve njihove organizacije finansira vlada a u nekima polovinu sredstava daju i èlanovi i èlanice. Nakon toga smo otišli do organizacije "Medica Mondiale" za podršku ženama žrtvama rata. U Kelnu smo još bili u organizaciji gejova i lezbejki LSVD, zatim u *Binats*-u, organizaciji za gej i lezbejska binacionalna partnerstva gdje smo slušali kako oni funkcionišu i sa kakvim se sve problemima susreæu ovakvi parovi. Bili smo i u prostorijama èasopisa *Queer* koji je rekao da æe napisati èlanak o nama i o našem boravku u Njemaèkoj. Nakon toga smo obišli i AGISRU, grupu za podršku emigrantkinjama, Crnkinjama, Jevrejkama i izbjeglicama koje imaju neke probleme zbog svog boravka u Njemaèkoj. Posjetu Kelnu smo završili razgovorom sa predstavnicima *Amnesty International*-a u gej i lezbejskoj knjižari "Ganimed".

Naravno, cjelokupni program je obuhvatao i žurke i zabavne veèeri. Pored kratkotrajnog, sreæom, boravka u gej klubu "Musk", u Dizeldorfu, vrijedne pomena bile su još dvije žurke. Jedna u Dizeldorfu, lezbejska koja se održava svakog prvog petka u mjesecu u velikom kulturnom centru. Zanimljivo je da se tu ponekad okupi i do hiljadu lezbejki iz cijele oblasti Vestfalija. Fascinantno. Oko šesto žena se ludo zabavljaju, plešu, smiju se.

Drugi hepening, ne tako prijatan, desio se na *Love Boat* žurci u Kelnu, na obali. Osim gomile polugolih muškaraca i tehno muzike na oba sprata nismo doèekali i najavljivanu plovidbu istog broda.

Isto tako, predviðena su bila i gostovanja na lokalnim radio i TV stanicama u Minsteru, Duizburgu i Dortmundu. Na gostovanju na TV stanici se zbog sopstvene stidljivosti nisam pojavila ni posle svih nagovaranja našeg domaæina i èlanova ekipe pa je Dušan odradio sav posao, i to jako dobro.

U Esenu sam bila u posjeti Univerzitetu na odsjeku za ženske i lezbejske studije gdje sam prijatno i ozbiljno æaskala sa jednom studentkinjom pomenitih studija. I nakon svih pokušaja nisam uspjela u cijeloj oblasti da pronaðem knjige Džinet Vinterson na engleskom. Postoje knjižare ali su knjige uglavnom samo na njemaèkom. Inaèe, i svi ostali propagandni materijali su na njemaèkom što je i razumljivo kad se uzme u obzir da je njemaèki svjetski jezik. Ipak, to nikako nije umanjilo moje razoèarenje na momente. U Esenu sam bila i u lezbejskoj organizaciji *Flip* koja u nekim segmentima rada posjeæa na naš Labris. Naime došla sam na radionicu kojoj je prisustvovalo dvanaest žena razlièitih godišta i socijalnog porijekla. I bilo je otvoreno i zabavno. Mnogo smo se smijale.

Još je važno pomenuti razgovor sa predstavnicima ministarstva za žene, porodice i djecu, odsjeka za gej i lezbejska prava u Dizeldorfu. Njima je bilo jako zanimljivo da slušaju naše viðenje situacije u Jugoslaviji. Poslije toga uslijedila je pomalo šokantna posjeta policijskoj stanici u Dizeldorfu. Slušali smo o tome kako saraðuju sa gejovima i lezbejkama, sa kojim problemima se suoèavaju, naroèito gej policajci pošto lezbejki policajki tu nije bilo. Za mene prilièno šokantan bio je momenat uzlaska na ulicu u kvart u kojem rade. Tamo su nam prièali o teškom stanju prostitutki iz tog kvarta koje



prodaju svoje usluge za drogu. Èak smo ušli i u jedan stan-sklonište za prostitutke. Sve je to finansirano od strane katolièke crkve a uslov je da se žene tu ne mogu drogirati veæ to rade napolju a u stanu mogu da prespavaju.

Još nešto o cjelokupnoj situaciji gejova i lezbejki i o njihovoj organizaciji. Pored zakona o antidiskriminaciji koji štite njihova prava u priliènoj mjeri, u to vrijeme bilo je dosta i prijedloga za legalizaciju gej brakova. Registrovano partnerstvo[1] je moguæe, neka prava što se tièe toga imaju i gejovi i lezbejke imigranti. Ipak taj zakon je išao njima na štetu u ponekim segmentima. Gej i lezbejski brakovi još nisu legalizovani mada je najdalje u toj kampanji otišao grad Hamburg.

Mada smo posjetile i dosta lezbejskih organizacija ipak smo uglavnom bile okružene gejovima. Oni su bolje organizovani i jako su motivisani. Ako smo bili u nekoj mješovitoj gej i lezbejskoj grupi prièali smo sa gejom, lezbejki nije bilo. Kada sam pitala zašto nema nijedne žene rekli su mi da ili nisu mogle da doðu, ili da je lezbejska sekcija jako slaba. To me je na momenat podsjetilo na našu situaciju pa sam pravila neka poreðenja. Meðutim, sada mislim, i znam, da to nije tako, da ne treba da bude tako i da mi to neæemo dozvoliti. Sada je došlo to vrijeme.

Bilo je još mnogo dogaðaja, zanimljivih i manje zanimljivih, veselih i onih malo tužnijih ali mislim da je ovo sasvim dovoljno. Ova posjeta je meni bila i biæe uvijek jako važna. Iz vjeèito kišnog Dizeldorfa doèekala me je sunèana Budimpešta i još sunèaniji Beograd.

1. *U novembru 2000. njemaèki Bundestag je u Berlinu usvojio zakon kojim se prihvata život u zajednici istog pola. Ovim zakonom bi trebalo da se izjednaèi status gej i lezbejskih parova, u podruèju prava na udruživanje, zdravstveno osiguranje i djelimièno poreske politike sa heteroseksualnim braènim parovima kao i ukidanje ogranièenja kod davanja informacija o zdravstvenom stanju partnera/ke. Meðutim, ovim zakonom se ipak uskraæuje pravo na usvajanje djece.*



Fotoradionica u Zagrebu

## Dragana Vujinovi}

# PRVA LEZBEJSKA IZLO@BA U HRVATSKOJ "LESBIAN CONNEXION /S"

**od 27.10. do 3.11.2000. god**

Na poziv Lezbejske grupe ''KONTRA" iz Zagreba nas sedam Labriskinja iz Beograda, Zrenjanina i Jagodine krenule smo put Zagreba na prvu izložbu lezbejskih fotografija.

Lezbejska snaga i energija su prebrodile gomile administrativnih problema oko dobijanja vize i mi smo se našle na putu za Zagreb. Na granici smo carinicama podelile Labris novine i prešle granice i našle se na zagrebaèkom autobuskom kolodvoru.

27.oktobra na zagrebaèkom otvorenom univerzitetu otvorena je prva izložba lezbejskih fotografija. Uz divan govor pred oko sedamdesetak zagrebaèkih, slovenaèkih i beogradskih lezbejki ali i žena iz drugih ženskih grupa iz Hrvatske otvorena je izložba *''Lesbian ConneXion/s* ''

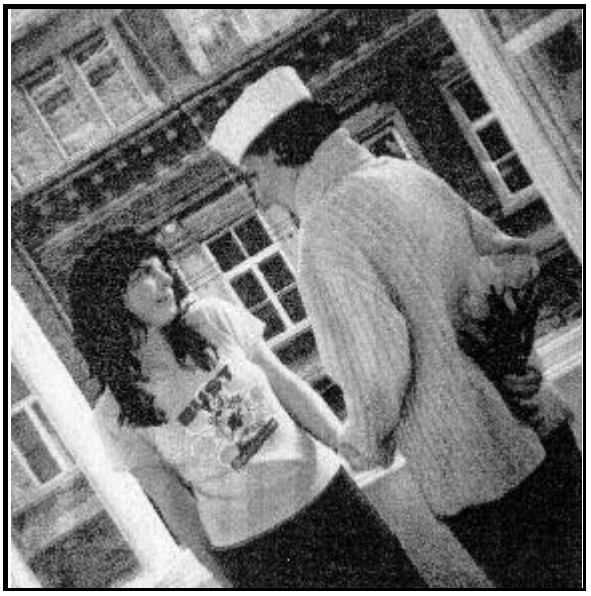
Izložbu su otvorile aktivistkinje Nataša Laliæ i Marina Kokanoviæ. Za postavljanje izložbe su zaslužne naše prijateljice iz lezbejske grupe ''Kontra'' iz Zagreba.

*Lesbian ConneXion/s* je izložba lezbejskih fotografija holandskih fotografkinja Marian Baker i Trude Buhrman.

Marian Baker i Trude Buhrman želele su da u Zagrebu podstaknu širi i otvoreniji razgovor o položaju lezbejki.

Izložba *Lesbian ConneXion/s* na put je krenula 1998. godine tokom održavanja *Gay Games* u Holandiji a zatim je bila u Belgiji, u sklopu ''Grada žena'' postavljena je u Ljubljani, pa u Zagrebu, a sledeæe godine æe u Sankt Petersburgu i San Francisku.

Fotografije su iz svakodnevnog života lezbejki, lezbejski parovi, lezbejska venèanja, lezbejske trudnoæe, fotografije starih lezbejki, lezbejskog tela, lezbe-





Fotoradionica u Zagrebu

jskog seksualnog èina a ima i puno fotografija raznih poznatih i nepoznatih lezbejki (meni se posebno dopala fotografija Martine Navratilove kada prekoraèuje tenisku mrežu i sedne na nju). Martina Navratilova je jedna od podupiraèica ove izložbe.

Najvažniji cilj izložbe je da lezbejke budu primeæene i da se konaèno otvoreno poène razgovarati o lezbejskoj ljubavi. U Hrvatskoj a i u mnogim istoènim zemljama lezbejke kao i druge marginalizovane grupe èesto ili gotovo uvek nailaze na veliku diskriminaciju, tako da ova izložba ima za cilj da pokaže da mi lezbejke postojimo i da smo hteli to ''oni'' ili ne tu.

Mi smo u Zagrebu bile smeštene kod prijateljica iz ''Kontre'' a dva dana smo provele na foto radionicama koje su Marian Baker i Trude Buhrman uradile jako profesionalno na Zagrebaèkim Ženskim studijima.

Na foto radionicama smo se jako dobro zabavljale. Bilo nas je dvadesetak. Bilo je deset polaroid aparata.

Prvog dana su nas upoznale sa svojim radom a zatim su pokušale da nas motivišu da i same pokušamo da pravimo fotografije. U poèetku je broj fotografkinja i modela bio podjednak da bi se kasnije mnoge žene prebacile da budu modeli. Mislim da je to zbog toga što lezbejke oko sebe nemaju slike i imidže s kojim bi se poistoveæivale veæ je svaka od nas pravila neke svoje slike i svoje živote smo prikazivale onako kako oseæamo.

Marian Baker i Trude Buhrman su sa sobom donele gomile rekvizita koje smo mi maksimalno iskoristile i tako se dobro zabavljale da smo napravile i mnogo više fotografija nego što je bilo predviđeno radionicama. Neke od nas su se tako vezale za pojedine rekvizite (brkovi, brade, mali rogovi, paperjasti šalovi, rukavice, lisice itd.) da ih èak ni u pauzama između radionica nismo skidale sa sebe. Marian Baker i Trude Buhrman su se takođe dobro zabavljale sa nama,uèestvovale su ali ovog puta kao modeli i dosta su se dobro snalazile u toj ulozi.

Onda je došao i kraj radionice, rastanak i obeæanje Marian i Trude da æe doæi u Beograd sa svojom izložbom.

Do viđenja u Beogradu.



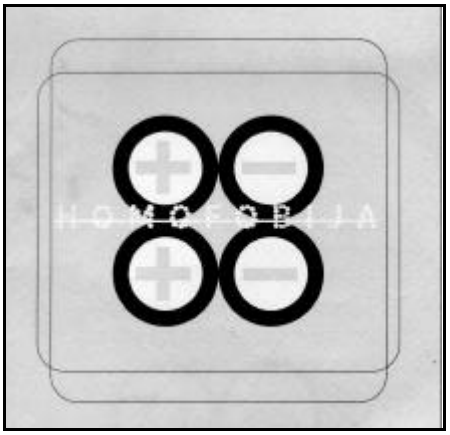
Sa otvaranja izložbe Lesbian ConneXion/s u Zagrebu

## L.V.

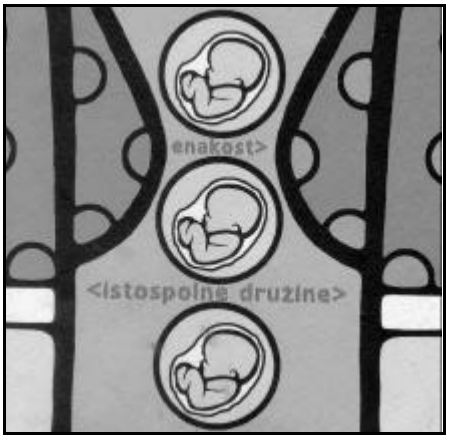
# NE[TO O GALfonu

GALfon je SOS i info telefon za lezbejke i gejove u Sloveniji.

Telefonom dajemo informacije o HIV-u i AIDS-u, o lezbejskom i gej dešavanju u Sloveniji, o lokalima i klubovima, te o njihovim programima, o drugim oblicima pomoæi kad se radi o konkretnim i težim problemima. Na GALfonu raspolažemo velikim brojem vodièa za putovanja, tako da naši korisnici mogu da dobiju i informacije o g&l organizacijama, lokalima, hotelima, itd. širom sveta.



GALfon je poèeo sa radom 1.12.1995, to je veæ punih pet godina. Sve je poèelo s g&l aktivizmom, koji se organizovao u okviru ŠKUC-a (studentski kulturni centar) 1984. godine. ŠKUC je tada okupljao mnogo civilnih inicijativa od mirovnjaka do ekologa. Aktivistkinje i aktivisti su u okviru Magnusa, LL (lezbejske sekcije) i kasnije Roza kluba, pripremili i organizovali više festivala, izložbi, javnih debata, kontakata i lobiranja politièkih stranaka, sve s ciljem da se poboljša pravni status homoseksualne populacije. Istovremeno su svojom radom nudili lezbejkama i gejovima mnoga kulturna i društvena dešavanja kao npr: kampove, radionice, organizovali godišnji filmski festival (16. po redu ove godine), magazin Revolver, organizaciju klupskog života u K4, Roza disko, otvorili su svoj klub na Metelkovoj, saraðivali sa meðunarodnim savezom gejova i lezbejki itd. Tako se jaèala samouverenost g&l populacije, a sa javnim delovanjem poveæava se i tolerancija društva.




Panfleti, Škuc-LL, Slovenija




Pošto se s jedne strane stigmatizacija homoseksualaca u društvu nije smanjila, a s druge strane se život pojedinca prilièno individualizovao, pojavila se potreba za savetovalištima preko telefona.

GALfon radi svakog dana od 19.00h do 22.00h. Na njemu je trenutno èetiri lezbejke i šest gejova starosti od 20 do 40 godina. Pravilo je da dežuraju jedna lezbejka i jedan gej. Proseèno imamo 3-4 poziva i 2-3 razgovora. Proseèno razgovor traje 10 minuta. Korisnici ovog telefona veæinom su mlaði od 25 godina, a nekoliko ih je i starijih od 40. Petina onih koji se koriste ovim telefonom su ženskog pola. Retko zovu oni koji se opredele za heteroseksualce. Meðu mladima se primeæuje porast onih koji se smatraju biseksualcima. Najmlaði do sada imao je 15 godina a najstariji 70. Geografski preovladava teritorija Ljubljane, a imamo dosta poziva iz manjih krajeva.

Polovina korisnika GALfona oèekuju samo da dobiju neku informaciju ili opušteni (smireni) razgovor, kod druge polovine dolazi do izražaja njihovo teško prihvatanje vlastite seksualne orijentacije.

Najèešæe se boje da bi neko mogao da sazna, zato se i ne upuštaju u stalne veze tj. odnose, njihovi polni kontakti homoseksualni su vrlo retki ili ih uopšte nema.

Broj GALfona objavljujemo u dnevnim novinama i nekim nedeljnim revijama, u razlièitim brošurama, prospektima, na web stranici i slièno.

Nove volonterke i volontere za rad na telefonu nalazimo preko brošura koje smo izdali za informisanje g&l populacije, preko šire javnosti i novih volonterki i volontera. Oglas imamo i na našoj web stranici. Najveæi problem je pridobiti nove volonterke i volontere i motivisati ih da rade.

***Ovaj tekst je objavio Amerièki memorijalni muzej žrtava holokausta pod nazivom "Homoseksualci: žrtve ere nacizma".***

*Kao dio nacistièkog pokušaja da se njemaèko društvo oèisti i propagira "superiorna arijevska rasa", homoseksualci su osuðivani i proglašavani "društveno devijantnim". 1933. Hitler je zabranio rad svih gej i lezbejskih organizacija. Trupe u braon košuljama su masovno upadale u institucije i okupljališta homoseksualaca. Velikim dijelom oslabljena, ova potkultura je donekle slobodno cvjetala u pabovima i kafeima u Berlinu, Hamburgu, Minhenu, Bremenu i u drugim gradovima.*

## HOMOSEKSUALCI: @RTVE ERE NACIZMA

6. maja 1933., nacisti su temeljito pretraživali "Institut za nauku o seksu" u Berlinu; èetiri dana kasnije knjige koje su smatrane "ne-njemaèkim" su spaljene na velikoj lomaèi. Dr Magnus Hiršfeld je 1919. osnovao ovaj institut koji je sponzorisao istraživanja i diskusije o braènim problemima, bolestima koje se prenose seksualnim putem, i o zakonima koji se odnose na seksualne uvrede, abortus i homoseksualnost. Autor mnogih djela, Hiršfeld, i sam homoseksualac, tri decenije je pokušavao da promijeni zakon o kriminalizaciji homoseksualnosti (1933. Hiršfeld se zadesio u Francuskoj gdje je ostao do svoje smrti, 1935).

1934. osnovan je specijalni odsjek Gestapoa koji je proganjao homoseksualce. Jedna od prvih akcija je bila da se dokopa policijskih "ružièastih lista". Policija je od 1900. godine sakupljala ove liste osumnjièenih gej muškaraca.

Prvog septembra 1935 stupila je na snagu grublja, dopunjena verzija Paragrafa 175 kriviènog zakona, prvobitno donesenog 1871., kojom su kažnjavani "lascivni i raskalašni" odnosi između muškaraca.

1936. nacistièki lider Hajnrik Himler je oformio državnu centralnu kancelariju za borbu protiv homoseksualnosti i abortusa. Povezanost homoseksualnosti i abortusa je reflektovala politiku nacistièkog režima a to je promocija veæe stope nataliteta arijevske rase. O ovoj temi Himler je govorio u Bad Telzu 18. februara 1937. pred grupom SS oficira visokog ranga. Ukazivao je na opasnost homoseksualnosti i abortusa po njemaèki natalitet.

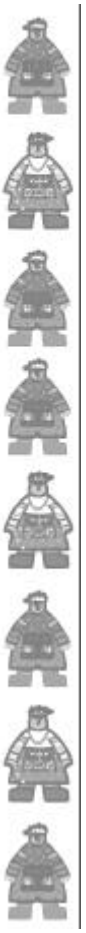
U skladu sa reviziranim Paragrafom 175 i otvaranjem Specijalne kancelarije Gestapoa, proganjanja homoseksualaca su se u velikoj mjeri poveæala i dostigla vrhunac u periodu između 1937. i 1939. Polovina svih osuda zbog homoseksualne aktivnosti pod nacistièkim režimom se desila baš u tom periodu. Policija je vršila racije u okupljalištima homoseksualaca, oduzimala imenike uhapšenih muškaraca u nadi da æe pronaæi još neke osumnjièene i stvarala mrežu doušnika radi kompilacije lista imena i daljih hapšenja.

Procjenjuje se da je 1928. u Nemaèkoj bilo 1,2 miliona gej muškaraca. Između 1933. i 1945. procjenjuje se da je uhapšeno 100.000 homoseksualaca, a 50.000 zvanièno proglašenih homoseksualcima je osuðeno. Veæina ovih muškaraca je bila u redovnim zatvorima, a procjenjuje se da je 5.000 do 15.000 svih osuðenih bilo zatvoreno u koncentracionim logorima.

Koliko ih je umrlo u koncentracionim logorima vjerovatno nikad neæe biti poznato. Istorijska istraživanja o ovoj temi su veoma ogranièena. Jedan istaknuti uèenjak, Rojdiger Lautman, vjeruje da je u logorima umrlo oko 60% homoseksualaca.

Svi zatvorenici u kampovima su nosili trake razlièitih boja i oblika što je omoguæavalo èuvarima da ih identifikuju po kategorijama. Homoseksualci su na uniformama nosili razlièite trake za identifikaciju, ukljuèujuæi veliku crnu taèku i nacrtano "175" na leðima košulje. Kasnije se pojavio i roze trougao. Uslovi u logorima su bili teški za sve zatvorenike; mnogi su umirali od gladi, raznih bolesti, iscrpljenosti, izloženosti hladnoæi i brutalnošæu stražara. Oni koji su preživjeli su kasnije svjedoèili da su stražari i ostali zatvorenici naroèito okrutno tretirali muškarce koji su nosili roze trouglove na uniformama zbog rasprostranjenih predrasuda prema homoseksualcima. Neki homoseksualci su bili podvrgnuti i medicinskim eksperimentima, npr. kastraciji. U koncentracionom kampu u Buhenvaldu, doktor Karl Vernet je izvodio operaciju preobraæivanja homoseksualaca u heteroseksualce: ubacivanje kapsule koja ispušta muški hormon testosteron hirurškim putem. Ove procedure su pokazivale Himlerovu želju da pronaðe medicinski lijek za homoseksualnost.

Velika veæina homoseksualaca u logorima su bili muškarci; lezbejke nisu bile podvrgnute sistematskom proganjanju. Lezbejski barovi su bili zatvoreni, a vjeruje se da su i neke lezbejke bile uhapšene. Paragraf 175 nije pominjao žensku homoseksualnost. Mnogi nacistièki oficiri su gledali na le-



zbejstvo kao na nešto što se kosi sa prirodom arijevske žene. U nekim sluèajevima, policajci su uhapšene lezbejke nazivali “asocijalkama” ili “prostitutkama”. Jedna žena, Heni Šerman, uhapšena je 1940. u Frankfurtu i etiketirana kao lezbejka; ali isto tako ona je bila i “Jevrejka bez države”, što je bio dovoljan razlog za deportaciju. Među jevrejskim zatvorenicima odabranim za likvidaciju u koncentracionom logoru u Ravensbruku ona je ugušena u gasnoj komori u bernburškoj psihijatrijskoj bolnici, centru za “eutanaziju”, 1942.

Nacistièka ideologija i policija se nisu generalno bavile temom homoseksualnosti van Njemaèke; to je bilo pitanje uglavnom fokusirano na uticaj homoseksualnosti na snagu i natalitet arijevske populacije. Za vrijeme ratnih godina, od 1935. do 1945., nacisti generalno nisu napadali homoseksualce u zemljama koje je okupirala Njemaèka.

Veæina homoseksualaca uhapšenih u skladu sa paragrafom 175 su bili Nijemci ili Austrijanci. Za razliku od Jevreja, uhapšeni muškarci homoseksualci nisu sistematski deportovani u getoe u istoènoj Evropi, niti su transportovani kao masovne grupe zatvorenika homoseksualaca u nacistièke kampove za likvidaciju u Poljskoj.

Treba primijetiti da su nacistièke vlasti ponekad koristile homoseksualnost kako bi diskreditovale i potcijenile svoje politièke oponente. Nacistièki lider Herman Gering je iskoristio optužbe za homoseksualno ponašanje kako bi 1938. svrgnuo visokog vojnog komandanta Fon Frièa, inaèe protivnika Hitlerove vojne politike. Konaèno, propagandnom kampanjom iz 1935. i suđenjima 1936. i 1937. navodno zbog homoseksualnosti u redovima sveštenstva, nacisti su pokušali da umanje moæ Rimske katolièke crkve u Njemaèkoj, institucije koju su mnogi nacistièki oficiri smatrali kao najopasnijeg potencijalnog neprijatelja.

Posle rata, homoseksualci koji su bili u koncentracionim logorima nisu bili smatrani žrtvama nacistièkog režima i proganjanja i njihove molbe za nadoknadu štete su odbijane. Pod vlašæu Savezništke vojne vlade Njemaèke, neki homoseksualci su bili prisiljeni da odsluže svoju kaznu u zatvoru, bez obzira na vrijeme provedeno u koncentracionim logorima. Verzija Paragrafa 175 iz 1935. je ostala na snazi u Federalnoj Republici (Zapadnoj Njemaèkoj) sve do 1969., tako da su godinama nakon osloboðenja homoseksualci i dalje strahovali od hapšenja i proganjanja.

## LEZBEJSKA ISTORIJA

**OKO 580 PRE NOVE ERE:**
Poznata škola grèke pjesnikinje Safo doživljava procvat na ostrvu Lesbos.

**60 N.E:**
Boudicca , poglavica ostrva Iceni u Istoènoj Angliji, predvodi keltsku pobunu protiv rimskih osvajaèa uništavajuæi pritom gradove Kolèester, St. Albans i zauzimajuæi London. Na kraju je poražena nakon što su Rimljani doveli pojaèanje i otrovala se ne želeæi da trpi poniženja.
Mnogi smatraju da je njeno ime, koje se izgovara kao Budika porijeklo današnje rijeèi “*Bulldyke*”.

**380 N.E**
Gregori od Nanzianusa naredio je prvo spaljivanje Safine poezije.

**900.**
Judit, kraljica Falaša, zauzima glavni grad Etiopije. Vlada èetrdeset godina do smrti 977. god.

**1073.**
Crkvene vlasti Konstantinopolja i Rima naređuju uništavanje preostalih kopija Safine poezije.

**1260.**
Pravna škola iz Orleansa naređuje da se ženama koje su optužene za lezbejstvo odsijeèe klitoris kod prvog prekršaja. One koje zgriješe drugi put æe biti osakaæene, a one koje zgreše treæi put æe biti spaljene na lomaèi.

**OKO 1600.**
Nzinga, kraljica Matambe u jugozapadnoj Africi sklapa dogovor sa Portugalcima u namjeri da osujeti kolonijalne prijetnje za vreme vladavine svog brata. Na putu do trona, ona negira sve dogovore, sklapa savez sa Holandijom i napada Purtugal. Mada na kraju poražena, povlaèi se u džunglu i nastavlja osamnaestogodišnji partizanski rat. Tek nakon njene smrti Angola potpada pod kolonijalnu vladavinu.

**1649**.
Meri Hamon i Gudvajf Norman optužene su za “nedolièno ponašanje u krevetu”, u Plimutu, Masaèusets.
Optužbe protiv šesnaestogodišnje Hamon su odbaèene a Norman je bila primorana na javno priznanje.
Vjeruje se da je Norman prva žena u Americi optužena za lezbejstvo.

**1655.**
Nju Hejvn proširuje definiciju sodomije, najtežeg prekršaja, tako da uključuje i seksualne odnose izmedu žena.

**1682.**
*Venus in the Clositer*, roman o opaticama lezbejkama izaziva skandal u Francuskoj.

**1654.**
Kristina, švedska kraljica, odrièe se prestola u ime svoje autonomije – odbija da se uda.

Odgajana kao djeèak, Kristina je voljela Ebu Sapre, koja ju je ostavila nakon Kristinine abdikacije. Kristina je bila zaljubljena i u opersku divu Anðeliku Ðordini.

**1782.**

Debora Sampson, potomkinja guvernera Vilijama Bredforda, ekskomunicirana je iz Prve baptistièke crkve u Midlborou, Masaèusets, zato što se oblaèila u muško odijelo i ponašala se raskalašno i nehrišæanski.

**POÈETKOM 1800-TIH**

Lezbejka Džejms Miranda Beri dobija prvu englesku doktorsku diplomu koja je ikada data jednoj ženi.

Do kraja života živjela je kao muškarac.

**1810.**

Majka jedne uèenice optužuje Marien Vuds i Džejn Piri, uèiteljice u jednom internatu za djevojke, za "nedolièno i kriminalno ponašanje". Lilijan Helman, 120 godina kasnije, koristi ovu prièu kao zaplet svog romana *The Children's Hour*.

**1810.**

Francuska dekriminalizuje homoseksualni èin izmedu dva odrasla muškarca.

**1811.**

Gabriel Frecere izvještava o Ketenai Berdace iz Kunkona, koja se oblaèila kao muškarac, imala tri žene i bila kurirka, vodièica, vidovnjakinja i ratnica.

**1820.**

Roðena je Florens Najtingejl. Zvana Dama lampe, Najtingejl je služila u Turskoj za vrijeme krimskog rata i po povratku u rodnu Englesku reformisala vojne bolnice i osnovala profesiju medicinske sestre.

Na žalost, iako je Florens pisala: *Živjela sam i spavala u istom krevetu sa engleskim groficama i pruskim seljankama...nijedna žena nije pobuðivala strasti kod žena kao ja*, živjela je po viktorijanskim standardima. Èak i ako je bila lezbejka, najvjerovatnije je bila ekstremno homofobièna i zatvorena.

**1836.**

Izvršena je poslednja egzekucija zbog homoseksualnosti u Velikoj Britaniji, mada je taj zakon ostao u knjigama do 1861.

**1848.**

Elizabet Kedi Stenton organizuje prvu Konvenciju o ženskim pravima i objavljuje "Deklaraciju o osjeæanjima i odlukama", preteèu modernog feministièkog pokreta.

**1855.**

Lusi En Lobdel napisala je autobiografiju: *Žena lovac iz oblasti Delaver*, 1855. u kojoj objašnjava zašto odlazi od kuæe obuèena kao muškarac - njen glavni razlog je bio da zaradi više novca. Lusi je napisala kratki govor o jednakoj plati za žene. Lusi, kao Džozef, i Meri Peri su se vjenèale 1868. i živjele u progonstvu sve do Lusine izlažirane smrti 1879.

Meri je proglašena ludom zbog muškog ponašanja i u bolnici je provela poslednjih èetrdeset godina svog života. Tražila je da je oslovljavaju kao Džozefovu udovicu.

Lusina smrtovnica je objavljena u *New York Times*-u 7. oktobra 1879: "Smrt Dijane modernog doba" i u *Honesdale Herald*-u 2. jula 1885: Lusi En Lobdel - Umrla je žena lovac okruga Vejn. U stvari, ona je umrla u psihijatrijskoj bolnici u Binghemptonu 1912. Meri Peri je poslala pismo koje je objavio *Honesdale Herald* u maju 1866. u kome traži da je oslovljavaju kao udovicu i govori o ogranièenim putevima za zapošljvanje za njen pol i izjavljuje da njen pol NIJE inferioran muškom.

**1883.**

Èlanak o preoblaèenju Lusi En Lobdel u medicinskom èasopisu *Psihijatar i Neurolog* je prvi èlanak u kome se rijeè Lezbejka pominje da oznaèi ženu koja voli žene za razliku od stanovnice ostrva Lezbos.

**1885.**

Labušer amandman, koji kažnjava homoseksualnu aktivnost, stupio je na snagu 1885. Pokazalo se pogrešnim vjerovanje da je lezbejstvo izostavljeno iz Amandmana zato što kraljica Viktorija nije vjerovala da lezbejstvo postoji. Izgleda da su ga uklonili oni koji su predstavili Amandman (kao što je to uradio Gornji dom èetrdeset godina kasnije) jer su se bojali da æe kriminalizacija lezbejstva uzbuniti žene. Ova prièa je bila korisna kada je Viktorijina bista postala fokus demonstracija 1997. koje su promovisale lezbejsku vidljivosti u okviru Dana žena.

**1886.**

Roðena je Ma Reini, javna lezbejka i autorka romana *Mother of the Blues* i *Prove It on Me Blues*.

Eni Hindl i Eni Rajan su se vjenèale u Grand Rapidsu, Miègen. Vjenèanje je obavljeno 6. juna 1886. u sobi broj 19 hotela Bernard Haus, u Grand Rapidsu. Prièalo se da je veleèasni E.H. Bruks iz Druge baptistièke vodio ceremoniju ali zapisi sa vjenèanja ukazuju da je to bio veleèasni K.B. Taper iz Prve baptistièke crkve.

Svjedoci su bili Džilbert Saroni, glumica koja nije nosila haljinu za ovu priliku i Loran D. Ozborn, službenica u Nacionalnoj banci Grand Rapidsa. Za ovu priliku, Eni Hindl je nosila muško odijelo i vjenèala se pod imenom Èarls E. Hindl. Izjavila je da ima 31 godinu (a imala je 39 ili 40), a Eni Rajan je imala 22.

Eni Hindl nije bila stanovnica Grand Rapidsa iako se tamo udala. Bila je izuzetno poznata kao glumica muških uloga u amerièkom pozorištu. 1868. se udala za pjevaèa Èarlsa Vivijana. Brak je kratko trajao (vjerovatno manje od mjesec

dana). Pisalo se da se kasnije udala za V.V. Longa, putujuæeg pjevaèa, ali nema zvaniènih zapisa o ovom braku. Nije se formalno razvela ni od jednog muža. Eni Rajan je radila kao njena šminkerka u pozorištu više godina prije nego što su se vjenèale. Postoje dokazi da je Eni Hindl bila emotivno vezana i za svoje prethodne šminkerke. O Eni Rajan se više ništa ne zna.

**1890-IH**
Džiu Džin, kineska revolucionarka, koja je sebe zvala i Ksingsiong (što znaèi "ona koja se takmièi sa muškarcima") je nosila muška odijela, pisala feministièku poeziju i borila se protiv diskriminacije nad ženama. Suðeno joj je za izdaju i Manèu vlada je naredila da joj odrube glavu 1907.

**1896.**
Dvije glumice su se poljubile na ameriènoj sceni.

**1897.**
Arheološkim istraživanjima pronaðeni su ostaci Safine poezije. Procjenjuje se da je otkriven dvadeseti dio od njenog ukupnog djela.

**1901.**
Smrt Marej Hol otkriva istinu o omiljenoj i cijenjenoj njujorškoj politièarki koja se udavala za dvije žene. Jedna od njih, Meri Anderson, je "prolazila" kao muškarac.

**1904.**
Rene Vivijen (roðena 1878. kao Polin Tarn u Filadelfiji) objavljuje u Parizu autobiografsku prièu "Žena mi se prikazala", o svom muènom odnosu sa Natali Kliford Barni. Vivijen je najpoznatija po svojoj poeziji, pisanoj na francuskom za koju su kritièari tvrdili da je otjelotvorenje francuskog romantiènog stila. I poezija i proza su joj bile otvoreno lezbejske.

**1908.**
Edvard Karpenter objavljuje u Engleskoj "Posredni seks", djelo koje idealizuje prijateljstvo, drugarstvo i homoseksualnost.

**1911.**
Holandski parlament donosi zakon kojim se zabranjuju seksualni odnosi između maloljetnih pripadnika istog pola.

**1912.**
Heterodoksi, feministièki klub "za nepravovjerne žene" poèinje da se sastaje dva puta mjeseèno. Cijenjene èlanice lezbejke su bile Helen Hal, Ketrin Antoni, dr. Sara Džozefin Bejker i Elizabet Irvin.

**1920.**
Objavljeno djelo *Misli jedne Amazonke*, Natali Kliford Barni.

**1922.** "Bog osvete", predstava o lezbejskim odnosima u Prinstaunu.

**1923.** Ema Goldman okarakterisana od strane FBI kao "najopasnija žena Amerike" zbog otvorene podrške gej pravima i jednakosti.

**1926.** "Zarobljenica", kontroverzni pozorišni komad sa lezbejskim zapletom postavljen je na Brodveju. Komad je izazvao takav skandal da se pojavio "Padlock" zakon koji je zabranio prikazivanje komada koji sadrže "seksualne perverzije".

**1928.** Objavljen roman Redklif Hol, *Izvor samoæe*.

**1920 – 1930.** Njemaèki èasopis *Die Freudin* (Djevojka) otvoreno govori o lezbejskim temama.

**1932.** Švajcarkinja Mamina osniva Švajcarsku vezu prijateljstva i objavljuje mjeseèni èasopis o umjetnosti i fotografiji.

**1933.** Hitlerov režim zabranjuje gej štampu u Njemaèkoj i vrši raciju u Institutu za seksologiju. Tom prilikom spaljeno je 12000 knjiga, mjeseènika i dokumenata.

**1934.** 28. juna zapoèinje anti-gej holokaust, progonom i egzekucijom 200 "homoseksualnih svinja koje kaljaju èast partije". (Hitler)Cijele godine nacisti su progonili gejove i lezbejke u Njemaèkoj i u okupiranim zemljama i odvodili ih u koncentracione logore.

**1936.** Otvara se Mona, jedan od prvih lezbejskih barova u Americi, u San Francisku.

**1937.** Umire Besi Smit, najveæa diva bluza koja je kombinovala pjesme ruralnog juga sa prirodnim pozorišnim talentom i koja je imala mnogo ljubavnica.

**1937.** Nacisti poèinju da koriste Ružièaste trouglove da bi identifikovali gejove i Crne trouglove da identifikuju žene "društveno neprihvatljivog" ponašanja. Danas se veruje da su u tu grupu spadale i lezbejke.

**1941.** Amerika ulazi u Drugi svjetski rat i amerièki general izjavljuje da æe se homoseksualni i lezbejski odnosi u vojsci tolerisati dok god budu držani u tajnosti.

**1944.** Švedska ukida anti-gej zakone.

**1947.** Liza Ben (Edita Eidin, pseudonim za "lezbejku") poèinje da objavljuje *Vice Versa*, prvi amerièki lezbejski èasopis.

**1952.**
Amerièki kongres donosi zakon kojim se gejovima i lezbejkama zabranjuje ulazak u zemlju.
(Ovaj zakon je ukinut 1990.)

**1953.**
ONE objavljuje prvi amerièki otvoreni gej



èasopis i amerièka poštanska služba pokušava da sprijeèi isporuke. Vrhovni sud donosi presudu u korist ONE.

**1953.**

Kinsi objavljuje izvještaj o ženama i njihovoj seksualnosti. Njegovo istraživanje je pokazalo da su 2% žena iskljuèivo lezbejke, a 13% žena je imalo lezbejska iskustva.

**1953.**

Jedna od Ajzenhauerovih prvih odluka kad je postao predsjednik Amerike bila je da se gejovima i lezbejkama onemoguæi zaposlenje u državnim službama. Ova odluka se primjenjivala i na lokalnom nivou. Do sredine pedesetih 20% radne snage se suoèavalo sa istragama koje su se ticale lojalnosti i bezbjednosti.

**1955.**

Amerièki pravni institut objavljuje model Kaznenog zakona kojim se preporuèuje dekriminalizacija privatnih seksualnih odnosa izmeðu odraslih osoba.

**1955.**

"Kærke Bilitisa", prva lezbejska organizacija sa èlanstvom, osnovana je u San Francisku.

**1956.**

"Kærke Bilitisa" poèinju da objavljuju èasopis *Merdevine*.

**1957.**

Amerièko ministarstvo odbrane sponzoriše *Crittenden* izvještaj u kojem se zakljuèuje da je zabrinutost zbog homoseksualaca u vojsci pretjerana. Pentagon ignoriše izvještaj.

**1958.**

"Kærke Bilitisa" formiraju njujoršku grupu; Barbara Gitings je izabrana za predsjednicu.

**1960.**

"Kærke Bilitisa" organizuju prvu nacionalnu Lezbejsku konferenciju u San Francisku.

**1961.**

Ilinois postaje prva amerièka država koja dekriminalizuje homoseksualne odnose.

**1961.**

Èehoslovaèka ukida anti-gej zakone.

**1964.**

Džejn Rul objavljuje svoj prvi lezbejski roman *Pustinja srca* koji ubrzo postaje klasika. Po romanu je snimljen i film 1985.

**1967.**

Velika Britanija legalizuje homoerotske odnose izmeðu odraslih osoba. Ova odredba se ne odnosi na vojnike i državne službenike.

**1967.**

Meri Jang i Don DeBlan osuðene su i optužene za "neprirodnu polnu kopulaciju" u Orleans Parišu, Lujzijana. Obje su odslužile kaznu od trideset mjeseci.

**1968.**

U Los Anðelesu je osnovana *Metropolitan Community* crkva.

**1969.**

Desila se poznata stounvolska pobuna u junu u Njujorku. Policijski pokušaj da izvrši raciju na taj pab u Griniè Vilidžu naišao je na jak otpor od strane gejeva i lezbejki, gostiju paba. Neredi su se nastavili tokom vikenda. Zapoèeo je moderni gej i lezbejski pokret oslobođenja.

**9. JULI 1969.**

Prvi sastanak *Gay Power* održan je u Griniè Vilidžu.

**17. AVGUST 1969.**

Policija iz Atlante izvršila je raciju na lokalnu pozorišnu predstavu Vorholovih "Usamljenih kauboja" pod izgovorom da je nezakonita i veæinski homoseksualna. Jedan posmatraè predstave, ministar, tužio je policiju i tražio odštetu od 500.000 dolara.

**1970.**

Prva zakonodavna rasprava o gej pravima u Njujorku.

**1970.**

Nacionalna ženska organizacija iskljuèuje Ritu Me Braun i ostale lezbejke.

**1970.**

U Mineapolisu je otvorena prva amerièka lezbejsko-feministièka knjižara *Amazon*.

**1971.**

Nezadovoljne èlanice Nacionalne ženske organizacije, Džoan Biren, Šarlot Banè, Rita Me Braun i Helen Haris osnovale su lezbejsko-feministièki separatistièki kolektiv *Bijesovi*.

**1971.**

Godinu dana nakon iskljuèivanja svojih èlanica lezbejki, NŽO je priznala da postoji diskriminacija i opresija nad lezbejkama.

**1972.**

Ist Lensing u Mièigenu postao je prvi grad koji je zabranio diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije.

**1972.**

Kamil Mièel je prva otvorena lezbejka koja je dobila starateljstvo nad djecom pri razvodu braka. Sudija je zabranio Kamil da živi sa svojom ljubavnicom.

**1973.**

Vrhovni sud, u sluèaju Rou protiv Vejda, donio je presudu u korist ženskog prava na abortus u prvom tromjeseèju.

**1973.**

Barbara Grir i Dona Mekbraid pokrenule su *Naiad Press*, lezbejsku izdavaèku kuæu.

**1973.**

Dvije pripadnice amerièke vojske, Geil Beits i Valeri Rendolf vjenèale su se u San Francisku. Ceremoniju je vodio javno proganjani veleèasni Rej Broširs. Obje su otpuštene iz vojske.

**1973.**

Lezbejski kolektiv osnivao je produkcijsku kuæu *Olivia Records* koja pušta prvi singl Meg Kristijan i Kris Vilijamson.

**1974.**

Bela Abzug i Ed Koh su podnijeli Donjem domu

Kongresa prvu uredbu o zabrani diskriminacije nad gejovima i lezbejkama.

**1974.**

Keti Kozaèenko je prva otvorena lezbejka izabrana za odbornicu skupštine grada En Arbora.



**1974.**

Ilein Nobl je prva otvorena lezbejka izabrana za poslanicu parlamenta države Masaèusets.



**1974.**

Amerièko psihijatrijsko udruženje izbrisalo je homoseksualnost sa spiska mentalnih poremeæaja.



**1977.**

Veleèasna Elen Beret je prva otvorena lezbejka koja je postala sveštenica episkopalne crkve.



**1977.**

Predsjednièka administracija Džimija Kartera primila je prvu lezbejsku i gej delegaciju.



**1977.**

Fundamentalistkinja Anita Brajant predvodila je kampanju (uspješnu) za ukidanje zakona o gej pravima u Dejd Kauntiju u Floridi.



**1978.**

Džilbert Bejker dizajnirao je zastavu duginih boja koja se vijorila na paradi povodom Dana slobode gejova i lezbejki u San Francisku.



**1979.**

Prvi nacionalni marš na Vašington za gej i lezbejska prava okupio je izmeðu 100.000 i 200.000 uèesnika.



**1981.**

Prvi izvještaji o sarkomu koji je pogodio 42 gej muškarca.



**1981.**

Kinsijevi izvještaji kažu da na seksualnu orijentaciju ne utièu ni roditelji ni društvo.



**1981.**

Kalifornijski guverner Džeri Braun postavio je Meri Morgan, prvu otvorenu lezbejku za sudijku u Opštinskom sudu San Franciska.



**1982.**

Prve *Gay Games* održale su se u San Francisku uz uèešæe 1300 takmièara iz dvanaest zemalja.



**1983.**

Koreta Skot King i drugi obojeni lideri podržavaju gej prava.



**1983.**

Karen Tomson je vodila borbu sa roditeljima svoje ljubavnice Šeron Kovalski, koja je postala invalitkinja nakon saobraæajne nesreæe, za pravo da se stara o njoj.



**JUNI 1984.**

Unitarna crkva glasala je za priznavanje gej i lezbejskih braènih zajednica.



**DECEMBAR 1984.**

Berkli je postao prvi grad u Americi koji je uveo politiku Porodiènog partnera za svoje zaposlene.

**1986.**

Amerièki Vrhovni sud potvrdio je ustavnost džordžijskog zakona o sodomiji kada je pronaðena tužba Majkla Hardvika iz 1982.

**1987.**

Protestujuæi protiv nedostatka prava za homoseksualne parove, za vrijeme oktobarskog marša na Vašington, približno 2.000 homoseksualnih parova masovno se vjenèalo na stepeništu ispred zgrade poreske službe.

**1988.**

Švedska je prva zemlja koja je legalizovala zaštitu za gejove i lezbejke u pogledu poreza, nasljedstva i društvenih usluga.

**1988.**

Lambda Delta Lambda, lezbejsko sestrinstvo sa univerziteta u Kaliforniji postalo je glavna vijest. Njihov ustav promoviše podizanje svijesti o ženskim, lezbejskim i pravima manjina.

**JANUAR 1989.**

U dvjema razlièitim studijama amerièkog ministarstva odbrane zaključuje se da ne postoji razlog da se gejovima i lezbejkama zabrani vojna služba.

Maj, 1989:

Danska je postala prva zemlja koja legalizuje gej brakove.

**1990.**

Narednica Mirijam ben-Šalom dobila je bitku koja je trajala èitavu deceniju a koja se ticala njenog otpuštanja iz vojske zbog toga što je lezbejka. Postala je prva lezbejka koja je ikada ponovo pozvana u vojsku. (Odluku je poništio Vrhovni sud kada je vojska uložila žalbu.)

**1991.**

Režiserka lezbejka, Debra Èasnof, dobila je Oskara za najbolji kratki dokumentarac za film *Smrtonosna prevara: generalno elektrièno, nuklearno oružje i naša okolina*, i još više doprinijela stvaranju istorije kada se pred publikom zahvalila svojoj partnerki.

**11. JUN 1992.**

Margaret Kamermajer, bivša pukovnica Nacionalne garde države Vašington, otpuštena je iz službe samo zato što je priznala da je lezbejka.

**1992.**

U Njujorku je osnovana organizacija *Lezbejke osvetnice*.

**1992.**

Eilin Vuornos, prva lezbejka serijski ubica, osuðena je na smrt.

**1992.**

Umrla je od raka Odri Lord, pjesnikinja i spisateljica, koja je napisala i *Dnevnik o raku, Izbijanje svjetla, Zarn", Novi naèin pisanja moga imen, Èudesna aritmetika udaljenosti* i bila koosnivaèica izdavaèke kuce *Obojene žene za kuhinjskim stolom.*

**1993.**

Otkrilo se da je lezbejka Norma MekKorvi èuvena Rou iz sluèaja Vrhovnog suda iz 1973.

Rou protiv Vejda.

**1993.**

*Lezbejke osvetnice* iz Njujorka na dan Svetog Valentina podigle su skulpturu Alis B. Toklas pored statue Gertrude Štajn u Brajant parku.

**1993.**

Prvi lezbejski marš u Vašingtonu.

**1993.**

Treæi nacionalni marš na Vašington za jednaka prava gejova, lezbejki i biseksualaca okupio je izmedu 750.000 i 1,500.000 ljudi.

**1995.**

Èeri Džons, otvorena lezbejka, dobitnica je nagrade *Toni* za najbolju žensku ulogu u seriji „Nasljednica".

**DECEMBAR 1995.**

Robert Akremant je u pokušaju pljaèke ubio Roksen Elis i Mišel Abdil, dvije pripadnice zajednice Medford u Oregonu.

**1996.**

Novi ustav Južne Afrike je prvi u svijetu koji je ukljuèio i zaštitu gejova i lezbejki.

**3. DECEMBAR 1996**

U sluèaju Baer protiv Luina sudija Èeng presudio je da je država Havaji propustila da pokaže interesovanje neophodno za odobravanje neustavnih klauzula koje zabranjuju homoseksualne brakove.

**27. APRIL 1997**.

Tri odvojene studije iz Velike Britanije, Belgije i Amerike predstavljene na vašingtonskoj konferenciji Društva za istraživanje razvoja djece potvrdile su da majke lezbejke podižu zdravu i društveno prilagodljivu djecu.

**30. APRIL 1997.**

Savezni apelacioni sud poništio je zakon Alabame koji je zabranjivao boravak studentskim gej grupama u kampusima.

**30. APRIL 1997.**

„Elen" je postala prva televizijska serija koja se prikazuje u udarnom veèernjem terminu èija je glavna junakinja lezbejka.

**30. MAJ 1997.**

Savezni apelacioni sud donio je presudu, osam prema èetiri, da Majkl Bauers, javni tužilac države Džordžija, nije prekršio ustav time što je otpustio lezbejku advokatkinju Robin Šahar kada je saznao da su se ona i njena partnerka nezvanièno vjenèale u crkvi.

**3. JULI 1997.**

Apelacioni sud Teksasa presudio je da lezbejke imaju pravo da viðaju djecu svojih bivših partnerki, time pružajuæi gej partnerima pravni status koji im neke države negiraju.

**31. AVGUST 1997.**

U saobraæajnoj nesreæi u Parizu život je izgubila Dajana Spenser, bivša princeza od Velsa.
Primjedba: Mada nije bila lezbejka, Dajana je bila izuzetna žena i treba da bude dio svake ženske istorije.

**5. SEPTEMBAR 1997.**

U Kalkuti je u 87. godini umrla Majka Tereza, zaštitnica siromašnih.
Primjedba: mada nije bila lezbejka, Majka Tereza je bila izuzetna žena i treba da bude dio svake ženske istorije.

**5. SEPTEMBAR 1997.**

U Dalasu je otvorena škola „Volt Vitmen", prva privatna škola u državi za gejove i lezbejke.

**2. OKTOBAR 1997.**

Linda Šrenko, upravnica škole u Džordžiji, naljutila je voðe *Udruženja roditelja i uèenika* kad je izjavila da im se neæe priključiti jer su suviše liberalni i podržavaju gej i lezbejska prava.

**21. OKTOBAR 1997.**

Vendi Viver, lezbejka, trenerica ženske odbojkaške ekipe otpuštena je, posle osamnaest godina, iz Speniš Forka, škole u Juti nakon što se razvela od muža i poèela da živi sa partnerkom.

**23. OKTOBAR 1997.**

Savezni apelacioni sud odobrio je glasaèku inicijativu Sinsinatija za zabranjivanje vladi da primijeni antidiskriminacijske mjere prema gejovima i lezbejkama.

**22. OKTOBAR 1997.**

Sudija države Nju Džersi dozvolio je gej paru da usvoji dijete o kome su veæ vodili brigu skoro dvije godine.

**28. OKTOBAR 1997.**

Porota iz Medforda u Oregonu osudila je Roberta Akremanta na smrt zbog ubistva Mišel Abdil i Roksen Elis.

**14. NOVEMBAR 1997.**

Emori Univerzitet u Atlanti, zajedno sa metodistièkom crkvom donio je proglas u kome se kaže da æe gej parovima biti dozvoljeno vjenèanje u njegovim kapelama pod uslovom da ceremoniju vodi voða jedne od 24 priznate verske zajednice.

**17. DECEMBAR 1997.**

Sud iz Njuarka u Nju Džersiju nakon parnice za poravnanje donio je odluku da æe gej i lezbejski parovi sada moæi da usvajaju djecu pod zaštitom države.

**30. DECEMBAR 1997.**

U svojoj 75. godini, u domu veterana u Barstou, Kalifornija, umrla je Džoni Felps, odlikovana veteranka Drugog svjetskog rata, aktivistkinja feministièkog i lezbejskog pokreta, inaèe poznata po svom razgovoru sa generalom Ajzenhauerom u kratkom dokumentarcu „Prije Stounvol-a".
Za vrijeme Drugog svjetskog rata prvo je služila u Južnom Pacifiku i kasnije u okupacionim snagama u Njemaèkoj pod voðstvom generala Ajzenhauera. Ranjena u akciji, primila je odlikovanje Ružièasto srce.

**12. JANUAR 1998.**

Lezbejska advokatkinja Robin Šahar iz



Džordžije, nezakonito otpuštena iz službe zbog braka sa ženom, izgubila je parnicu na Vrhovnom sudu.

**23. JANUAR 1998.**

Lezbejka policajka Jolanda Langemat iz Johanesburga tražila je odredbu kojom æe se zabraniti odbijanje zaposlenih da poštuju medicinska prava registrovanih partnera po zakonu Južne Afrike o antidiskriminaciji.

**6. FEBRUAR 1998.**

Vašington je postao 27. amerièka država koja zabranjuje homoseksualne brakove kada bi legislatura odbacila guvernerov veto.

**28. FEBRUAR 1998**.

Sudija Višeg suda Aljaske, Piter Mièalski, donio je presudu protiv zabrane homoseksualnih brakova u Aljasci uz objašnjenje da je izbor partnera fundamentalno pravo.

**13. MART 1998.**

Džimi Kric, sveštenik ujedinjene metodistièke crkve iz Nebraske, koji se našao na sudu zbog obavljanja ceremonije lezbejskog vjenèanja, osloboden je optužbe nakon što je porota sveštenika, u nemoguænosti da ga osudi, narušila crkvenu disciplinu.

**30. MART 1998**.

Pjevaèica k.d. leng jedna je od prvih poznatih muzièarki koje je istupila javno kao lezbejka. *Gej i lezbejski savez protiv diskriminacije* (GLAAD) dodijelio joj je specijalnu nagradu za dostignuæe.

**24. APRIL 1998**.

Televizijska kuæa ABC otkazala je, nakon pet sezona, prikazivanje serije “Elen” u kojoj je glavna junakinja lezbejka.

**4. MAJ 1998**.

Jedno istraživanje pokazalo je da je bar polovina homoseksualnih i biseksualnih adolescenata koji žive bez podrške porodice ili zajednice sklonija samoubistvu, rizièном seksualnom ponašanju, uživanju droga, da trpi nasilje i zlostavljanje.

**1. JULI 1998**.

Endrju Holms iz San Franciska je dobio parnicu kada je Dejvid Garsija, sudija Višeg suda presudio da vojni slogan NE PITAJ-NE RECI ugrožava prava gejova i lezbejki i naredio kalifornijskoj nacionalnoj gardi da otvori svoje redove.

**12. AVGUST 1998.**

Ujedinjena metodistièka crkva sastavila je formalne zakonske odrednice protiv homoseksualnih brakova, i objavila da æe sveštenici koji vode ceremonije vjenèanja homoseksualnih parova biti otpušteni.

**21. SEPTEMBAR 1998**.

Predsjednik Sjedinjenih Amerièkih Država Bil Klinton tajno je potpisao odredbu kojom se zabranjuje savezno priznavanje homoseksualnih brakova.

**7. OKTOBAR 1998.**

Student Metju Šepard, 21 godina, pronađen je u kritièном stanju nakon povreda izazvanih udaranjem i vezivanjem za jednu banderu nedaleko od Laramija u Vajomingu.

**12. OKTOBAR 1998**.

Metju Šepard, žrtva zloèina izazvanog mržnjom, umro je od posljedica prebijanja. Dva poèinioca su optužena za ubistvo.

**20. OKTOBAR 1998**.

Desetine ljudi uhapšeno je u njujorškom protestu za gej studenta iz Vajominga Metju Šeparda nakon što je njujorška policija poèela da prebija protestante.

**29. OKTOBAR 1998**.

Katedrala nade sa sjedištem u Dalasu tužila je jednu televizijsku stanicu iz Èikaga za kršenje ugovora kada je ta stanica odbila da prikaže tridesetominutni program koji je sadržavao pozitivan stav prema gejovima i lezbejkama.

**16. NOVEMBAR 1998**.

Baptistièka crkva iz Vinston-Salema odluèila je da dopusti svojim èlanovima da daju blagoslov homoseksualnim parovima ali da ih ne vjenèavaju jer æe u protivnom rizikovati isključenje iz baptistièke državne konvencije.

**16. JANUAR 1999.**

U Sakramentu u Kaliforniji, uprkos dramatièном masovnom protivljenju Ujedinjene metodistièke crkve, devedeset sveštenika dalo je svoj blagoslov braènoj zajednici dvije žene.

**15. FEBRUAR 1999**.

Premijerka Novog Zelanda, Dženi Šipli, rekla je na gej i lezbejskoj paradi heroja da je tražila od Ministarstva pravde da se u zakonu nađu pitanja usvajanja, nasljedstva, imigracije vezana za gejove i lezbejke.

**5. APRIL 1999**.

Rasel Henderson iz Laramija u Vajomingu, izbjegao je suđenje i moguæu smrtnu kaznu izjašnjavanjem da je kriv u sluèaju ubistva gej kolege Metjua Šeparda koji je bio otet, izudaran, vezan za stub i ostavljen da umre u preriji. Henderson je osuden na dvije doživotne robije bez moguænosti puštanja na uslovnu.

**30. APRIL 1999.**

U Londonu se desila eksplozija u prepunom gej pabu u Sohou u kojoj su dvije osobe izgubile život a bar sedamdeset je ranjeno od kojih veæina veoma teško. Odgovornost za ovaj i još dva napada na manjine je preuzela ekstremna grupa *Bijeli vukovi*.

**3. MAJ 1999.**

Guvernerka Konkorda Džin Šahin ukinula je zabranu homoseksualcima da usvajaju djecu i tako je Florida ostala jedina država sa takvim zakonom.

**20. MAJ 1999.**

Vrhovni sud Kanade proglasio je neustavnom pravnu definiciju Ontarija da je supružnik neko ko je suprotnog pola.

**19. JUNI 1999.**

Tri sudije iz Brazila su donijele jednoglasnu od-

luku da gej i lezbejski parovi treba da imaju ista prava po zakonu kao i heteroseksualni parovi.

**30. JUNI 1999**.

Vrhovni sud Masaèusetsa donio je presudu da gej ljudi koji pomažu svojim partnerima/kama da podižu djecu imaju pravo da viđaju tu djecu i nakon raskida.

**4. AVGUST 1999.**

Vrhovni sud Nju Džersija je presudio da Izviđaèi Amerike ne mogu zabranjivati gejovima da se uèlane u njihovo društvo.

**11. OKTOBAR 1999**.

U Laramiju u Vajomingu poèelo je suđenje Aronu MekKiniju, drugom optuženom za brutalno ubistvo Metjua Šeparda, gej studenta univerziteta u Vajomingu.

**23. OKTOBAR 1999.**

Izrazito homofobièni èlan konzervativne partije Virdžinije, Džeri Falvel i još 200 njegovih kolega hrišæana sreli su se sa gej sveštenikom Mel Vajtom i 200 gejeva i lezbejki iz 30 amerièkih država na forumu protiv nasilja kako bi se obratili konzervativnim hrišcanskim vodama koji podstièu nasilje nad gejovima i lezbejkama kroz retoriku kojom se osuđuje homoseksualnost.

**27. OKTOBAR 1999**.

Govor branioca okružnog sudije iz Albanija u korist Arona Mekkinija, optuženog za ubistvo Metjua Šeparda 1998, baziran na argumentu da je MekKini reagovao iz straha od navodnog Šepardovog udvaranja, nije podržan od strane vajominškog zakona.

**4. NOVEMBAR 1999.**

Aron MekKini je osuđen na dvije doživotne robije za ubistvo Metjua Šeparda.

**9. NOVEMBAR 1999.**

Kristen Prajs, bivša djevojka Arona MekKinija, poslednja od èetvoro uhapšenih zbog ubistva Metjua Šeparda, izjasnila se krivom po optužbi da je bila intimna sa policajcem.

**21. DECEMBAR 1999.**

Viši sud Vermonta donio je jednoglasnu presudu da gej i lezbejski parovi imaju pravo na sve beneficije i privilegije kao i heteroseksualni parovi. Ovo je prvi sud u Americi koji je donio tako dalekosežnu odluku.

*Izvor: Internet*
*Sa engleskog prevela: Radenka Grubaèiæ*



# "ERUPCIJA RAZLIKA"



***Alice Echols, Erupcija razlik – lezbištvo[1], Èasopis za kritiko znanosti, 1995, Ljubljana***

Iz teksta Erupcija razlika – lezbejstvo, Elis Ekols, saznajemo ili prepoznajemo goruæe teme vezane za feministièki i lezbejski pokret. Zapravo, ovo su 'male boginje' koje su krajem 60-tih pionirke radikalnog feminizma i radikalnog lezbejstva morale zajedno da preleže, ali ne za sve nas, jer èini mi se da je to bolest od koje podjednako generacijski sve patimo.

Pitanje lezbejstva su zapravo do 1969. uglavnom pokretali protivnici feministièkog, odnosno pokreta za oslobođenje žena, više nego radikalne feministkinje. *Među njima su mnoge od samog poèetka bile zbunjene zbog povezivanja dve naizgled razdvojene teme*.[2] Seksualnu orjentaciju su naravno pojedine radikalne feministkinje pominjale, ali u kontekstu seksualnog oslobađanja. Veæina radikalnih feministkinja je bila ubeđena da je seksualna revolucija iz šezdesetih više iskorišæavala nego oslobađala, ali su ipak verovale da je feminizam razorio strukture seksualne represije.

Kejt Milet je u delu "Seksualna politika: Manifest za revoluciju", tvrdila da je feminizam pokrenuo slobodu izražavanja seksualnosti i *biseksualnosti ili kraj nametnute perverzne heteroseksualnosti*. Dok je Šulamit Fajerston u "Dijalektici pola" mislila da je feministièka revolucija uzrokovala povratak *prirodne polimorfne seksualnosti – svi oblici seksualnosti biæe dozvoljeni i praktikovani*.

Elis Ekols, smatra da je En Ked prva i najjasnije povezala instituciju heteroseksualnosti i potlaèenost žena. Stav je bio da muškarci suzbijaju istinu o klitorisnom orgazmu, zato što ona *dokazuje da je seksualno zadovoljstvo moguæe doseæi kako s muškarcem tako i sa ženom, i zato heteroseksualnost nije apsolut nego opcija*.

Ali radikalne feministkinje koje su oslobođenje žena i seksualnu revoluciju shvatale kao dve razlièite stvari, su èesto zazirale od lezbejstva. Lezbejstvo su smatrale nedovoljno politièkom temom koja je suviše seksualizirana ili je, mnogim radikalnim feministkinjama smetalo igranje uloga, za koje se mislilo da je svojstveno lezbejskom odnosu.

Braunmiler se 1970. godine obratila aktiv-

noj lezbejskoj organizaciji *Daughters of Bilitis* (DOB), jer joj se lezbejstvo uèinilo previše seksualizirano i muški ugnjetavaèko. S Suzan Braunmiler i Etkinson su se slagale ranije radikalne feministkinje: da se lezbejke previše drže seksualnih uloga – fam i buè – te da iz tog razloga nisu poželjne i ne mogu biti eventualne uèesnice u feministièkom pokretu. Postajao je i strah od reakcije 'novih' feministkinja a i ostalih simpatizerki feminizma, na lezbejstvo, odnosno strah da bi žene pre feministièkog pokreta završile u lezbejstvu.

Ali koliko nam je poznato, iz istorije feministièkog pokreta, dok su se jedne trudile da stave jasnu granicu između lezbejstva i feminizma, druge – kako politièke, tako i radikalne feministkinje – su otkrivale međusobnu seksualnu privlaènost i radile na svojim liènim, emotivnim doživljajima. Jedna od njih, Merilin Veb se seæa:

*U D.C smo davale energiju jedna drugoj i pritom se, malo-pomalo, zaljubljivale*.

Kako neke savremenice tvrde, među radikalnim feministkinjama u Njujorku je gotovo svaka eksperimentisala s lezbejstvom. Ali kad mnoge radikalne lezbejke tvrde da su se heteroseksualne feministkinje suprotstavljale lezbejstvu, Peslikis sarkastièno pita: *Ali, koje su više hrlile jedna drugoj u naruèje?*[3]

Za nju, kao i za mnoge druge, lezbejstvo je znaèilo prirodan tok stvari, odnosno *prirodno proširenje svih oseæaja ka ženi*.

Liberacionistkinje su imale razlièite stavove prema lezbejstvu i mnoge reformistièke feministkinje su bile istrajne u težnji da se suprotstave svakoj diskusiji o njemu.

Tako je Beti Fridan zauzela odbrambeni stav prema prvim talasima lezbejstva, i oznaèila ga sa "ružièasta avet". Mislila je da bi lezbejstvo moglo narušiti verodostojnost ženskog pokreta.

O homofobiji voðstva organizacije NOW, govori èinjenica da je na javnoj listi pokroviteljskih organizacija Kongresa za ujedinjenje žena, izostavljeno ime lezbejske grupe DOB, koju je u novembru 1969. organizovala NOW, u Njujorku. Kao i èinjenica da je tadašnja urednica glasila NOW u Njujorku, Rita Me Braun, koja je kao odgovor na svoje pitanje o lezbejstvu unutar same organizacije, dobila otkaz. Ljuta zbog takvog postupka, napušta posao i u drugim kancelarijama te organizacije. Njenoj odluci su se pridružile još dve lezbejke iz NOW-a.

*Karizmatièna Rita Me Braun je verovatno uradila više od bilo koje druge za femistièko osveš æenje lezbejstva*, tvrdi Elis Ekols.

Braun je poèetkom 1969. poèela da organizuje lezbejsko-feministièki pokret. U nekoliko navrata s pojedinim ženama pokušava da ustanovi lezbejsku grupu, ali bez uspeha. Najzad s manjom grupom aktivistkinja putuje na razlièite feministièke skupove, širom zemlje, gde postavljaju pitanje lezbejstva. Služile su se lukavstvom: zajedno bi otputovale na konferenciju, ali bi se po dolasku raštrkale i pravile kao da nisu zajedno. Tako je bilo i u Bostonu poèetkom 1970. gde se nakon kritièkog uvoda Rite Me Braun, Sintija Fank obratila govornicama:

*... Pogledajmo radije tlaèenje, koje se događa upravo ovde, u ovoj sobi. Vi žene, okupljene za govornicom, upotrebile ste heteroseksualne privilegije za utišanje teme ljubavi – još posebno ljubavi među ženama, koja je za mene kritièna tema pokreta.*

"Posle nekoliko sekundi *zapanjujuæe tišine*, kako prièa Rita Me Braun, Dikson se drznula da kaže, da su neki njeni najbolji prijatelji homoseksualci.[4] Danbar je odgovorila da ženama ne treba da spavaju zajedno da bi se volele. Zatim je objašnjavala da homoseksualnost jednostavno nije tako važna, jer je *homoseksualnost odabrano ugnjetavanje, međutim biti žena znaèi izvorno ugnjetavanje*."

Ipak, Elis Ekols tvrdi da su takvi napadi bili retkost i naglašava da je tema "ozbiljno buknula 1. maja 1970. na veèeri otvaranja Drugog kongresa za ujedinjenje žena, kada je èetrdeset lezbejki prisvojilo satnicu događaja, da bi pokrenule pitanje lezbejstva. (Zbog rascepljenosti stavova na klasno pitanje i lezbejstvo, neke su žene susret odmah preimenovale u "Kongres za razjedinjenje žena.") Akciju je planirala grupa u kojoj su bile Braun, Fank, Hofman i Bedozov. U ženskom *underground* èasopisu "Pacov" je bila objavljena sledeæa poruka o akciji 'ružièastih aveti':

*1. maja, oko 19.15, je oko 300 žena mirno sedelo u predavaonici srednje škole, 70 ih je pak èekalo da se situacija na Kongresu za ujedinjenje žena sredi. Svetla su se ugasila, stišalo se trèkaranje, smeh, tu i tamo ratoborni krik, i kada su se svetla opet upalila, tih 300 žena se našlo u rukama RUŽIÈASTIH AVETI.*

*...Sedamnaest žena iz grupe Radical lesbians je nosilo ružièaste majice s natpisom RUŽIÈASTA AVET na grudima. Te žene su bile prvi akcijski val i iste, koje su preuzele predavaonicu.*

*Druge demonstrantkinje su se raštrkale među slušateljke, kako bi najbolje otkrile svoju podršku akciji i pridružile se ženama na bini. Dok su bile na bini, otkrile su i svoje majice Ružišastih aveti i svoje lezbejstvo. (...)*

*Protestkinje su zauzele dvoranu na dva sata i govorile o tome šta znaèi biti lezbejka u heteroseksualnoj kulturi. Na skupštini kongresa je bilo usvojeno više rezolucija pod radnim naslovom "Ružièaste aveti: Ženski gej front za oslobođenje i Radikalne lezbejke":*

*1. Oslobođenje žena je lezbejska zavera.*

*2. Kad god se obeležje lezbejstva upotrebi protiv sveukupnog pokreta ili protiv pojedinki, to treba potvrditi, a ne negirati.*

*3. U sve rasprave o kontroli rađanja mora biti uključèena homoseksualnost kao legitimna metoda kontracepcije.*

*4. Svi školski projekti za seksualno obrazovanje moraju uključèivati lezbejstvo kao važeæi, legitiman oblik seksualnosti i ljubavi.*

*Jedan od najvažnijih rezultata akcije na kongresu*, smatra Elis E., *je bio naèelni dokument Radicalesbians pod nazivom "Ženski-identifikovane-žene", èije kopije su bile podeljene ženama na skupu. (...) U stvari, kako govori Vudul, "aveti" su se odluèile za upotrebu termina "ženski-identifikovane", jer su se nadale da manje ugrožava heteroseksualne žene:*

*Bila sam prisutna kad smo poèele da oblikujemo ideju za "Ženski-identifikovane žene". Pokušale smo da ustanovimo, kako ženama govoriti o lezbejstvu bez upotrebe reèi lezbejka (...) Mislim da se Sintija (Fank) setila pojma "ženski-identifikovana". Bar ja sam ga tad prvi put èula. Htele smo da žene spoznaju da lezbejke nisu drugaèije od drugih žena na bilo koji neuobièajen naèin.*

Da bi bile prihvaæene u feminističkom pokretu, radikalne lezbejke su morale da ubeđuju druge žene da lezbejke nisu muški-identifikovane, *bauk-žene* koje seksualno eksploatišu druge žene, kao i to da lezbejstvo nije samo pitanje kreveta.

"To im je uspelo tako što su redefinisale lezbejstvo kao primarni politièki izbor i locirale diskurs unutar veæ etabliranog feminističkog okvira separatizma. Tendenciju ka jednostranom obeležavanju lezbejstva *s obzirom na seksualnost* su kritikovale kao *rascepljujuæe i seksistièko*," piše Elis.

Povelja Ženski-identifikovana-žena je uspela da stiša vatru između feministkinja i lezbejki, jer je lezbejstvo formulisala *kao jezgrovit politièki akt solidarnosti s drugim ženama*[5]. Ali još uvek postoji problem seksualnosti o koji se podjednako sapliæu i feministkinje i same radikalne lezbejke. Naime, prezentovanje polnosti u ženskom pokretu je bunilo mnoge heteroseksualne feministkinje.

"Lezbejke su se našle pred divovskim zadatkom, ubediti heterosekualne feministkinje da lezbejstvo nudi ženama nešto suštinski drugaèije od familijarnog heteroseksualnog uzora dominacije i podređenosti. To su pokušale da izvedu tako što su heteroseksualnim feministkinjama dokazivale da je u lezbejstvu više èulnosti od seksualnosti, više *komunikacije* od *dominacije.*"[6]

I Sju Kac, lezbejska feministkinja:

*Spoznale smo da je ljubavni i polni odnos sa ženom sasvim drugaèija stvarnost – drugaèija situacija, kad stari strahovi nisu zaista važni. Lezbejske žene to znaju... hetero žene pak ne. Zato mnoge heteroseksualke postaju napete i oseæaju se ugroženim zbog lezbejke: èini im se da su sada postale seksualni objekt celom ljudskom rodu... da je sigurnost koju su oseæale među ženama, isèezla zbog lezbejstva. Ali stanite za trenutak – taj strah otkriva više prirodu heteroseksualnog sveta.*

Ali lezbejske feministkinje su ipak èesto jaèale dominirajuæe kulturne pretpostavke o prirodi ženske seksualnosti da bi prekinule vezu između lezbejstva i muškosti.

"Banalizovale su razliku između ženske (i u širem smislu lezbejske) seksualnosti kao sveprožimajuæe, romantične i pažljive, te muške polnosti kao nasilne i genitalno usmerene. (...) Ako je seks između žena bio *èist kao sneg*, heteroseksualni seks je bio potpuno pokvaren i neminovno tiranski."[7]

Povelja Ženski-identifikovana-žena je trebalo da predstavlja molbu za prijem u feministièki pokret, ali sama akcija koja joj je prethodila je predstavljala zauzimanje avangardnog položaja.



"Èini se da se veæina heteroseksualnih feministkinja prisutnih u akciji Ružièastih aveti nije oseæala ugroženo.

Iako je tekst "Ženski-identifikovane žene" uklonio ideološke prepreke za prihvatanje lezbejstva, nije mogao ukloniti emocionalni otpor."[8]

Napetost se poveæala nakon što su mediji uzeli temu pod svoje. Na konferenciji za štampu 1970. – kao odgovor na jedan tekst koji je otkrivao identitet jedne od aktivistkinja Pokreta i koji je ubeđivao da njegovo razotkrivanje diskredituje feministièki pokret – Etkinson, Braunmiler i druge su izjavile da se pokret za oslobođenje žena i gej pokret *bore za zajednièki cilj – za društvo u kojem ljudi više neæe biti kategorizovani na osnovu pola ili seksualne orijentacije*.

Međutim u njujorškom NOW-u, u *sedištu èistunskog mentaliteta, nije bilo spokoja*.

Ipak, sredinom 1971. godine NOW je donela rezoluciju o *legalnoj i moralnoj* podršci lezbejstvu. Do tada je svaka èlanica organizacije koja je zagovarala prava lezbejki bila u ranjivom položaju.

Tokom 1970-1972. godine *pokret potresa podela na gej i heteroseksualne žene. Taj konflikt je bio najoštriji u Vašington D.C-u, gde je rođena lezbejsko-feministièka grupa Besovi (The Furies)*.[9]

****

Lezbejske feministkinje kao što su bile iz grupe Besovi, radile su na tome da heteroseksualne feministkinje uvide da je seksualnost pre društveno nego biološki konstruisana i takođe su doprinele da se razume centralna uloga institucionalizovane heteroseksualnosti u potlaèenosti žena.

Neke feministkinje su u lezbejkama videle avangardu ženskog pokreta. Ti Grejs Etkinson je rekla da je *feminizam teorija, lezbejstvo pak praksa*. Lezbejke nisu lezbejstvo predstavljale samo kao životne izbore, veæ kako Frensis Èepmen naglašava, *nauèile su pojedinke da mogu u svetu živeti kao Ljudi*.

Elis Ekols još tvrdi da ženski pokret nikada nije legitimisao seksualnost. Zapravo, lezbejstvo je bilo uslovno prihvaæeno – *koliko su lezbejke bile spremne da porièu seksualnost i da se prilagode "ženskom" seksualnom standardu.* Èinjenica da lezbejstvo uključuje i seksualnost uznemiravala je neke feministkinje.

Ali s druge strane, lezbejske feministkinje su prikazivanjem lezbejskih odnosa i seksualnosti kao neproblematiènih, pravile krupne greške, pre svega za sebe same. "Priznanje seksualnih problema je bilo tabu, i to je i ugrožavalo izgrađivanje ideologije lezbejskog feminizma. Na primer, Haris se seæa, da u grupi Besovi *nije bilo prostora za raspravu o poteškoæama u seksualnim odnosima. O seksualnosti nije bilo nikakvih diskusija. Važilo je ubeđenje da je lezbejska seksualnost uspešna*."

Masovni priliv nepolitièkih lezbejki u ženski pokret Braunmiler karakteriše kao pomeranje pokreta *od konfrontacije sa muškom moæi ka alternativnim životnim stilovima*.

*Po nekim tumaèenjima je pojava lezbejskog feminizma približila pokret kulturnom feminizmu. Isticanje ženske kontra kulture i esencionalistièki argumenti o ženskoj seksualnosti su bili suština kulturnog feminizma. Ali lezbejski feminizam je bio uvreda za kulturno feministièku ideju o univerzalnom ženskom iskustvu. Iako je njihov cilj bio izbrisati razlike, feministièke lezbejke su insistirale da su lezbejke drugaèije od heteroseksualnih žena. Zapravo je upliv kulturnog feminizma unutar pokreta moguæe najviše pripisati spletu lezbejstva i klasnog* – završava Elis Ekols.

1. *Alice Echols: Daring to Be Bad. Radical Feminism in America 1967-1975. University of Minnesota Press, Minneapolis 1989.*
2. *Ti-Grace Atkinson, str. 45*
3. *Irena Peslikis, str. 46*
4. Elis Ekols, Erupcija razlika – lezbejstvo, str. 52
5. isto, str. 53
6. isto, str. 53, 54
7. isto, str. 54
8. isto, str. 61
9. isto, str. 61

tekst priredila: Ljiljana Živkoviæ,
konsultacije: Maja Založnik

# LEZBEJSKI SIGURNI SEKS

Da li postoji rizik da lezbejke jedna drugu zaraze HIV virusom?

Da! Nekoliko sluèajeva sredinom 80-tih je pokazalo da žene prenose HIV virus jedna drugoj. Uprkos ovim sluèajevima, državni centar za kontrolu bolesti ne ukljuèuje ovakav naèin prenošenja virusa u svoje izvještaje o AIDS-u.

Mnoge lezbejke pogrešno vjeruju da za njih ne postoji rizik. HIV se prenosi kada krv, vaginalne teènosti, majèino mlijeko ili sperma osobe zaražene HIV-om dospiju u vaš krvotok.

Lezbejke se mogu zaraziti ukoliko upražnjavaju rizièan seks (sa ženama ili muškarcima), putem vještaèke oplodnje, ukoliko dijele zaražen narkomanski pribor,

pirsingom, tetoviranjem i transfuzijom krvi.

Zato što znamo kako se HIV prenosi, možemo da definišemo neke smjernice za siguran seks i objasnimo koja seksualna ponašanja su potencijalno rizièna.

Da li je neko seksualno ponašanje sigurno ili ne zavisi od toga da li æe tjelesna teènost vaše partnerke doæi u kontakt sa vašom krvlju.

– Vlažni poljubac je siguran ukoliko nijedna od vas nema povredu ni ranicu u ustima ili desnima. Nakon što operete zube, èekajte pola sata ako se želite poljubiti.

– Dodirivanje grudi vaše ljubavnice, masaža, masturbacija i trljanje tijela uz tijelo su sigurni dogod nema razmjene krvi ni mlijeka.




– Povrede ili ranice na prstima, ustima ili vagini bilo koje partnerke mogu poveæati rizik za vijreme vaginalnog i analnog odnosa.

– Ukoliko koristite rukavicu, možete sprijeèiti da virus dospije u vaš krvotok.

– Oralni seks je rizièan naroèito ako vaša partnerka ima menstruaciju ili vaginalnu infekciju. Radi bezbjednosti pokrijte njenu vulvu folijom ili možete izrezati kondom i staviti ga na isti naèin. Ukoliko je neka žena inficirana, njena menstrualna krv i vaginalni sekreti æe u sebi imati virus.

– Seks igraèke su sigurnije kada ih vi koristite, ali ne bi trebalo da ih dijelite sa drugima a da pri tom na njih ne stavljate kondom.

– S.M. ili grublji seks je siguran ukoliko nema krvi. Ukoliko radite pirsing jedna drugoj, obavezno oèistite iglu. Prilikom brijanja ne koristite iste brijaèe.

**Smjernice za sigurniji lezbejski seks:**

Nerizièno; masaža; zagrljaj; fantazije; vojerizam; egzibicionizam; masturbacija; vibratori ili druge seks igraèke (ako se ne dijele); suvi poljupci; trljanje tijela uz tijelo ili tribadizam (ukoliko nema teènosti)

**Moguæe rizièno:**

Vlažni (francuski) poljubac; rukavica ili folija ukoliko se dijeli sa drugima; kunilingus (oralno genitalni odnos) ukoliko se koristi folija; fisting (penetracija prstima) ukoliko se koristi rukavica

**Vjerovatno rizièno:**

Rukavica ili kontakt rukavicom ili folijom koji se dijele sa drugima (uz ranice i povrede); kunilingus (oralno genitalni kontakt) bez folije

**Veoma rizièno:**

Kuniligus bez folije za vrijeme menstruacije; ejakulacija u usta, vaginu ili anus; fisting bez rukavice; seks igraèke koje se dijele sa drugima bez kondoma; zajednièke igle bilo koje vrste (za fiksanje, pirsing ili tetoviranje)

**Droge, igle i HIV**

Ukoliko se drogirate, ne koristite zajednièki pribor. Ako veæ morate da ga dijelite sa drugima, oèistite pribor prije upotrebe (operite vodom ili varikinom) i tada to sperite èistom dekontaminiranom vodom.

**Ukoliko razmišljate o trudnoæi**

Ako imate seks sa muškarcem ili koristite donatorovu spermu pobrinite se da on ima dva testa na HIV godišnje i da je razultat negativan. Prvi test bi trebalo da se uradi šest mjeseci nakon njegovog poslednjeg moguæeg rizièenog ponašanja. Donator se ne smije rizièno ponašati u periodu između poslednjeg testa i donacije sperme. Sve licencirane banke sperme redovno testiraju svoje donatore, a spermu testiraju dvaput.

**Seks sa muškarcima**

Ukoliko imate seksualne odnose sa muškarcem, on treba da koristi kondom prilikom vaginalnog i analnog odnosa. Isto tako, ukoliko upražnjavate oralni seks, neophodno je da muškarac koristi kondom. HIV se nalazi u sjemenovoj teènosti.

**Ukoliko smatrate da ste ili ste bili izloženi riziku za HIV infekciju**

Ako vjerujete da ste bile izložene HIV virusu, testirajte se.

Rano otkrivanje vodi ranom tretmanu (intervenciji) što znatno usporava razvoj virusa. Da biste dobile sigurne rezultate, saèekajte tri do šest mjeseci nakon poslednjeg rizièenog ponašanja prije nego što se podvrgnete testu.

Razumljiv je vaš strah ako mislite da ste možda bili izloženi HIV virusu.

Smireno i realno razmislite o svim rizicima kojima ste možda bili izloženi.

Bez obzira na to da li ste HIV pozitivni ili negativni, da li imate ili nemate HIV virus trebalo bi da upražnjavate siguran seks kako biste zaštitili sebe i vašu partnerku od HIV virusa i seksualno prenosivih bolesti.

*Izvor: Internet*
*Sa engleskog prevela:*
*Radenka Grubaèiæ*



# LEZBEJKE I RAK DOJKE

## *MJESEÈNI SAMOPREGLED GRUDI*

**Pod tušem**

Podignite ruku. Prstima dodirujte svaki dio obje dojke kako biste mogli da osjetite izboèine i zadebljanja. Desnom rukom ispitujte lijevu dojku a lijevom desnu.

**Ispred ogledala**

Prvo opustite ruke niz tijelo, zatim ih podignite iznad glave. Pažljivo ispitujte moguæe promjene u obliku, velièini i konturi svake dojke. Tražite bore, udubljenja ili promjene u strukturi kože.

Nježno stisnite obje bradavice i pratite da li puštaju neku teènost.

**Dok ležite**

Stavite peškir ili jastuk ispod desnog ramena a neka vam je desna ruka ispod glave. Ispitujte desnu dojku lijevom rukom.

**U krug**

Nježno prstima pravite kružne pokrete poèevši od gornjeg dijela desne dojke prema bradavici. Ispitajte svaki dio dojke. Proceduru ponovite i na lijevoj dojci.

**Dok stojite**

Dok vam ruka leži na èvrstoj površini, koristite iste kružne pokrete da ispitate dio ispod pazuha. I ovo je tkivo grudi.

**Napomena**

Ovaj samopregled nije nipošto zamjena za povremeni pregled kod ljekara.

## *ÈINJENICE*

**Statistièki podaci Nacionalnog onkološkog instituta (1900)**

- Svaka treæa žena oboli od raka.
- Rak pluæa je uzroènik najveæeg broja smrtnih sluèajeva izazvanih rakom kod žena.
- Svaka deveta žena oboli od raka dojke.

## *RIZIÈNA PONAŠANJA*

**Pušenje**

Dim cigarete je direktno povezan sa rakom pluæa i poveæava rizik i za ostale vrste raka.

**Porodièna istorija**

Ukoliko u porodici postoje sluèajevi oboljenja od raka poveæan je rizik.

**Reproduktivna istorija**

Prvi poroðaj nakon 30-te i kasna menopauza takoðe poveæavaju rizik od raka.

**Dijeta**
Dijeta sa dosta masnoæa i malo povræa poveæava rizik. I veæa tjelesna težina takoðe poveæava rizik od pojavljivanja raka.

**Socioekonomski faktori**
U prosjeku, žene zaraðuju manje od muškaraca i èesto ne mogu sebi da priušte odgovarajuæu i redovnu zdravstvenu njegu. Dok se tradicionalno brinu o drugima, žene èesto zanemaruju sopstvene potrebe za zdravstvenom njegom. Rak koji se otkrije u poodmaklom stadijumu je mnogo opasniji.

**Godište**
Rizik za dobijanje raka se poveæava s godinama.

***Da li za lezbejke postoji veæi rizik?***

Vjerovatno je da æe lezbejke rjeðe tražiti zdravstvenu pomoæ zbog nelagodnosti coming out-a pred medicinskim osobljem.
Vjerovatno je takoðe da æe lezbejke rjeðe iæi na rutinske ginekološke preglede kao što je kontrola raðanja. Zato je manje vjerovatno da æe lezbejke otkriti pojavu raka u ranom stadijumu.
Za lezbejke postoji veliki rizik od raka dojke i materice zato što je manje vjerovatno da æe imati djecu do tridesete, ako ih imaju uopšte.

***Mjere koje treba preduzimati***

Prestanite da pušite.
Jednom godišnje obavite ginekološki i pregled grudi.
Jednom godišnje obavite mamogram kad navršite 35 godina.
Mjeseèno uradite samopregled grudi.
Izbjegavajte pretjerano izlaganje suncu.
Utvrdite zdravu i balansiranu dijetu.
Uspostavite otvoren odnos sa vašim ljekarem.
Redovno posjeæujte ljekara.

***Vodite raèuna o upozoravajuæim simptomima pojave raka***

Kašalj ili promuklost.
Zadebljanja i èvoriæi na dojkama.
Neuobièajeno ispuštanje teènosti iz bradavica.
Promjene u mokraænoj bešici i crijevima.
Rana koja ne zarasta.
Slaba probava i problemi sa gutanjem.
Oèigledne promjene na bradavici ili madežima.

*Izvor: Internet*
*Sa engleskog prevela: Radenka Grubaèiæ*

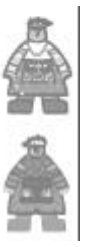
# LEZBEJSKE STUDIJE U SVETU, DANAS

***Suzana Tratnik, Prelomna znanost, Lesbo, decembar 1999, Ljubljana***

Dok pojedine države Istoène Evrope i Azije nemaju ni organizovani lezbejki pokret, Sjedinjene Države, Velika Britanije, Nemaèka, Finska i naroèito Holandija imaju univerzitetske programe za lezbejke studije. U Holandiji lezbejske studije imaju oblik magistarskih i doktorskih studija, bogato opremljene arhive, dokumentacioni centar Homodok u Amsterdamu, kao i amsterdamski Lezbejski arhiv. “Skandinavske države po pravilu nemaju specijalne lezbejske studije, što nije iznenaðujuæe, jer je tamo jednakost među polovima veæ tradicija, a i obièna stvar. Tako je neka studentkinja iz Osla u evropskoj letnjoj školi ženskih studija Noise u Utrehtu prièala da njihove biblioteke ne razvrstavaju literaturu s obzirom na ‘posebne’ ženske studije, jer je za njih razumljivo da su te studije veæ uklјuèene u sve školske i univerzitetske programe.”[1]

Ali položaj evropskih lezbejskih studija se ipak u poznim devedesetim godinama promenio. Reper za to je položaj lezbejskih studija na holandskom univerzitetu. Na najveæem holandskom univerzitetu, utrehtskom, nedavno su ukinute redovne lezbejske studije, a razlog privremenog zatvaranja je pomanjkanje zainteresovanjih polaznica ovih studija. Postoji dilema da li æe se i kada zainteresovanost studentkinja i studenata poveæati.

“Na poèetku su lezbejske i gej studije bile vrlo zanimljive za studente i studentkinje, sada je oèito nastupio tranzicijski period, kada zaineresovanost opada. Verovatno se istraživaèka usmerenost premestila više na opšte studije roda i u dekonstrukciju polova. Koliko god je ta širina podruèja (seksualnih ili polnih i kulturnih) razlièitosti dobra i korisna, sa druge strane može znaèiti raspršenost lezbejskih tema u multikulturalnosti ili èak njihov zalazak. Istina je takoðe, da brojne studentkinje uklјuèuju lezbejske teme u druge teme ili istražuju iz lezbejsko-feministièe perspektive. Tako lezbejske studije u sadašnjem vremenu nikako više nisu ‘in’. Lezbejske studije još opstaju na amsterdamskom univerzitetu, najbolje im trenutno ide na Katolièkom univerzitetu u Nijmegenu. Univerzitet u Nijmegenu takoðe ima vrlo





dobru zbirku lezbejske i gej literature i literature o rodu. Svi holandski univerzitetski programi lezbejskih studija su naravno otvoreni i za strankinje i strance koji govore engleski. Upis je takoreæi neogranièen i jednostavan, ako znate gde i kako biste dobili poštenu stipendiju."

Pre nego nas odvede na Istok, Suzana Tratnik nam daje kratak pregled položaja ženskih i lezbejskih studija sa podruèja ex-Jugoslavije. Zapravo samostalnih lezbejskih studija u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji, nema. Ali teme lezbejstva su u javnost, medije i delimièno na kulturnu scenu i univerzitet preneli postojeæi lezbejski pokret ili pojedinke. Zaslugom pojedinih studenata, studentkinja, profesora i profesorki lezbejske teme su doprle do pojedinih fakulteta. U Sloveniji, veliki broj seminarskih i diplomskih radova s temom lezbejstva ili homoseksualnosti je bio na Fakultetu za društvene nauke, na Višoj školi za socijalni rad kao i na Filozofskom fakultetu, te seminarski radovi u nekim srednjim školama. "Redovni program lezbejskih ili gej studija je u Sloveniji verovatno još daleko (najbliže tome su verovatno studije roda na ISH[2]), ali to nije uvek jedino i najpouzdanije merilo istraživaèkog i teoretskog rada na tom podruèju. Zanimljivo je da je uprkos raspršenosti lezbejskih struènih dela na slovenaèkom univerzitetu, produkcija lezbejskih struènih tekstova bogata a i kontinuirana. U tu produkciju ubrajamo *L, zbornik o lezbejskom pokretu u Sloveniji*, koji inaèe ne združuje samo nauène, odnosno analitièke tekstove. Puno struènih tekstova o lezbejskom pokretu, kulturi, umetnosti, filmu, studijama i još o èemu je bilo objavljeno u *Èasopisu za kritiku nauke, Delti, Lesbu, Revolveru* ... "

Kao jedna od uèesnica Inauguralne konferencije ženskih studija, održane u Beogradu jeseni 1998. (pod pokroviteljstvom *Open Society Institute* ), prenosi nam zanimljivosti i sa ovog znaèajnog dogaðaja. Naime, prièa o lezbejskim studijama ostavljena je kao 'dodatna' radionica, na gotovo samom kraju konferencije i naravno, naknadno inicirana od strane uèesnica iz Beograda, Zagreba i Ljubljane – "... pa bi to bila izuzetna prilika za uvoðenje pitanja lezbejstva na scenu istoènoevropskih ženskih studija..." O položaju lezbejskih studija na Istoku raspravljale su uèesnice iz Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske i dve profesorke iz Engleske, koje žive u Budimpešti.

"Kad je na plenarnoj sednici jedna od uèesnica izveštavala o osnovnim taèkama rasprave na lezbejskoj radionici, prouzrokovala je nemalo zabune među nekim evroazijskim uèesnicama i takoðe nekoliko kikota."

... Da nije sve tako crno na Istoku uverava nas primer Ženskog informativnog centra iz grada Ulan Bator, Mongolija. Naime, ovaj centar je odlièno raèunarski opremljen, u pomoæ *Open Society Institute* i razvijenih ženskih organizacija iz Južne Koreje. Centar se nalazi u prostorijama ulanbatorskog univerziteta i ima obimnu žensku biblioteku s brojnim delima na temu lezbejstva, naravno s engleskog govornog podruèja. Jedan od sledeæih koraka centra je i otvaranje ženskih studija na univerzitetu, kao i lezbejskih studija.

"Tako odnos prema lezbejstvu, a osobito prema studijama, u istoènoevropskim državama, najèešæe veoma zavisi od osvešæenih pojedinki (ne nužno lezbejki) i njihovog poznavanje ženskih tema, te od intenzivnosti njihovog povezivanja sa stranim (zapadnim) državama."

U Pekingu je odskoro ustanovljena prva lezbejska i gej grupa.

Po samom organizovanju studijske lezbejske i gej grupe, na univerzitetu u Hong Kongu –"koja je pak podigla veliku prašinu" – stigao je zahtev za njeno raspuštanje, jer takva grupa ne pripada univerzitetu.

Na samom kraju ovog izveštaja postavlja se pitanje, ali bi takoðe i na poèetku nekog narednog moglo da stoji: "Gde onda spadaju lezbejske studije, koje su kako na Zapadu tako na Istoku u prelomnom periodu?"

1. navodi: **Suzana Tratnik**, *Prelomna znanost*, Lesbo, decembar 1999, Ljubljana
2. ISH - Fakultet za postdipolomske studije u Ljubljani, *Institutum Studiorum Humanitatis*

tekst priredila: Ljiljana Živkoviæ,
konsultacije: Maja Založnik

**Zorica Mr{evi}**

**PLANET OUT**

**1. Uvod**

Jedna od prvih i stalno prisutnih tema na lezbejskim studijama je pitanje raðanja i formiranja lezbejskog identiteta. Jasno je da sama životna praksa održavanja intimnih i seksualnih odnosa sa ženama još uvek ne znaèi biti lezbejski samoidentifikovana osoba, tj. žena lezbejskog identiteta. A bez izgradnje sopstvene lezbejske samoidentifikacije, nema ni ambijentalne identifikacije određene osobe kao lezbejke.

Koji je onda to momenat ili, bolje upitano, koji je to niz momenata koji dovode do formiranja specifiènog doživljavanja sebe kao lezbejke? Šta navodi sredinu da kroz interakciju sa osobama lezbejskog identiteta iste identifikuju kao takve?

Formiranje identiteta se može posmatrati s jedne strane kao proces sukobljavanja sa sredinom, a s druge, kao proces nalaženja sopstvene zajednice, tj. žena iste orijentacije.

**2. Raðanje identiteta kroz sukobe**

Formiranje lezbejskog identiteta je neminovno niz momenata liènih i ambijentalnih sukoba. Oni su ponekada povoljno rešeni, ponekada potpuno nerešeni, a ponekada samo izbegnuti ili odloženi. Karakteristièno je, međutim, da bez momenata sukobljavanja nema preciznog profilisanja identiteta u procesu njegovog formiranja.

Razlièiti identiteti bruse se u razlièitim vrstama sukoba. Lezbejski identitet nastaje najèešæe kao plod sukobljavajuæih momenata sa mizoginim i homofobnim društvenim ambijentom kao i osobama koje ga nastanjuju. To su karakteristièni momenti nastajanja lezbejskog identiteta koji neminovno prate tzv. proces “objavljivanja” (coming out), tj. samorealizovanja, samoustanovljavanja sebe kao žene koja voli žene. To su uglavnom momenti kršenja zabrana koje sa svoje strane predstavljaju društvenu artikulaciju mizoginije i homofobije.

Najæešæe zabrane, organièenja i strahovi sa kojima se suoèava žena u coming out periodu formiranja svog lezbejskog identiteta su sledeæi:

1. Ne smeš tragièno ili bilo kako da se zaljubljuješ u heteroseksualne žene. Najbolje je uopšte ne obraæati pažnju na njih. Znaèi, zabranjeno ti je preko 90% žena.

2. Dok si mlada ne smeš da dozvoliš da oni od kojih zavisiš, roditelji, profesori i sl. išta primete od tvojih sklonosti ka ženama. Tvoje ljubavi, problemi, strahovi, traume, radosti, ushiæenja i egzaltacije svake vrste moraju da ostanu nevidljivi za tvoju okolinu radi tvoje elementarne bezbednosti.

3. Ne smeš da flertuješ, jer se flertovanje primeæuje, i ako se dešava između žena, dakle osoba istog pola, može da izazove burnu negativnu reakciju okoline. Flert, kao i sva mala zadovoljstva i radosti proizašli iz njega, moraju da se brzo okonèaju, dogovorom oko odlaska u krevet ili prekidom daljeg komuniciranja.

4. Kada dodje do emotivne i/ili seksualne veze, ona najèešæe mora da ostane u tajnosti. Zbog toga si prinuđena da preduzimaš razne mere predostrožnosti i da se igraš konspiracije, živiš u ilegali i vodiš *underground* emotivno/seksualni život, posebno ako i tvoja partnerka ne sme iz raznih razloga da dozvoli da se njena sklonost ka ženama sazna.

5. Ne smeš javno da govoriš ili na neki drugi naèin demonstriraš svoj afinitet prema ženama. Od detinjstva si zbog toga prinuđena da uèestvuješ u glupim razgovorima koji poèinju tipiènim pitanjima, koji ti se deèko sviđa, a kasnije, kada æeš da se udaš, kada misliš da raðaš decu, i sl.

6. U društvu sve prièaju o svojim mladiæima ili muževima, a ti ne smeš da prièaš o svojim devojkama. U oèima svih ti si prosto usamljena, neko ko nikako ne uspeva da se “snađe” da ima stalnu vezu, pod èim se podrazumeva samo heteroseksualna veza sa muškarcem. Uporno pokušavaju da te upoznaju sa nekim muškarcem.

7. Ne smeš da se oblaèiš napadno muškobanjasto ili neobièno, ne smeš da obriješ glavu ili dozvoliš da se sazna da nosiš muški donji veš. Pantalone su ženama danas doduše dozvoljene, ali se odsustvo šminke, frizure i drugih “ženstvenih” detalja još uvek smatra kao neurednost, a ne stvar opredeljenja i usaglašavanja sa potpuno drugim kompletom vrednosti karakteristièni za lezbejke i tipièno lezbejski imidž koji se nužno razlikuje od onoga koji važi za heteroseksualne žene.

8. Ne možeš da naðeš ništa da proèitaš o lezbejkama, nema mesta u tvom gradu gde lezbejke slobodno izlaze da bi tamo mogla da ih naðeš, nema lezbejskih filmova ili

muzike, nema lezbejskih istorijskih likova, ne znaš lezbejske umetnice, politièarke, sportistkinje, nauènice.

9. Plašiš se negativnih reakcija heteroseksualnog sveta i izbegavaš ih koliko god možeš. Plašiš se istovremeno i onoga što se naziva “lezbejska ulica”, tj. beskrupuloznih žena koje bi da te emotivno, seksualno ili materijalno eksploatišu i koje bi da tobom i tvojim oseæanjima manipulišu.

### 3. Raðanje identiteta kroz lezbejsku zajednicu

Biti žensko je veæ samo po sebi èesto jedna vrsta nerešenih, nagomilanih sukoba sa sredinom, samoæe i nedovršenog procesa formiranja ženskog identiteta, ma kako mi živele, ma kakve orijentacije bile ili ma kako bile u stanju da organizujemo svoj život.

Patrijarhat nas uèi da mrzimo jedna drugu, da jedna u drugoj vidimo suparnice i neprijateljice u borbi za osvajanje pažnje muškaraca. Patrijarhat nas izoluje jednu od druge i èini nas zavisnim od muškaraca. Lezbejstvo nas između ostalog uèi da poènemo da verujemo jedna drugoj, da se volimo, i da saraðujemo, da imamo krug prijateljica, lezbejki i onih drugih.

Traganje za Lezbolendom nikada ne prestaje. Za mnoge lezbejke na Zapadu taj san je ostvaren jer postoje i uspešne, trajne i stabilne lezbejske zajednice koje su uspele da prebrode mnoge krize i nastavile su da postoje i pružaju zaštitu pojedinkama kada su usamljene ili imaju druge probleme.

Ono što, dakle, veoma doprinosi kreiranju lezbejskog identiteta je pripadnost lezbejskoj zajednici. Lezbejske zajednice održavaju svoje aktivnosti kroz politièke akcije, lezbejske barove, pabove, diskoteke, saune, knjižare, gimnastièke dvorane, letnje kampove, lezbejske studije. To su važna mesta nekonfliktnog raðanja i formiranja lezbejskog identiteta. Kod nas su gotovo potpuno nepostojeæi.

Kod nas su lezbejske zajednice retke i nema ih izvan ženskog pokreta, u manjim gradovima, ruralnim sredinama, radnièkim predgraðima velikih gradova, univerzitetima i sliènim prirodnim ambijentima lezbejske egzistencije.

Dok nama taj deo lezbejskog samoorganizovanja tek predstoji, u svetu su lezbejske zajednice veæ gotovo prevaziðene kao model društvene organizacije društveno marginalizovanih i diskriminisanih slojeva. Naime, lezbejske i gay zajednice vode poreklo od hipi komuna, pa kako su te komune prestajale da postoje kao jedan kratkotrajni društveni eksperiment, tako su i lezbejske zajednice poèele da se menjaju i prestale su da podrazumevaju voðenje zajednièkog domaæinstva više parova u opštem promiskuitetu.

Danas su lezbejske zajednice postale više konvencionalni krug prijateljica koje dele iste interese, koje se pomažu na razne naèine i amortizuju diskriminaciju i homofobiju spoljnjeg sveta, predstavljajuæi lek protiv usamljenosti, tugovanja i beznaða.

Zajednica pomaže da se coming out realizuje što bezbolnije i što potpunije. Zato se zajednice i nazivaju *Planet out* (postoji i web site sa tim nazivom). U svetu se javlja procvat virtuelnih lezbo/gay virtuelnih zajednica u vidu diskusionih lista gde se podržavaju pojedine èlanice, deli iskustvo i razmenjuju informacije, a gde stvarnih dodira, sem sporadiènih, nema.

Zajednica takoðe omoguæava deljenje iskustva u pogledu društvenog ugnjetavanja i diskriminacije kao i razvijanju zajednièke strategije liène i grupne samoodbrane od toga. U zajednici se slobodno i lako otvoreno flertuje, menjaju partnerke, prièaju “lovaèke” prièe. Zajednica može i sama da bude izvor ugnjetavanja zbog nametanja odreðenih kodova ponašanja koji ne moraju uvek svima da budu prihvatljivi. Pretnja izopštavanjem iz zajednice nekoga ko je veæ izopšten iz društva je prilièno neugodna pretnja, pa se ne retko, pripadnost zajednici doživljava kao niz kompromisa i ne baš uvek prihvatljivih ustupaka.

### 4. Lezbejska usamljenost

Kao i uvek kada se opredeljujemo presudna je naša èežnja za istošæu, za identifikacijom sa onim što smo mi same. Kod formiranja homoseksualnog identiteta ta èežnja je još naglašenija, jer sama suština homoseksualnosti leži u životnoj orijentaciji ka partnerstvu sa istim, tj. sa osobama istog, a ne različitog pola. Zato je cela prièa o lezbejskom identitetu zapravo prièa o različitim oblicima komunikacije uspostavljanih sa ženama. Prièa o komunikaciji, meðutim, kao nužni deo sadrži i deo o odsustvu iste, tj. o nemanju komunikacije ili o lezbejskoj usamljenosti.

Lezbejska usamljenost je pojam koji se najèešæe povezuje sa lezbejskim naèinom života. Sve lezbejke imaju to iskustvo kada

raskinu sa partnerkom i kada u nedostatku razgranate lezbejske zajednice ostaju usamljene pojedinke. Najèešæe se to dešava lezbejkama u srednjim i starijim godinama koje teško mogu da naðu partnerku svojih godina dok za mlaðe nisu dovoljno atraktivne.

Lezbejska usamljenost je problem koji je veoma slièan ma kojoj drugoj usamljenosti, ali ipak nosi sa sobom odreðene specifiènosti. One koje su mladost provele u lezbejskoj zajednici, lezbejskim barovima i sliènim mestima formiranja lezbejskog identiteta, ostaju odjednom usamljene kada ta mesta prestanu da postoje ili prestanu da ih pohaðaju pripadnice iste generacije i postanu gotovo preko noæi okupirana mladim lezbejkama koje nemaju nikakvog interesa za druženje sa starim usamljenim ženama.

Problemi poèinju obièno sredinom tridesetih. Posle raskida sa partnerkom doduše ostaje krug prijateljica, ali one su manje više sve u parovima, a to su i godine kada mnoge poèinju da se ozbiljno bave karijerom, ili prosto zaraðivanjem novca za život, a manje izlascima i neobaveznim druženjima. Svi se povlaèe više u svoje kuæe i svoje živote u parovima tako da one koje su se našle izvan stabilne veze postaju usamljene pojedinke. Postojanje razgranate lezbejske zajednice i lezbejske mreže zato nesumnjivo daje mnogo više sigurnosti nego odnos u dvoje koji uvek može da prestane i na koji nikada ne može da se raèuna kao na nešto što æe da traje zauvek.

*Lesbian bed death* – termin koji se koristi za gašenje fizièke strasti neposredno je povezan sa lezbejskom usamljenošæu. Ljubav i strast prolaze u svakoj vezi pre ili kasnije i ne postoji par koji æe zauvek biti na isto visokom emotivnom i strastvenom nivou posle više godina zajednièkog života. Hetero braèni parovi takoðe dolaze u tu fazu, ali oni imaju zajednièku imovinu, zajednièku decu i društveno su priznati, što su sve važne okolnosti koje spreèavaju brz i jednostavan raspad veze i razlaz onda kada nestane ljubavi i strasti. Zato se negovanje lezbejske zajednice pokazuje kao veoma važna èinjenica, jer je postojanje podržavajuæeg lezbejskog kruga prijateljica i to ne samo onih koje su u parovima, veæ i onih koje su pojedinke, kao i lezbejki razlièitog uzrasta, neophodna preventiva usamljenosti do koje dolazi posle raskida.

Postoji podatak da su stariji ljudi, a posebno žene u godinama uopšte gledano u današnje vreme izolovani, bez obzira na svoju seksualnu orijentaciju. Ponekad se misli da je zapravo lezbejkama lakše, jer one za razliku od svojih heteroseksualnih vršnjakinja uvek imaju iza sebe neku vrstu zajednice, dok takve grupa podrške za hetero žene uglavnom ne postoje.

Treba takoðe imati u vidu i da one koje su posvetile ceo svoj život izgradnji ženskog/lezbejskog pokreta, kreiranju životnih eksperimentalnih zajednica sa drugim lezbejkama, alternativnih naèina leèenja, umetnièkog izražavanja i sl. i koje nikada nisu imale redovno plaæeni posao sa penzionim osiguranjem, dolaze u situaciju da doèekaju starost prilièno siromašne i nemoæne da obezbede elementarni standard življenja. Njihovo siromaštvo kombinovano sa usamljenošæu je dosta specifièno i èini ih razlièitim i udaljenim od svojih vršnjakinja.

Gay muškarci obièno smatraju da je najgore biti star, gay i siromašan, što suštinski znaèi da si sam homoseksualac, bez partnera i da nemaš novca da platiš tu vrstu emotivno-seksualnih usluga. Za razliku od plaæenog seksa koji je redovni deo muške/gay kulture, lezbejska kultura ne poznaje “seks za novac” kao redovni prateæi naèin lezbejskog života. Doduše stvari se i tu menjaju u pravcu postizanja “gender equity”-ja, pa je svuda prisutna pojava mladih lezbejki koje neguju promiskuitetni i prostitutivni naèin života smatrajuæi opšte prihvaæenim mestom da one koje su blizu tridesete ne zavreðuju nikakvu autentièni pažnju osim one koje æe platiti novcem, uslugama, ugledom i sliènim protivuslugama.

Naravno, lezbejska usamljenost je problem koji se delimièno rešava na isti naèin kao i druge vrste usamljenosti. Naime, predlaže se upisivanje na kurs stranog jezika, kompjuterski kurs, pohaðanje amaterske umetnièke grupe, plesne škole, ulazak u planinarske grupe, feministièki pokret, grupe za ljudska prava, sindikate, politièke partije i sliène, kao mesta intenzivnog komuniciranja sa razlièitim ljudima gde neke žene mogu da se pokažu kao potencijalne prijateljice ili partnerke.

Originalnu ideju je imala jedna lezbejka koja je tokom života sakupila hiljade knjiga u kuænoj biblioteci, o ženskom pokretu, istoriji, spiritualnosti, boginjama, folkloru, umetnosti i sl. kao i o raznim aspektima lezbejske kulture, teorije, istorije. Njena ideja je da ponudi



privatne èasove, ili pre, konsultacije, lezbejskim studetkinjama i pomaže im u pisanju seminarskih i diplomskih radova, a da zauzvrat dobije njihovu pažnju, pomoæ i oseæanje da je još uvek deo lezbejskog pokreta.

Usamljene lezbejke se èesto porede sa udovicama ili razvedenim ženama od kojih se, kako istraživanja pokazuju, samo jedna treæina "snađe", odnosno smogne snage da zapoène novi život. Ali ostaje èinjenica da oko dve treæine nema takve moguænosti, pa zauvek ostaju usamljene, lišene jedine veze u kojoj su postojale i koja je za njih imala smisla. Istraživanja takođe pokazuju da su žene koje su bile u stanju da organizuju sebi dobar život kao mlađe, i kao starije ostaju sposobnije da se organizuju protiv usamljenosti, nego one koje to nisu umele.

Ali osim tih uobièajenih tvrdnji vezanih za opšte ljudsku ili opšte žensku usamljenost, lezbejska usamljenost ima i svoje specifiènosti. Mnoge starije lezbejke ne žele ili ne mogu da komuniciraju sa tradicionalnim ženskim saveznicama, kao što su npr. žene iz komšiluka, rođake i sl. što gotovo sve usamljene žene rade. Lezbejska životna prièa i lezbejska životna iskustva i seæanja su suštinski razlièiti od prièa njihovih heteroseksualnih vršnjakinja. Mnoge lezbejke u godinama nisu spremne na coming out pred komšilukom u tim godinama plašeæi se, ne bez osnova, osude, nerazumevanja, odbacivanja, pa èak i nasilja. Poznati su, naime, sluèajevi odbacivanja ili raznih vrsta maltretiranja "èudakinja", "ludakinja", tj. starijih žena koje svojim izgledom i ponašanjem odudaraju od oèekivanja koja okolina nameæe starijim ženama koje su OK jedino ako se uklapaju u opšte prihvaæeni tip bake sa unuèiæima.

Ono što usamljene lezbejke èini razlièitim od usamljenih heteroseksualnih žena je i èinjenica da su mnoge preživele razne oblike specifiènog nasilja, diskriminacije i odbacivanja usmerenog prema lezbejkama, patnje i traume od strane mnogih od kojih heteroseksualne žene uobièajeno ne doživljavaju nasilje. Pod bremenom takvih iskustava, starijim, usamljenim lezbejkama je gotovo nemoguæe da se lagodno kreæu u ma kakvim heteroseksualnim zajedicama, parovima ili prijateljskim krugovima.



## TRANSSEKSUALNOST

Za razliku od homoseksualnosti koja se u institucijama mentalnog zdravlja, i u struènim udžbenicima iz ove oblasti svrstava u bolesti, tj. seksualne devijacije, ili je prihvatanje – na sreæu ili ne – prepušteno pojedincima (psiholozi, psihijatri, socijalni radnici...), transseksualnost je u našim državnim institucijama oslobođena ove definicije. Kako društvo doživljava transseksualnost najbolje znaju sami transseksualci.

Èinjenica je da se pitanjem transseksualnosti na ovom podruèju nisu dovoljno bavili ni feministièki ni lezbejski krugovi, barem kada je javna sfera delovanja u pitanju; bez obzira da li je promena ženskog ili muškog pola u pitanju. Medije je, na žalost, trenutno suvišno kritikovati. Ipak, gotovo istovremeno sam naišla na èlanak u domaæim novinama (*Stranac u telu, Novosti, 2. 7.2000* ) i odlomak[1] teksta Polna izopštenica: o muškarcima, ženama i nama ostalima, Kejt Bornstein[2] (*Spolna izobèenka: o moških, ženskah in nas ostalih, Èasopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, študentska organizacija Univerze v Ljubljani, 1995*), iz arhive Labris-a.

Zaključak intervjuisane endokrinološkinje, doktorke Svetlane Vujoviæ, iz spomenutog novinskog èlanka o transseksualcima glasi: *"To nije bolestan èovek. On dolazi na svet sa urođenom 'kolateralnom' greškom u svom mozgu koja mu godinama ne dozvoljava da se oseæa onim što jeste i da voli svoje telo. Sve do skidanja 'zmijske košuljice' ovakve osobe žive u paklu vlastite prirode. Posle toga poèinju da žive pravi život i kažu: Idemo dalje."*

Medicina tvrdi na se na 100.000 rođenih raða troje transseksualaca.

Operacija promene pola poèela je da se praktikuje od 1952. godine u Švedskoj. Sa 'malim' zaostatkom od samo trideset i sedam godina (1989), ovaj vid operacije je poèeo da se sprovodi i kod nas. U Jugoslaviji je urađeno 136 operacija promene pola. Najmlađa osoba koja se podvrgla operaciji je imala oko dvadeset godina, a najstarija oko èetrdeset. U struènom timu, za predloge, rad na predoperativnom, posleoperativnom i operativnom delu rade neuropsihijatri, seksolozi, endokrinolozi i hirurzi. Predviđen je i rad psihijatra u trajanju od minimum godinu dana sa roditeljima koji imaju poteškoæa sa prihvatanjem transseksualnog deteta. Dr Rakiæ na-

glašava da se porodica retko odrièe ‘problematiènog’ èlana. A okolina: deca, odrasli, familija, prijatelji, poznanici... Obdanište, škola, javna mesta, posao... Okolina osuđuje svaku razlièitost.

Endokrinolozi propisanim dozama ženskih ili muških hormona sprovode terapiju nad klijentima, pre operacije i nakon operacije do kraja života. Nakon psihoterapije i hormonske tarapije nastupa sama operacija. Promena pola iz muškog u ženski pol se izvodi jednokratno i traje oko tri sata. Ona podrazumeva transformaciju muških genitalija u ženske. Operisana transseksualka nema jajnike i matericu, ali naravno može da vodi aktivan seksualni život. Suprotna operacija podrazumeva transformaciju ženskih genitalija u muške. Ona se izvodi kroz èetiri operacije u roku od godinu dana. “Skidaju se dojke”, kaže dr Stojanoviæ, “vade se materica i jajnici i èisti se cela vagina. Pravi se veštaèki falus (iz prednjeg trbušnog zida izdvaja se koža sa masnim tkivom koja se urola a kroz ovaj organ se sprovodi mokraæni kanal), spaja se veštaèki penis sa postojeæom uretrom. Ove osobe ne mogu da imaju seksualne odnose. Njih zadovoljava sama èinjenica da mogu da stoje dok mokre.”

Ove reèi zaista potvrđuju èinjenicu da medicina pod seksualnim odnosom podrazumeva samo penetraciju.

Takođe, dr Rakiæ tvrdi da se transseksualci retko opredeljuju za homoseksualne odnose. “Ukoliko se to desi, oni ga smatraju heteroseksualnim.” Misleæi pri tom na period pre operacije. A šta se dešava kada bajkovita zamisao struènog tima lekara, i porodice izmakne kontroli i operisana transseksualka umesto muža izabere ženu?

Kejt Bornstein je bila heteroseksualni muškarac, ali se nikada nije osetila tako. “Bila sam muškarac, ali se nikad nisam tako doživljavala. U svakom pogledu sam udovoljavala polnoj ulozi ‘muškarca’. Društvenoj ulozi muškarca. I tako sam društveno bila muškarac. Nesumljivo. Međutim, to nikad nisam doživljavala.”

Operacijom Kejt je postala transseksualna žena koja ima seksualne odnose sa lezbejkama. Muškarci je nikada nisu privlaèili, ali je jednom bila zaljubljena u muškarca i to joj je bilo iznenađujuæe i uznemiravajuæe. Seksualne odnose sa muškarcima je imala pre operacije.

“Kada sam bila kao muškarac u odnosima, ja sam puno više preuzimala ‘mušku ulogu’, i one su mnogo više preuzimale ‘žensku ulogu’ - i to u obliku dihotomije. Veæinom su prevladavali neki konstrukti, koji se pretpostavljaju, uzroci odnosa, koji su isljuèivo heteroseksualni i u mom sadašnjem položaju bi delovali budalasto. Sada je u odnosima sa ženama puno više pregovaranja, puno više razgovora i uloge su fluidnije. (...) U lezbejskim odnosima – i pretpostavljam da je isto u muškim homoseksualnim odnosima (...) je prosto više bliskosti.”

(...) “Ako s prijateljicom razmenjujem dildo - to nije isto kao biti muškarac ili igrati muškarca – i pogledam dole tu stvar na sebi, kažem: O, toga se seæam! Moja ljubavnica kaže da sam mnogo uvežbanija od svih njenih drugih devojaka. Sve je to vrlo zabavno.”

Ali kako transseksualna lezbejka prolazi u lezbejskoj zajednici?

Kejt je tražila prijem u jednu lezbejsku zajednicu ali je bila odbaèena. Ta grupa je imala loše iskustvo sa jednom transseksualnom lezbejkom, nekoliko godina pre nego se Kejt pojavila. “Po prièi tamošnjih žena pokušala je s igrom moæi, da bi preuzela vođstvo u velikoj lezbejskoj organizaciji u istom gradu.” (...) “Ne pojavljujem se tamo jer me ne prihvataju.”

Kejt se ironièno poigrava važeæim pravilima o polu (Studije iz etnometodologije Harolda Garfinkla iz 1967):

1. Postoje dva pola, i samo dva, pola (ženski i muški).

(...) Lièno mislim, da nijedno ili-ili pitanje, nije vredno ozbiljnog odgovora, i to važi takođe za pitanje o polu.

Èlanica sam komercijalne informativne službe s imenom America Online. Moja šifra je OuttlawGal. Obavezno dobijem dva pitanja: Zašto si izopštenica/nik? na koje uvek odgovorim da kršim prirodna pravila. Drugo pitanje je skoro isto: M ili Ž?, na koje odgovorim Da, ako ko pritom pokaže smisao za humor, želim da nastavim razgovor sa njim/njom. (...)

2. Pol je nepromenljiv. (Ako si žena/muškarac, bila/bio si uvek žena/muškarac i uvek æeš biti žena/muškarac.)

(...) Tako neke feministkinje kulturološkinje, kao i zakleti fundamentalisti, slažu se da se nisam samo rodila kao muškarac šta više, i ostaæu muškarac do smrti, bez obzira na to, šta æe mi se dogoditi ili šta æu izabrati. S takvim ljudima se više ne prepirem: uvek æe me tako videti, bez obzira šta æu reæi ili uèiniti. Dok mi ne prete i ne zabranjuju ulaz u bilo koji javni prostor, više ih nego šta drugo samo žalim.(...)

3. Genitalije su bitno obeležje pola. (Žena je osoba s vaginom; muškarac je osoba s penisom.)

Nikad nisam mrzela svoj penis; mrzela sam to što me je naèinio muškarcem – u mojim oèima i u oèima drugih. Za bolji oseæaj sam trebala vaginu – bila sam ubeđena da je genitalna operacija, kojom æe od mog penisa oblikovati vaginu, jedina moguænost, da iživim to što sam mislila da je moj pravi pol. Na sreæu ne žalim zbog te odluke.

Zaista je zanimljivo koliko papira moraš da potpišeš, pre nego što stvarno dobiješ odobrenje za operaciju iz muškarca u ženu. Morala sam da se upoznam sa svim moguænostima nezgode pri operaciji: od toga da nikad ništa ne osetim u genitalijama, da ne doživim više nijedan orgazam u životu, do moguænosti da mi otpadnu stidne usne. Kasnije se pokazalo da sam izgubila oseæaj na površini kože oko vagine, mada lako doživljavam orgazam, i kad sam poslednji put pogledala stidne usne, još uvek su bile na mestu. Zato kažem da sam imala sreæe, neki je nisu imali.

4. Svakojaki izuzeci od dva pola nisu vredni ozbiljne rasprave. (Sad ide u pošalice, patologiju itd.)

Seæam se da sam jednom ušla u prodavnicu *Woolworth* u Filadelfiji. Već nekoliko meseci sam živela kao žena. Ušla sam kroz rotaciona vrata i stala oèi u oèi sa radnikom obezbeđenja – mladim muškarcem, oko devetnaest, dvadest godina. Kada me je ugledao, dvaput me je odmerio i poèeo da se smeje – vrlo glasno. Samo se smejao i smejao. Nastavila sam rotacionim vratima i napustila prodavnicu.

Slagala sam se s njim da sam ja lakrdija, da je sa mnom nešto naopako.

Skoro godinu dana kasnije otišla sam ponovo u prodavnicu. Tada je prišao.

5. Promena pola iz jednog u drugi pol nije moguæa, osim u obredima (maškarade).

(...) U veæini šamanskih kultura postoji obred, kao što je sibirski 'meki muškarac', da duhovne vođe moraju živeti deo života kao predstavnik suprotnog pola, da bi dosegli stepen duhovnog vođe.

Transformacija (iz muškarca u 'mekog muškarca') razvija se postepeno u perodu od osme do petnaeste deèakove godine, u odluèujuæem periodu, kada se po obièaju pokaže šamanistièko nadahnuæe. Èukši misle, da je uzrok za tu transformaciju moæ duha.

6. Svako mora biti razvrstan po polu. (Primera bez propisanog pola nema.)

Da li poznajete nekoga kome nisu pripisali ni muški ni ženski pol? Zar to nije budalasto? Već zbog toga je važno da se svako od nas pita zašto društvo tako definiše pol.

7. Dihotomija muško/žensko je 'prirodna'. (Muškarci i žene postoje nezavisno od nauènih (ili drugih) kategorija muškosti i ženskosti.)

(...)

8. Pripadnost jednom ili drugom polu je 'prirodna'. (Žena si ili muškarac nezavisno od bilo kakve odluke o tome, što si.)

Sredinom 80-tih Kejt je poèela da se bavi ženskom, gej i lezbejskom politikom. U tom periodu je naišla na geslo:

DALJE S VAŠIM ZAKONIMA
OD MOG TELA!
ili
BIOLOGIJA
NIJE
SUDBINA!

Ali kada se pridružila ženskoj zajednici slušala je da još uvek ima mušku energiju, za koju nije znala šta je. "Rekle su da sam bila socijalizovana kao muškarac, zato nikada neæu stvarno biti žena, i da sam zapravo kastrirani muškarac. I to me je vrlo dugo bolelo – zapravo više od godinu dana. (...) Ustanovila sam da je svaka osoba koja je osetila prisilu da me definiše imala smetnje u oèuvanju njegove ili njene pripadnosti svome polu. Poèela sam poštovati potrebe onih koji

su imali zapreke u vlastitom polu.

Zato sam poèela da govorim, na primer, stvari: “Da, istina je, kastriran sam muškarac, ako me tako vidiš.” I moja radost pri pogledu na njihova lica je bila poèetak mog smisla za humor u svemu tome – nisam više bila ponižena zbog toga kako me definišu.” (...)

**DALJE OD MOG TELA**
**S VAŠIM ZAKONIMA!**

– sada znaèi samo još nostalgiju.

***Negde, na drugoj strani pravila***

“Tako postoje pravila za pol, ali pravila se mogu kršiti. Postoji puno naèina za transgresiju propisanih polnih kodova koji su zavisni od pogleda na svet osobe koja transgresira: od toga da neko ne odgovara striktno svom polu, do toga da neko radije ima sasvim nedefinisanu sliku pola. Rezultati tih ciljeva variraju od toga da ne uradimo ništa, ili imamo puno garderobnih ormana, sve do potpune hiruške transformacije.

U stvari uopšte nije važno za šta se odluèimo ili koliko radikalno se poigravamo s polom. Mislim da je zapravo važno koliko smo svesni moguænosti izbora. Tužno je ako propustimo da izrazimo neki deo svog identiteta samo zato što ne znamo da postoji više opcija.

Ustanovila sam još da pol dopušta promenljivost, što je dosta drugaèije nego dvosmislenost. Ako je dvosmislenost odbijanje, da ne bismo pali u propisane kodove pola, onda je promenljivost odbijanje, da bismo ostali u jednom ili drugom polu. Promenljivost u polu je moguænost da slobodno i svesno postanemo jedan ili drugi pol ili neogranièeni broj polova, u periodu koji hoæemo i sa stepenom promene koji želimo. Promenljivost u polu ne priznaje nikakvu skuèenost ili pravila pola.

Fluidni identitet je naèin rešavanja problema ogranièenja. Kao što se neèiji identitet premešta, premeštaju se takoðe individualne granice i ogranièenja. Teško je prestupiti granicu koja se pomera!

Zapravo otkriæe dvosmislenosti i promenljivosti mog vlastitog pola me je navelo ka promeni pola. Spoznaja te dve koncepcije mi je omoguæila da posmatram pomenute faktore – inhibirane ili u procvatu – u kulturi i kod pojedinaca/pojedinki.” (...)

***
(...) Ranije sam imala dužu kosu.
Nosila sam cvetne vence i zvoncare.
Izgovarala sam reèi kao *far out in groovy.*
Oko mene su svi bilu u mirovnom pokretu.
Ali nikada nisam zaista razumela mirovni pokret,
zato jer nikada nisam razumela
mir.
Verovatno sam bila previše u
ratu
sa samom sobom
i nisam se nikada približila svom unutrašnjem ratu toliko,
da bih ga mogla uporediti s ratom
koji se odvijao oko mene.

Kao tip koji sada živi u susednom bloku. Nas dvoje smo u ratu, on i ja.
(...) Ako izaðem iz kuæe kada je on u blizini, kaže: *‘Mmmmm, baš u pravi èas.’* Pogrešila sam što sam mu se osmehnula pri prvom susretu. Rekao mi je: *‘Rado bi ga izdrkao meðu tvojim sisama, pièko.’*
Pre sedam godina i šest meseci tih grudi nije bilo da bi mogle da mi stvaraju takve teškoæe.
Sada mi tip priðe ako predugo ostanem u kolima.
Oblizuje usne.
Poèeše meðunožje rukom.
Majka me nije nikada uèila kako se postupa u takvim situacijama.
U svom životu se nisam uèila kako se ponaša u takvom sluèaju.
Svaki put kad ga ugledam oseæam se kao srna na autoputu, zarobljena u reflektorima teretnjaka koji se približava.(...)

1. odlomak: *Kate Bornstein: Gender Outlow, On Men, Women and the Rest of Us. Vintage Books, New York 1995.*

2. Kejt Bornstein *(rođena Albert Herman Borstein) je spisateljica, esejistkinja i glumica. Živi i radi u Kaliforniji. Pored Gender Outlaw, napisala je još tri drame: Hidden: A Gender, The Opposite Sex is Neither i Virtually Yours.*

tekst priredila: Ljiljana Živkoviæ,
konsultacije: Maja Založnik

# O POTREBAMA I GRANICAMA - PARTNERKE @ENA KOJE SU PRE@IVJELE INCEST

**(Iz èasopisa *Off Our Backs*)**

Nedavno sam proèitala jedan èlanak pod nazivom "Disocijativni poremeæaji i seks", u ljetnjem izdanju èasopisa *Lesbian Uprisings*, 1994. Bilo mi je drago što vidim da je neko pronašao malo vremena da piše o tako važnom i na žalost veoma prisutnom iskustvu u našim lezbejskim životima. Ukratko, autorka (nije se potpisala) je govorila o osjeæanjima i problemima koji nailaze kada žena koja je u djetinjstvu bila seksualno zlostavljana pokuša da ostvari intiman lezbejski odnos kao odrasla osoba. Jedan od tih problema je njena sklonost disocijativnom ponašanju, ili odsutnost u momentima kada vodi ljubav sa svojom ljubavnicom. Meni je taj esej bio zaista vrijedan i edukativan. Pa ipak, još uvijek se u ovoj temi ne pominju iskustva one druge, žene sa kojom ona koja je preživjela incest ostvaruje najintimniji odnos. Zašto se o ovoj perspektivi jako rijetko diskutuje u lezbejskoj zajednici?

Na svu sreæu, postoji neki broj knjiga ili poglavlja u knjigama u kojima se pominju iskustva partnerke. Lora Dejvis je napisala jednu veoma važnu knjigu: "Saveznici u lijeèenju: Kada je osoba koju volite bila seksualno zlostavljana kao dijete". U knjizi su veoma temeljito objašnjene neke stvari ali ona ipak ne govori o specifiènom iskustvu partnerke. Umjesto toga, autorka je pokušala da spoji iskustva obje partnerke. Ipak, mnogim lezbejkama su njene informacije bila važne i korisne. Što se mene tièe, ja bih voljela da èujem prièu mojih drugarica, drugih lezbejki. Mislim da je iskustvo partnerki žena koje su preživjele incest jedno jedinstveno iskustvo. Ako mi same o tome ne govorimo, ko æe?

Voljela bih da èujem dijalog na temu partnerka žene koja je preživjela incest u kontekstu novog lezbejskog prostora! Koje su sliènosti? Šta je za nas bilo dobro? Šta nam je nanijelo najviše bola? Kako se naša iskustva lezbejki razlikuju od iskustava muškaraca koji su partneri žena koje su preživjele incest?

Poštujuæi privatnost svojih prethodnih veza, ovaj èlanak pišem anonimno. Kako se meni èini, na veliki broj naših ljubavnih odnosa utièe istorija incesta. Intenzitet intimnosti koju dvije lezbejke međusobno stvaraju je ozbiljno ogranièen tom turobnom realnošæu naših života. Mogu samo da nagađam zašto o tome ne prièamo malo više. Možda je to još jedan nivo èuvanja incesta u tajnosti. Možda se na taj naèin pokazuje koliko se žene stide da prièaju o seksu. (Ponekad mi se èini da su SM lezbejke jedine lezbejke koje otvoreno prièaju o seksu, a prvoj meni se ne dopada šta one prièaju!) Možda o ovim stvarima jedino možemo razgovarati sa našom terapeutkinjom ili u savjetovalištu za parove. Nadam se da nije tako! Ne možemo se sa onim što nas boli i pritiska boriti samo u sobi naše teraputkinje. Tamo smo suviše izolovane.

Sudeæi po sopstvenom iskustvu i iskustvima drugih lezbejki sa kojima sam razgovarala godinama o tome, izgleda da ima mnogo sliènosti. Scenario koji najèešæe vidim izgleda ovako: Dvije žene postaju ljubavnice. U poèetku, uživaju u intenzivnom seksualnom odnosu. Postepeno, nakon šest do dvanaest mjeseci od poèetka veze, žena koja nije imala iskustvo incesta ili ako jeste, zlostavljanje je kraæe trajalo i bilo manje traumatièno (kao u mom sluèaju), ima veæe interesovanje za seks. Nastaje neravnoteža. Prije ili kasnije, incest podiže svoju ružnu glavu u obliku nejasnih ili konkretnih sjeæanja ili u opštem osjeæaju nelagodnosti žene koja je preživjela incest kad je seks u pitanju. Ona poèinje da se boji seksa i izbjegava ga. U tom momentu unutar odnosa može se razviti neformalni celibat. Dvije žene sve rjeđe imaju seksualne odnose ili ih nemaju uopšte. Koliko nas poznaje žene iz našeg okruženja koje su ljubavnice ali više nemaju odnose? Mi pravimo šale na raèun toga. To zovemo smrt lezbejske postelje, ali mislim da je sve mnogo komplikovanije od toga. Vjerujem da je to direktna posljedica zlostavljanja u djetinjstvu.

Ponekad razlièito interesovanje dvije žene za seks može biti razlika u životnim vrijednostima u pogledu važnosti seksa i uloge koju on igra u jednom intimnom odnosu. U tom sluèaju, par razgovara o tim razlikama, pronalazi kompromise i odnos se nastavlja. Ipak, ja smatram da te razlike èesto postaju konstantan izvor konflikata, svađa i bola proizvodeæi raskol između dvije žene, raza-

rajuæi ljubavnu vezu koju su stvorile i tako se odnos završava.

U svojoj knjizi Lora Dejvis objašnjava šta se dešava partnerki žene koja je preživjela incest. “Intiman odnos sa ženom koja je preživjela incest ozbiljno vam testira granice… Želite da pružate podršku, ali kasnije shvatate da suviše toga žrtvujete. Vaše potrebe se ignorišu i osjeæate kao da gubite samu sebe. Kada vaše potrebe nisu zadovoljene, onda je prirodno da dovodite u pitanje sam odnos i na kraju izađete iz njega.”

Suoèavala sam se takvom situacijom više puta sa razlièitim partnerkama koje sam jako voljela i kojima sam se otvorila. Vjerujte mi, odluka da napustite takav odnos nije laka i može biti bolna i razorna. Ta iskustva su uticala na to koliko sam se ja osjeæala ponosnom i sreænom lezbejkom. Do izvjesne mjere ona su trajno poljuljala moj rani idealizam i entuzijazam zbog toga što sam lezbejka, zbog èega sam se ponekad pitala da li je biti lezbejka zaista staza izljeèenja za mene. Da li æu ikada voditi život kakav sam priželjkivala ili æu se zaglaviti u monotoniji serijske monogamije i nikad ne pronaæi zadovoljavajuæi, potpuno intiman odnos sa ženom za kojim èeznem?

Neka iskustva patnje i izolacije koja sam imala ja i mnoge druge lezbejke mogla bi se umanjiti da nema te velike tišine koja se nadvija nad iskustvom partnerke žene koja je preživjela incest. Ja ovdje pokušavam da probijem tu tišinu. Kako ja to doživljavam, biti partnerka žene koja je preživjela incest je jedno specifièno iskustvo, gledano sa više aspekata. Jedan aspekat ima veze sa društvenim uticajem koji sve mi osjeæamo kada doðe do seksa. Kakvo god bilo naše etnièko porijeklo, mi smo, kao žene, pod uticajem kulture koja nam oduzima snagu kada se radi o seksu. I lezbejke, kao i *straight* žene, društvo uèi da ne govore i ne ispoljavaju svoje seksualne potrebe. Ne podstièu nas da spoznamo i razumijemo sopstvenu seksualnost niti da mislimo o njoj kao o neèemu važnom. Imamo jako malo uzora jakih, nezavisnih žena koje imaju potpunu kontrolu nad seksom. Veoma rano nauèimo da je naša uloga u ovom patrijarhalnom, hrišæanskom, anglosaksonskom društvu da raðamo bebe i uèimo kako da zadovoljimo muškarce, po moguænosti naše muževe. Naravno, ako smo lezbejke, ne ispunjavamo tu prepisanu nam ulogu. Pa ipak, još uvijek smo pod negativnim uticajem društva. Èesto nismo u kontaktu sa sopstvenom seksualnom snagom ili imamo nedostatak samopoštovanja kao seksualna biæa. Èak i kao feministkinje možemo biti jako konfuzne u vezi sa onim šta znaèi, za nas lezbejke, imati zdravu i moænu seksualnost koja nam pruža toliko zadovoljstva a nikome ne nanosi zlo niti bilo koga obezvreðuje. Vjerujem da je moj feminizam na neki naèin bio u tajnom dogovoru sa društvenim ponižavanjem mene kao žene, jer je poruka koju sam jasno i glasno izvukla iz feminizma: budi uz svoju sestru naroèito kada si joj potrebna. Podržavaj i ohrabruj svoju sestru koja je preživjela incest.

Saosjeæanje i podrška su bez sumnje osobine za divljenje; ipak, kao partnerki žene koja je preživjela incest, ovaj impuls da pružam podršku kombinovan sa ranim porukama koje mi je uputilo društvo je, u nekim trenucima, samo dodat ignorisanju i gubljenju mojih sopstvenih potreba, naroèito na podruèju seksualnosti. Mogu da se naviknem na to da brinem i da podržavam osobu koja je preživjela incest toliko da minimalizujem i negiram sopstvene seksualne potrebe. Moja ljubavnica ne želi da vodimo ljubav. Ja želim da joj budem podrška. Želim da se osjeæa udobno i voljeno. Ali kako prolaze nedelje i mjeseci i vrlo brzo mi smo u virtuelnom celibatskom odnosu. Odnos meðusobne zavisnosti je 101 i znam da nisam jedina koja se u njemu našla!

Drugi aspekat specifiènosti iskustva partnerke žene koja je preživjela incest je sljedeæi. Kako žena koja je preživjela incest prolazi kroz razlièite faze izljeèenja mi, partnerke, èesto nosimo teret njenog bijesa i gaðenja usmjerenih prema poèiniocu, najèešæe muškarcu. To je ironièno i nepravedno. Žena koja je napisala èlanak “Disocijativni poremeæaji i seks” je to ovako objasnila: “Kao odrasla osoba, kad god bih imala disocijativni seks (skoro sve moje seksualne aktivnosti su bile takve, do nedavno), disocijativne faze bijesa i gaðenja bi se neizbježno pojavile, prije ili kasnije.”

Kao partnerka više žena koje su preživjele incest, i ja sam imala ovo iskustvo i osjeæala sam jak bol, osjeæaj nepravde i frustracije koji ga prati. Susretala sam se sa bijesom, gaðenjem ili emotivnim i fizièkim povlaèenjem od svoje partnerke nakon što sam shvatila šta je za mene romantièna i radosna seksualna bliskost. Ova dinamika je nepodnošljivo bolna. I prilièno me je udaljavala od partnerke. U stvari, zbog toga možete polu-

djeti. Zbog toga se pitate, ko je ta osoba sa kojom spavam? Da li je stvarno poznajem?

Isto tako, bolno je biti meta nepredvidljivih negativnih reakcija partnerke koja je preživjela incest kada ona shvati (satima, nedeljama ili èak godinama kasnije) da su njene granice prekoraèene i sada mora da se ponovo prilagođava tome koliko može ili želi biti intimna sa mnom. Takav bijes i reakcije "zatvaranja" s pravom su namijenjene poèiniocu, pa ipak, ja ih doživljavam.

Znam da je ta tendencija da se bijes usmjeri prema pogrešnoj osobi pomalo nesvjesna, naroèito ako je žena tek poèela da se oporavlja. Ipak, sve to može biti jako bolno i strašno za njenu partnerku koja nije nasilna i koja se jako trudila da pruža ljubav i podršku. I ona, kao lezbejka, ima jako malo pozitivnih slika o samoj sebi kao o seksualnom biæu u ovoj homofobièn oj, ženomrzaèkoj kulturi. S obzirom na heteroseksistièko društvo u kojem živimo, postoji jak impuls da od naših ljubavnica tražimo potvrdu koju ne dobijamo od društva. Ali umjesto da dobijemo potvrdu, èesto se osjeæamo posramljene i odbaèene. Vjerujem da nije etièki da žena koja je preživjela incest svoju partnerku tretira na takav naèin. Ona nije osoba koja vas je zlostavljala dok ste bili dijete. Ona je vaša partnerka i ljubavnica.

U jednom èlanku pod nazivom "Kako ljubav može da preživi?" terapeutkinja Marša Iris Bom, koja radi sa partnerkama i prijateljicama lezbejki koje su preživjele incest, govori o ovoj dinamici. Ona kaže, "Partnerke treba da podsjeæaju svoje ljubavnice da one nisu nasilnice. Li, koja je bila 10 godina u vezi sa ženom koja je preživjela incest, kaže jasno, "Ja te ne povređujem. Volim te i želim da mi vjeruješ." Ovo je djelovalo jer je podsjeæalo Liinu partnerku na to da više nije žrtva.

Imam neke sugestije za lezbejke koje se oporavljaju nakon preživljenog incesta. Zasnivaju se na mojim iskustvima kao partnerke. Prvo, ako se odluèite za seksualne odnose sa svojom ljubavnicom jako je važno da vodite raèuna o dinamici usmjeravanja bijesa i gađenja prema pogrešnoj osobi. Razgovarajte o onome šta vam se dešava. Ukoliko vam se jave slike zlostavljanja dok vodite ljubav sa svojom partnerkom, prestanite i duboko udahnite. Pokušajte da identifikujete kada i da li disocirate iz sadašnjeg trenutka i pronađite naèin da o ovome razgovarate sa svojom partnerkom. Drugo, ako možete, uključite partnerku u proces. Razgovor sa partnerkom o tome vas može sprijeèiti da nesvjesno usmjeravate prema partnerki bijes i gađenje koje osjeæate prema poèiniocu. Ona to NE zaslužuje!

Odgovornost partnerki žena koje su preživjele incest je da se trudite da se one pored vas osjeæaju sigurno. To znaèi provjeravati da li je sve u redu dok vodite ljubav ili prestati ako treba. Ovo je osjetljiv balans, naravno, zato što treba da budete odgovorne i prema sebi. Morate ostati u kontaktu sa sopstvenim potrebama, npr. znati kada prelazite svoje granice ako više ne možete da stavljate partnerkine potrebe ispred svojih. Treba se stalno pitati sljedeæe: Da li ja još mogu da ostanem u ovom odnosu a da istovremeno dobro vodim raèuna o sebi? Da li dobro vodim raèuna o sebi?

Ukoliko partnerka ima neke granice, važno je da ih postavi èim ih prepozna. Nije u redu ne razgovarati a onda okrivljavati, kažnjavati i udaljavati se od partnerke zato što nije prepoznala granice koje vi niste jasno verbalizovali. Isto tako nije u redu smatrati partnerku bolesnom zato što se vama èini da je njena seksualna energija ili želja za seksom "nekontrolisana" ili joj se ne treba vjerovati jer je drugaèija od vaše. Vaš strah i bijes su zapravo upuæeni osobi koja vas je zlostavljala.

Još jedno specifièno iskustvo partnerke žene koja je preživjela incest jeste osjeæaj određenog "zadovoljstva" kada se naðete licem u lice sa samim poèiniocem. Da li je on otac, stric ili brat svejedno je. On je èovjek èije ranije nasilništvo sada pravi takvu pustoš u vašem intimnom odnosu. I iz poštovanja prema procesu vaše ljubavnice njemu o tome ne možete da kažete ni rijeè! Da li je nekad neko dokumentovao ovo specifièno iskustvo iz ugla partnerke žene koja je preživjela incest? To je toliko uobièajeno u našim životima. (Svjesna sam da su neki poèinioci incesta žene. Ova dinamika je na neki naèin drugaèija od one kada je muškarac nasilnik).

Kao što sam ranije veæ pomenula, za partnerku žene koja je preživjela incest apsolutno je potrebno konstantno preispitivati sebe i svoje potrebe i granice. Potrebno je i zadržati zdravo samopoštovanje. To može da bude pravi izazov naroèito kada želite seks èeèæe nago vaša partnerka. Niko nije potpuno ravnodušan na seksualno odbijanje! Važno je imati sopstveni sistem podrške i zadržati osjeæaj nezavisnosti. Stalno æete za-

dovoljenje svojih potreba tražiti na drugom mjestu. Ako to ne uèinite, lako æete upasti u zamku požurujuæi je da se izlijeèi dok još nije spremna. Opet isto pitanje postavljate sebi: “Da li mogu ostati u tom odnosu a istovremeno dobro voditi raèuna o sebi?” Ako ne možete iskreno da odgovorite na ovo pitanje sa “da”, onda razmišljajte o napuštanju.

Isto tako, žena koja je preživjela zlostavljanje treba da ima i zadržava emotivnu podršku nezavisnu od svoje partnerke. Najbolje je da ima svoju terapeutkinju koja je ekspertkinja na podruèju oporavka od zlostavljanja u djetinjstvu. Partnerka joj ne smije i ne može biti jedini sistem podrške.

Ovo su samo neki od problema i okolnosti sa kojima se suoèavaju i žene koje su preživjele incest i njihove partnerke. Ovo je samo djeliæ onoga što sam ja shvatila iz sopstvenog iskustva. Nadam se da æe i druge lezbejke uèestvovati u ovom dijalogu tako što æe sa nama podijeliti ono što znaju.

Svakako, problem zlostavljanja u djetinjstvu i njegov kasniji uticaj na naše lezbejske živote su složeni. Vjerujem da to znaèajno utièe na ljubavni odnos koji stvaramo, na dugotrajnu vezu na koju smo spremne sa našim partnerkama, na lezbejske porodice i zajednice koje stvaramo kako odrastamo. Zbog toga je važno da o ovome razgovaramo i u lezbejskoj zajednici. To je neizbježan dio naših lezbejskih života danas, a soba terapeutkinje je samo jedno mjesto izljeèenja.

Kako patrijarhalna kultura postepeno slabi i raspada se, to je mjera planetarnog zlostavljanja koje svi trpimo na globalnom nivou i specifiènog zlostavljanja koje trpimo zato što smo žene. To intimno utiče na nas, ogranièava našu moguænost procvata i razvoja i potpune sreæe, zadovoljstva i trajne ljubavi u našim životima koju mi kao lezbejke zaslužujemo. Kako jedna lezbejka reèe na temu klasnih razlika, “Da bi svaka diskriminisana grupa mogla da ide kroz život punog srca, njihova kultura mora biti u stanju da vrati ono što im svijet svaki dan uzima.” Upoznala sam mnogo lezbejki tužna srca zbog gubitka svojih ljubavnica. Potrebne smo jedna drugoj, da otkrijemo kako da izlijeèimo naše živote i ostvarimo trajne lezbejske odnose. Samo razmjenom iskustava možemo uèiti jedna drugu. Znam da imamo mnogo toga da nauèimo i kažemo.

*Izvor: Internet*
*Sa engleskog prevela: Radenka Grubaèiæ*

## SAFO

Roðena je izmeðu 625. i 612 g. prije nove ere. Udala se za bogatog trgovca i imala je æerku po imenu Kleis. Bila je veoma bogata i studirala je umjetnost na ostrvu Lezbos. U sedmom vijeku p.n.e. Lezbos je bio kulturni centar. Safo je veæinu vremena provodila na ostrvu mada je èesto putovala širom Grèke. Jedno vrijeme je bila u izgnanstvu zbog politièkih aktivnosti svoje porodice i tada je boravila na Siciliji. Veæ je bila poznata kao pjesnikinja i graðani Sirakuze su bili toliko poèastvovani njenom posjetom da su joj podigli statuu. Èesto su je zvali “deseta muza”. Safo je najveæa lirska pesnikinja zapadne civilizacije.

Osnovala je “tijasos”, društvo žena vezanih svetim zavjetima. Ona je komponovala sopstvenu muziku i dovela do savršenstva strofu koja se sada naziva safièka strofa i koja se sastoji od tri duga stiha i jednog kratkog. Kasniji pjesnici poput Horacija i Katula su je imitirali.

Unijela je stilske i tehnièke novine u lirsku poeziju èime je postala dio novog talasa grèkih lirièara koji više nisu pisali poeziju iz perspektive bogova i muza veæ iz liène taèke. Jedna je od prvih pjesnikinja koja je pisala u prvom licu i opisivala ljubav i gubitak ljubavi. Stil joj je bio senzualan i melodièan; uglavnom su to bile pjesme o ljubavi, žudnji i meditiranju. Najèešæe je pisala o ženama, èesto su to bile djevojke koje je poduèavala u školi. Ona ih je odgajala, njima je posveæivala pjesme ljubavi i obožavanja a kada bi one konaèno otišle sa ostrva i udale se, komponovala je za njih svadbene pjesme. Njene pesme, na eolskom dijalektu, izražavaju divljenje prema nekoj od uèenica, ljubomoru, tugu zbog rastanka, prezir prema upravnici suparnièke škole, ambivalentna oseæanja mlade uèenice koja tek treba da se uda i mnoštvo drugih oseæanja.

Njen stih karakterišu jednostavnost, pažljiva kontrola metra, živopisna upotreba epiteta i lirika kojoj nema ravne. U to vrijeme njena poezija lezbejskog sadržaja nije bila osuðivana zato što tada ljubav prema ženama nije bila toliko stigmatizirana kao danas. U ovom vijeku Safo je postala sinonim za žene koje vole žene i dan danas dvije rijeèi koje opisuju žensku homoseksualnost – lezbejska i safièka su izvedene iz njenog imena.



Koliko je Safo bila cijenjena u svoje

vrijeme? Dok je još bila živa, na novèiæima sa Lezbosa je bio njen lik. Platon ju je smatrao za jednu od muza. Nakon što je èuo jednu njenu pjesmu, Solon, atinski vladar, i sam pjesnik, tražio je da ga nauèe pjesmu "Zato što želim da nauèim i umrem."

U modernijim vremenima, mnoge pjesnike i pjesnikinje je inspirisalo njeno djelo. Majkl Fild, Pjer Luis, Rene Vivijen, Meri – Medlin, Ejmi Louel su govorili da je Safina poezija izvršila veliki uticaj na njihov rad.

S obzirom na slavu koju je uživala, iznenađuje to što je do danas saèuvana samo jedna cijela njena pjesma – ostalo su sve fragmenti. Crkva je njeno djelo proglasila opscenim i veæina je bila spaljena.

Jedan dio je bio izgubljen i Safo je bila poznata samo kroz citate drugih pisaca toga doba sve do 1900 g. kada su pronađeni rukopisi u dolini Nila koji datiraju iz osmog vijeka ove ere. Iskopine pronađene među gomilama smeæa u drevnom Egiptu pokazale su mnogo djeliæa papirusa nastalih između prvog vijeka p.n.e. i desetog vijeka n.e. Neki od njih su sadržavali i njenu poeziju. Ovim papirusima su ljudi nekada zamotavali mumije, kovèege. Napor da se oni sastave i identifikuju nastavljen je i u dvadesetom vijeku.

Postojalo je vjerovatno devet tomova njene poezije ali tokom vijekova zanemarivanja, prirodnih katastrofa i cenzure od strane konzervativnih uèenjaka, njeno djelo je izgubljeno. Mnogi prevodi ovih fragmenata su danas dostupni a svaki nudi razlièit pristup njenom djelu.

Od drevnih vremena do danas, Safo ostaje važna književna i kulturna liènost. Njena djela se i dalje prouèavaju i prevode, ona još uvijek inspiriše nove pjesnike i pjesnikinje a spekulacije o njenom životu su i dan danas popularne u formi izmišljenih prièa i predanih istraživanja.

**FRAGMENT 31 V**

"On meni izgleda poput Bogova –
kakav god èovjek sjedi preko puta tebe
I blizu tebe èuje te
Kako prièaš slatko

I smiješ se šarmantno,
Zbog èega moje srce hoæe da izleti iz grudi;
Za trenutak te pogledam, i više ne mogu da progovorim ni rijeè

Ali u tišini moj jezik je slomljen, neka fina vatra odjednom
Gori pod mojom kožom,
Ništa ne vidim
U ušima mi bruji
Prekriva me hladan znoj,
Cijelo tijelo mi se trese, vlažnija sam
Od trave;
Izgleda da mi ponestaje smrti…

Ali sve se mora proæ …

KAKO ZNAMO DA JE SAFO BILA GEJ?

Kako ovaj fragment pokazuje, Safo je osjeæala više od pukog prijateljstva prema ženama (u grèkom orginalu jasnije se vidi da je liènost o kojoj se govori u ovoj pjesmi žena).

Drevni pisci su vijekovima kasnije zaključèivali da je Safo bila lezbejka zato što su imali više pjesama iz kojih su mogli to da zaključe. Kasniji pisci su pokušavali da okarakterišu njene ljubavne pjesme kao svadbene himne koje sadrže tradicionalno udvaranje mladoj.

Safo je živela blizu obala današnje Turske, na ostrvu Lezbos. Otuda porijeklo rijeèi lezbejka.

KAKO JE SAFO IZGLEDALA?

Nemamo pojma. Živjela je prije dvije i po hiljade godina, a ljudi su tada radili samo portrete bogova. Za Safo su tvrdili da je bila udata, ali autori su postali skeptièni kada je ime njenog "muža" prevedeno kao "kuronja". Izgleda da je imala jednu æerku. Takođe, navodno se bacila sa litice u more (dok je svirala na svojoj liri) zbog neuzvraæene ljubavi prema jednom muškarcu, ali to je folklor.

Safina jedina saèuvana pjesma je ova predivna himna u kojoj ona moli Afroditu (grèku boginju ljepote i ljubavi) da joj pomogne da osvoji nezainteresovanu dragu.

**FRAGMENT 1 V (HIMNA AFRODITI)**

"O besmrtna Afrodito šarenog trona
dete Zeusovo što tkaš lukavstva,
preklinjem te,
ne obuzimaj mi srce
tugom i bolom, o Gospodarice,

veæ doði ovamo, ukoliko nekad
kad èuješ moje vapaje iz daljine

obratiš pažnju na njih, i ostavivši dom
svog oca
doðeš, upregnuvši svoje zlatne koèije:
divni, brzi vrapci
te vuku iznad crne zemlje
mašu svojim krilima brzo
od rajskog kroz vazduh.

Iznenada su stigli, a ti si, O blažena
gospo,
Sa osmijehom na besmrtnom licu,
Pitala šta sam sad propatila i
Zašto te zovem

I šta sam najviše željela da se dogodi
mom mahnitom srcu:
“Koga æu ponovo ubjeðivati
da ponovo postane tvoj prijatelj? Ko ti je,
O Safo, uèinio nepravdu?

Jer ukoliko zaista ona odleti, uskoro æe
ona slijediti,
I mada ona ne prima tvoje poklone,
davat æe ih
I ako te ne voli sad uskoro hoæe,
Èak protiv svoje volje.”

Doðe mi sad, oslobodi me
Teških briga; postigni onoliko
Koliko moje srce želi da postigne; I ti
budi vojnik sa mnom.

*Izvor: Internet*
*Sa engleskog prevela: Radenka Grubaèiæ*



Ostrvo Lezbos

Ljiljana @ivkovi}



# “VELIKI JE PUT PRED NAMA” @ENSKO PISMO

***Iv Ensler, Vaginini monolozi***
***prevela sa engleskog Vesna Milinèiæ,***
***Plato, Beograd 1999.***

*Vaginini monolozi* spadaju u red feministièkog štiva, tako retko prevoðenog i štampanog kod nas. Autorka knjige, Iv Ensler, je pesnikinja, scenaristkinja, jednom reèju književnica èija su dela poznata u svetu. *Vaginini monolozi* su prvo postali veliki pozorišni hit u Americi i Evropi (nagraðena Obi nagradom 1997. kao najbolja drama godine) koji ubrzo prerasta u knjigu i postaje bestseler. Još jedna drama ove autorke, *Necessary Targets*, igrana na Brodveju, doživela je veliki uspeh. Sav prihod od predstava bio je namenjen ženama izbeglim iz Bosne.

Knjiga *Vaginini monolozi* nastala je u saradnji Iv Ensler i njenih više od dve stotine intervjuisanih sagovornica razlièitih identiteta. U pravljenju intervjua, a kasnije i slaganju same knjige Iv se pridržava osnovnih feministièkih principa o jednakosti žena; bez obzira na starosnu dob, status, nacionalnost, rasu, seksualnu orijentaciju ... i svaka ženska prièa i iskustvo su joj podjedako važni i dragoceni. Iv kao i druge žene piše da bi demistikovala žensku stvarnost i iz solidarnosti sa drugim ženama. Svesna je politiènosti svog života, pisanja, rada.

*Vagininim monolozima* Iv se pridružuje istomišljenicama i nastavlja proces razbijanja ‘tišine’ o položaju žene u društvu, s tim da se ovom knjigom ogranièava samo na rušenje tabua vezanih za žensko telo – žensku seksualnost, seksualno nasilje nad ženama, pravo žena na seksualno opredeljenje, reproduktivna prava... – preciznije, za jedan deo ženskog tela. Za nju, Ona je Vagina. *Brinem o vaginama - zbog toga kako ih sve zovemo, kao i zbog toga što ih ne zovemo.*[1]

Iv želi da govori(mo), jer sve o èemu se prièa postoji.

Sve što postoji, vidi se.

Sve što se vidi može i da se prihvati.

Neizgovoreno postaje tajna, a tajne stvaraju stid, strah, mitove, krivicu.

Iv Ensler ne misli da ima nešto loše u reèi *vagina,* ali je svesna kako se sa njima po-



stupa. *Ja kažem **vagina**, zato što sam, proučivši statistièke podatke, saznala da se vaginama užasne stvari dešavaju svuda (...)*[2]

Autorkine sagovornice govore o lièním iskustvima, oseæanjima. Govore o sebi unutar patrijarhata i društvenih institucija i pravila. Govore o odnosu sa ženama ili muškarcima. Govore o sopstvenom telu i sebi unutar njega.

*Kada sam prvi put videla izvoðenje dela Iv Ensler koje je pred vama u ovoj knjizi – (...) pomislila sam: **znam šta je ovo: svedoèanstvo da naša tridesetogodišnja borba za istinu nije bila uzaludna**. (...)*

*Ukoliko knjiga s reèju vagina u naslovu i dalje ne izgleda najpodesnije za ozbiljnije filozofsko ili politikološko razmatranje, možda æe je tome približiti navoðenje jednog od mojih zakasnelih otkriæa.*

*Prikupljajuæi graðu za svoja istraživanja, negde sedamdesetih, u Kongresnoj biblioteci pronašla sam opskurnu istoriju arhitekture verskih objekata u kojoj se iznosi viðenje, na naèin kao da je reè o opštepoznatoj èinjenici – da je veæina patrijarhalnih bogomolja izgraðena po uzoru na oblik ženskog tela. Prema ovoj verziji, sakralna graðevina ima spoljašnji i unutrašnji ulaz, labia majora i labia minora: centralni vaginalni prolaz prema oltaru; dve zakrivljene ovarijalne boène strukture; i, napokon, u samom svetom centru, oltar ili matericu, gde se odigrava èudo – gde se raðaju muškarci.*

*Iako se dotad nikad nisam srela s ovim poreðenjem, bilo mi je potpuno blisko i razumljivo. **Naravno**, pomislila sam. **Centralna ceremonija svih religija patrijarhata upravo je simbolièno preuzimanje stvaralaèke joni-moæi, moæi raðanja. Nije èudno što verski lideri tako èesto naglašavaju da su ljudi roðeni iz greha – buduæi da nam život daju žene. Jedino ukoliko se potèinjavamo pravilima patrijarhata, mogu nam ga ponovo dati i oni – muškarci. Nije èudno što nas sveštenici u suknjama škrope teènošæu koja bi mogla da predstavlja plodovu vodu, daju nam nova imena i obeæavaju ponovno roðenje i veèiti život. Nije èudno što sveštenstvo nastoji da žene i dalje drži daleko od oltara, baš kao što im se uskraæuje upravljanje sopstvenom moæi reprodukcije. Simbolièno ili stvarno, sve je to u funkciji kontrole moæi svojstvene ženskom telu.***

*Od tada nikad više nisam oseæala raniju otuðenost ulazeæi u patrijarhalnu versku graðevinu. Umesto toga, hodam vagininim kanalom (...)*[3]

Naravno, da je i ova knjiga – napisana na kraju 20. veka – umalo podlegla muškoj-društveno-institucionalnoj cenzuri kao i veæina ženskih radova. Naravno, kada su na veæini vodeæih mesta, kako u kulturi tako i u svim drugim oblastima, još uvek muškarci.

Ubrzo nakon što su *Vaginini monolozi* ugledali retku svetlost dana u ovim mraènim balkanskim krajevima, mlada glumica Jelena Goluboviæ je režirala, opremila i postavila predstavu, *Vaginini monolozi*. Nakon èetiri izvoðenja, od toga tri u pozorištu Slavija, skinuta je s reportoara, uz obrazloženje uprave pozorišta da nije pribavila autorska prava izdavaèke kuæe koja je objavila prevod Iv Ensler.

*Vlasnik izdavaèke kuæe i knjižare bio je na premijeri, i tada nije pominjao zahteve u vezi s autorskim pravima*, izjavila je Jelena.

Jelena Goluboviæ je završila Državnu akademiju umetnosti u Kijevu. Za ovu predstavu sama je uradila plakat, kostim, svetlo, izbor muzike, dramatizaciju, marketing, i odigrala ju je. [4]

Šta æe se desiti sa nekim moguæim narednim postavama ove predstave, videæemo. Možda æe duže potrajati i svakako poprimiti neke druge svemirske dimenzije pod voðstvom muške ruke, a do tada, pridružiæu se Iv Ensler i jedan monolog pokloniti ženama koje vole da usreæuju vagine.

## ŽENA KOJA VOLI DA USREÆUJE VAGINE

Volim vagine. Volim žene. I ne razdvajam ih. Žene mi plaæaju da njima dominiram, da ih uzbudim, da ih dovedem do orgazma. To nije bilo moje prvobitno opredeljenje. Naprotiv: poèela sam kao advokat. No, u svojim kasnim tridesetim, prosto sam postala opsednuta željom da usreæujem žene. Bilo je mnogo nezadovoljnih žena oko mene. Onih koje nisu upoznale sreæu koju donosi seks. Sve je zapoèelo kao svojevrsna misija, a onda me je to potpuno zaokupilo. Postala sam veoma dobra u tome, takoreæi briljantna. Prava umetnica. Poèela sam da naplaæijem svoje umeæe. Ono je postalo neka vrsta zanimanja, profesije. Pravo za koje sam se školovala postalo mi je potpuno nezanimljivo i beznaèajno.

Kad sam preuzela dominantnu ulogu, oblaèila sam izazovnu odeæu – èipku, svilu, kožu – i koristila razna pomagala: korbaèe, policijske lisice, konopac, vibratore, veštaèke penise. Nièeg sliènog nije bilo u bavljenju poreskim propisima. Nije bilo takvih altki, uzbuđenja, a pri tom sam i mrzela tu dosadnu, uštogljenu, poslovnu odeæu, mada je povremeno i sada oblaèim ukoliko to zahteva neka posebna situacija u okviru mog novog zanimanja. Uviđam da se zaista može pokazati sasvim prikladnom. Najvažniji je kontekst. U pravnièkim vodama nije bilo takvog pribora niti zavodljive, provokativne garderobe. Nije bilo vlaženja, niti misteriozne predigre. Nije bilo uzdignutih bradavica, bajnih usana, niti, što je najvažnije, zadovoljnog stenjanja. U svakom sluèaju, ne takvog o kome govorim. Sada shvatam da je upravo ono bilo kljuèno; to nekontrolisano ekstatièno uzdisanje konaèno me je dovelo u iskušenje i na izvestan naèin postala sam od njega zavisna; bilo mi je neophodno da usreæujem žene. Seæam se da sam se smejala kada sam kao devojèica posmatrala kako glumice u filmskim ljubavnim scenama ispuštaju neobiène orgazmiène zvuke. Postajala sam nekako èudno histerièna. Nisam mogla da poverujem da te visoke, sramotne, neobuzdane glasove mogu da "proizvode" žene.

Èeznula sam da i sama tako stenjem. Vežbala sam pred ogledalom, snimala sopstevno "probno" dahtanje na magnetofonsku traku, u razlièitim registrima i tonalitetima, kadkad s prilièno operskom izdržljivošæu, ponekad nešto uzdržanije, ili gotovo sasvim prigušeno. No, kad god bih preslušala traku, "predstava" je zvuèala nekako "falš". *Bila* je falš. Neukorenjena ni u èemu istinski seksualnom, veæ jedino u mojoj želji da postanem seksualno biæe.

Kad mi je bilo deset godina, prilikom jednog dugog putovanja automobilom, strašno mi se pripiškilo. Prošao je gotovo ceo sat pre nego što sam napokon doèekala da se ispiškim u toaletu male prljave benzinske stanice. Pri tom sam osetila takvo uzbu|enje i olakšanje da sam zajeèala. Dakle, stenjala sam piškeæi. Nisam mogla da poverujem da to zaista èinim ja, i to na "Texaco" pumpi usred Luizijane. Tada sam shvatila da je stenjanje povezano s neèim što želiš, ali što ne dobiješ odmah, veæ s izvesnim odlaganjem. Uvidela sam da su ti uzdisaji najbolji kad si zateèen, kad navru iz tog skrivenog, tajanstvenog dela tebe koji poseduje sopstveni govor. Spoznala sam da je jeèanje poseban jezik tog èudesnog "nièeg".

Otad sam stalno stenjala. To je uznemiravalo veæinu muškaraca. Iskreno reèeno, plašilo ih je. Pošto sam bila vrlo glasna, nisu mogli da se usresrede na ono što su èinili. To ih je ometalo u postizanju osnovnog cilja. Gubili bi fokus. A onda bi gubili i sve ostalo, pa bi stvar naèisto propala. Nismo mogli da vodimo lubav na klasiènim mestima, odnosno u zajednièkim zgradama. Zidovi su bili suviše tanki. U mom soliteru postala sam predmet zgražavanja, i u liftu su svi u mene piljili s prezrenjem u oèima. Muškarci su smatrali da sam previše žestoka; neki su govori da nisam normalna.

Poèela sam da se oseæam neugodno zbog stenjanja. I odluèila sam da budem tiha i uljudna. Jeèala sam u jastuk. Nauèila sam da prigušim dahtanje, zatomim i zadržim kao što se spreèava glasno kijanje. A onda su me stigle glavobolje i drugi psihosomatski poremeæaji povezani sa sresom. Kad sam gotovo izgubila nadu, otkrila sam žene. Nauèila sam da se veæini žena dopada moje jeèanje – i što je još važnije, otkrila sam koliko je intenzivnije moje uzbuđenje kad ih dovedem do toga da glasno stenju. I to je postala neka vrsta strasti.

Otkriti kljuè, osloboditi usta vagine, razvezati ih, izazvati taj glas, tu neobuzdanu pesmu.

Vodila sam ljubav sa tihim ženama i pronalazila to mesto u njima, a one bi doživljavale pravi šok zbog toga što su u stanju da puste taj iskonski, neuporedivi zvuk. Vodila sam ljubav i sa "glasnim" damama i uspevala da iz njih izvuèem još prodorniji krik. Postala sam time opsednuta. Žudela sam da žene dovedem do stenjanja, da vodim tu igru poput dirigenta ili vođe muzièkog benda.

Oseæala sam se poput istinskog terapeuta, iscelitelja, doktora. Bila je to delikatna disciplina. Trebalo je postiæi pravi tempo, pronaæi taèno mesto odakle æe stiæi taj specifièan uzdah zadovoljstva.

Ponekad se nalazilo negde ispod farmerki, ali ja bih ga i preko njih napipala, ponekad bih mu se lukavo prikrala, ponekad pribegavala sili, ali ne istinskoj, gruboj, veæ odglumljenoj, znajuæi da partnerka priželjkuje moju dominaciju. Otprilike: "Ja æu da te vodim, ne brini, samo se udobno smesti i uživaj u putovanju." Kadkad bi se sve odigralo vrlo jednostavno. Otkrila bih željenu taèku pre nego što bi igra uopšte poèela, prstima, slu-



èajno, dok bismo u kuhinji jele salatu ili piletinu. Koristim i specijalni pribor – volim te pomoæne stvarèice – kao i kad žene preda mnom same urade ono što æe ih dovesti do toga da jeèe od zadovoljstva. Pri tom se ne dam prevariti nekim minornim poluuzdahom. Uporno èekam sve dok se potpuno ne otvore, dok iz njih ne izađe njihovo najmoænije, najžešæe stenjanje, dok ne ostvare svoj maksimum.

Postoje razne vrste jeèanja. Klitorisno (meko, pomalo muklo, koje ostaje na nivou usne duplje); vaginalno (koje su èuje kao grlen, dubok zvuk) i kombinovano klitorisno-vaginalno stenjanje. Umem da razlikujem uzdah koji je samo nagoveštaj onoga što sledi, neka vrste uvertire, potom onaj koji prethodi eksploziji i napokon onaj dubok, definitivan, prav. Tu su još elegantan (koji podseæa na prefinjen smeh), onaj koji lièi na improvizaciju rok-pevaèa, potom nešto što je gotovo bezglasno, tradicionalno, konzervativno, što se smatra "prigodnim". Mogu se èuti i zvuci koji gotovo podseæaju na otegnuto, versko pojanje, pa na uzvik planinara koji je osvojio važan vrh (zvuèi kao jodlovanje ili "ju-hu"), pa "bebeæe" stenjanje (poput gugutanja), onda nešto što zvuèi kao pseæe dahtanje, pa takozvani roðendanski usklik (slièan graji na kakvoj razuzdanoj žurki), zatim nesputano, ratoborno, biseksualno stenjanje (dubok, energièan, agresivan ton), pa mitraljesko štektanje (pohotno i nastrano), pa jeèanje u stilu operske dive i na kraju uzdisaj iznenađenja, prilikom trostrukog orgazma.

*Nakon što sam završila ovaj komad, proèitala sam ga ženi koju sam svojevremeno intervjuisala. Delo je zapravo zasnovano upravo na tom razgovoru. Ona, međutim, nije smatrala da ono što sam napisala ima bilo kakve veze s njom. Komad joj se svideo, ali sebe nije pronašla u njemu. Smatrala je da sam na neki naèin ipak izbegla da govorim o vaginama i da ih i dalje opredmeæujem. Èak je i poglavlje o jeèanju doživela kao vrstu njihovog objektivisanja zato što je potpuno odvojeno od svega ostalog što èini i vaginu i ženu. Naèin na koji lezbejke vide vagine umnogomo je drugaèiji, objasnila mi je.*

*Pošto tu lekciju oèigledno nisam savladala, zamolila sam je za još jedan intervju.*

"Buduæi da sam lezbejka", rekla je, "želim da poènemo od onoga što je najvažnije s lezbejske taèke gledišta, a ne da se uklapamo u heteroseksualni kontekst. Nisam se opredelila za seksualno opštenje sa sopstvevim polom zbog toga što sam oseæala odvratnost prema suprotnom. Ne! Muškarci, naprosto, nikad nisu ni bili predmet mog interesovanja ili poređenja sa ženama. Neophodan je razgovor o ulaženju u vagine. Bez toga, prièa o lezbejskom seksu nema nikakvog smisla", insistirala je.

"Evo šta podrazumeva žensko-ženski èin. Ona je u meni. Ja sam u sebi. Tucam samu sebe zajedno s njom. U meni su èetiri prsta; dva su njena, dva moja."

*Nisam sigurna da sam uopše želela da prièam o seksu. S druge strane, kako mogu da govorim o vaginama ukoliko ih ne predstavim na delu? Brinu me moguæi "golicavi" aspekti i eventualno korišæenje teksta u neželjenje svrhe. Da li govorim o vaginama da bih seksualno uzbudila publiku? I da li je to nešto ružno?*

"Pošto smo lezbejke, pozajemo vagine", produžila je. "Dodirujemo ih. Ližemo. Igramo se s njima. Nadražujemo ih. Uoèavamo kad se partnerkin klitoris ispupèi. Kao i kad nabubri naš."

*Uviđam da mi je neprijatno dok slušam. Razlozi su razlièiti: uzbuđenje, plašljivost, njena ljubav prema vaginama i lagodnost s kojom o tome prièa, moja distanciranost i užasnutost pri pomisli da sve to treba da izgovorim pred vama, publikom.*

"Volim da se poigravam s rubovima vagine", kaže, "prstima, zglavcima, nožnim prstima, jezikom. Volim da u nju uđem lagano, veoma lagano, a potom da tri prsta stavim u nju..."

"Tu su i druge telesne šupljine, drugi otvori, usta na primer. Dok mi je šaka slobodna, istovremeno držim prste i u partnerkinim ustima i u njenoj vagini i oseæam kako se pomeraju, i vlažna usta i vlažna vagina, usisavajuæi moje prste."

*Shvatam da ne znam šta je prikladno. U stvari, èak ne znam ni šta bi ta reè trebalo da znaèi. Ko odluèuje o tome šta je podesno. Tako mnogo sam nauèila iz njene ispovesti. I o njoj i o sebi.*

"Onda se i sama ovlažim", prièa. "Moja partnerka može da uđe u mene. Mogu da proverim koliko sam mokra i da joj dopustim da svojim prstima uklizi u mene, moja usta, moju vaginu, svejedno. Potom izvlaèim njenu šaku iz sebe. Zatim se tarem o njeno koleno

da bi i ona osetila moje uzbuđenje. I dalje klizim niz njenu nogu sve dok mi se lice ne nađe među njenim butinama."

*Da li razgovor o vaginama uništava misteriju, ili je i to samo još jedan mit koji vagine drži u tami, kao veèite nepoznanice i veèito nezadovoljne?*

"Moj jezik je na njenom klitorisu. Moj jezik odmenjuje moje prste. Moja usta ulaze u njenu vaginu."

*Izgovaranje ovih reèi zvuèi tako nepristojno, opasno, previše otvoreno, neposredno, direktno, detaljno, nemoralno, žestoko, životno.*

"Moj jezik je na njenom klitorisu. Moj jezik odmenjuje moje prste. Moja usta ulaze u njenu vaginu."

*Voleti žene, voleti vagine, upoznati ih i dodirivati, prihvatiti sebe i spoznati šta smo i šta nam je potrebno. Zadovoljiti sebe, pokazati svojim ljubavnicima kako da nas zadovolje, biti u svojim vaginama, glasno govoriti o njima, prièati o njihovoj žudnji i njihovom bolu, usamljenosti, raspoloženju i uèiniti ih vidljivim kako ne bi bile izložene zaboravu, pustošenju i potcenjivanju i kako naše središte, naša vitalna taèka, naš motor, naše sanjarenje ne bi više od nas bilo odvojeno, ili osakaæeno, obamrlo, slomljeno, nevidljivo ili posramljeno.*

"Treba da govoriš o ulaženju u vagine", ponovila je.

"Pa, hajde", rekla sam, "uði."[5]

1. Iv Ensler, Vaginini monolozi, str. 25

2. **"***U Sjedinjenim Državama svake svake godine se zabeleži pola miliona sluèajeva silovanja; sto miliona žena u svetu genitalno su osakaæene...*" Iv Ensler, Vaginini monolozi, str. 17

U verske svrhe devojèicama se odseca klitoris ili klitoris sa delom usmina ili cele usmine. Nekad se usmine zašivaju žicom ili spajaju trnjem èime se 'ženska pohotna priroda ublažuje'. Da li treba naglašavati do kakvih zdravstvenih komplikacija ovaj uglavnom nestruèno izveden zahvat dovodi. Klitoridektomija se još uvek spovodi u nekim afrièkim i azijskim oblastima. Obrezivanje je kao travèicu spasa koristila i medicina primenjujuæi je nad lezbejkama, kao preventivu, a i kaznu za masturbaciju. 'Leèenje' je podrazumevalo spaljivanje, obrezivanje klitorisa ili zašivanje usmina. Ovakvi 'tretmani' nisu primenjivani u sluèajevima muške masturbacije.

3. Gloria Steinem, Vaginini monolozi - Predgovor, odlomci, str.10, 12,13

4. BLIC, 24. jun 2000, *Zaviri među svoje noge*

5. Iv Ensler, Vaginini monolozi - *Žena koja voli da usreæuje vagine*, str.91-102

**("Pismo Amazonki" Marine Cvetajeve u svetlu romanse sa Sofijom Parnok)**

"Pismo Amazonki" je malo poznato delo Marine Cvetajeve koje je pronađeno sluèajno i objavljeno tek nakon njene smrti. Oko njega su zapravo zapoèele i prve rasprave o Marininoj seksualnoj orijentaciji, mada se lezbejski motivi direktno ili indirektno provlaèe kroz mnoge, èak i vrlo rane, stihove i prozu. Ovo "Pismo" je razrešilo mnoge nedoumice, tako i adresata ciklusa "Prijateljica" (napisanog 1914. g. i nešto kasnije objavljenog u sastavu zbornika "Mladalaèki stihovi") koji se dosta dugo skrivao pod tajanstvenom zavesom zamenice "Vi" i koji je, ustvari, bila žena.

"Pismo" je zamišljeno kao otvoreno pismo, tj. bilo je namenjeno nepoznatom pariskom èasopisu, u kojem je, po svemu sudeæi, u to vreme (30-tih godina kada je Cvetajeva živela u Parizu) u nastavcima izlazio roman Natali Barni, koji se doticao teme lezbejske ljubavi i na koji ovo pismo predstavlja neku vrstu odgovora. Nisam uspela da dođem do podataka o tom romanu i o sadržaju se da naslutiti samo iz cvetajevskog odgovora, ali se veæ nakon prvih redaka ne nasluæuje nikakva polemika, niti službeni stil otvorenog pisma, veæ èitava poema o ljubavi i patnji. Zar bi Cvetajeva i mogla drugaèije! Roman Natali Barni je, oèigledno, probudio u Cvetajevoj neke uspavane, ali veoma bliske i proživljene motive, nagnao je da svede neke raèune... Na žalost, mnogi dnevnièki zapisi i pisma iz perioda ženskih romansi Cvetajeve nisu saèuvani i zato je ovo "Pismo" jedini dokument, gde se nedvosmisleno i jasno iznose èinjenice koje su u drugim njenim delima uglavnom prikrivene višeznaènošæu pesnièkog jezika.

Ono što se ni u "Pismu" ne da odmah naslutiti, što se krije u brojnim cvetajevskim crticama, preæutima, aluzijama i nedovršenostima misli i reèenica, što na prvo èitanje lièi na impresionistièku sliku punu mrlja koje, doduše, bude poznate asocijacije, ali ipak ostaju zagonetka, lako se može odgonetnuti priseæanjem nekih momenata iz života Cvetajeve. Neko ko to nije doživeo ne može tako

pisati! Iz svakog retka izbijaju oseæanja: èas ljubav, èas sažaljenje, èas mržnja, èas poricanje, i sve uloge su toliko proživljene i izmešane da nekad, ne gubeæi iz vida oèiglednost autobiografiènosti, ne raspoznajemo odmah samu Cvetajevu.

U želji da se stvori jasnija slika, prvo ime koje se nameæe je ime Sofije Parnok. Sa Sonjom je Marina imala kratku, ali veoma bogatu romansu, koja je ostavila velikog traga u životima obe žene i možda više u Marininom, jer takav uzlet emocija više nikada nije doživela. Dovoljno je proèitati njene stihove iz tog perioda (od oktobra 1914. do februara 1916. godine), tu istu, pomenutu "Prijateljicu".Oni se po snazi teško mogu meriti sa stihovima koji imaju druge adresate. U njima ljubav ima konkretne obrise i doživljaj je toliko neposredan, èak scenski, kao da se sve odvija pred nama. Takav utisak se stièe zahvaljujuæi i hronološkom redosledu stihova u ciklusu koji da naslutiti mnoge detalje. Ali bolje da to kaže sama Cvetajeva:

Zar mogu da zaboravim
Taj miris *White Rose* i èaja,
I severske figurice
Nad kaminom što se puši...

Ja bejah u raskošnoj haljini
Pozlaæenih rubova,
Vi – u pletenoj crnoj jakni
Sa krilatom kragnom.

Seæam se sa kakvim ste ušli
Licem, bez imalo boje,
Kako ste ustali, grickajuæi prste,
Naslonivši u stranu glavu.

I èelo vaše nadmeno,
Pod težinom riðeg šlema.
– Nit žena, nit deèak –
Al' nešto jaèe od mene!
.....
(28. januar 1915)
.....
Srce odmah reèe: "Mila"!
Sve sam ti – naslepo – oprostila,
Ne znajuæi ništa – èak ni ime!
O, voli me, o, voli me!

Vidim po toj liniji usana,
Po nadmenosti ocrtanoj,
Po teškim istupima èela,
Ovo srce se na juriš osvaja!

Haljina – poput crnog svilenog pancira,
Glas sa blagom promukloš æu cigana,
Sve mi se u tebi dopada, –
Èak i to što nisi lepotica!

Lepoto, neæeš svenuti za leto!
Nisi cvet, no èelièna stabljika,
Zlija od zloga, oštrija od oštrijega,
Odvezena – sa kakvog Ostrva?

Opalom se kitiš ili igraš prutiæem, –
U svakoj žilici, svakoj košèici,
U formi svakog zlog prstiæa, –
Nežnost je žene, drskost mladiæa.

Svim podsmesima stihova pariram,
Tebi i svom svetu otkrivam,
Sve što nam je u tebi predodreðeno,
Neznanko, sa èelom Betovena!
(14. januar 1915)

ili ovi, iz istog ciklusa:
.....
ja Vas volim! – kao olujni oblak
nad Vam je – greh!
Zato što ste podrugljivi i žarki
I bolji od svih.

Zato što su nam životi – razni
U tami puteva,
Za vaše nadahnute sablazni
I tminu sudbine,

Za to, što æu Vama, moj demone uzdignuta èela,
Reæi zbogom,
Za to što Vas – makar stradao nad grobom! -
Više niko neæe spasti.

Za ovu drhtavicu, za to što – da li je sve
Samo san? –
Za ovu ironiènu divotu
Što niste on.
(16. oktobar, 1914)

Ime Sofije Parnok je skoro zaboravljeno u ruskoj književnosti, mada je dosta pisala i u svoje vreme, 20-tih godina prošlog veka, uživala ugled pesnikinje i kritièarke. Ona je uvela Cvetajevu u peterburški poetski svet, gde je Marina po prvi put govorila stihove na poetskim veèerima (jedno takvo veèe opisala je kasnije u prièi "Neovdašnje veèe"), upoznaju je sa urednicima "Severnih zapisa",

gde je objavljivala pesme i prevode. U poslednje vreme o Parnok je napisano dosta studija i njenom imenu je vraæen status koji zaslužuje kao prva talentovana Safo u ruskoj književnosti. Kroz njene pesme struji duboko usamljena i tragièna duša žene koja je èitavog života tražila i ne nalazila ljubav. U "Pismu Amazonki" njen lik je lako raspoznati u liku "starije", kroz "napuklost glasa, koja odaje sve unutra potisnuto", u "devi-demonu", sa pogledom koji nema dna, u drvetu koje ne luta nikad, u osamljenosti, najzad, predodreðenosti na život u zemlji izbrojanih koraka, odakle se vidi sve, a ne može ništa. U liku Ostrvljanke. Svi ovi motivi sreæu se i pesmama Cvetajeve posveæene Parnok.

## Marina Cvetajeva

## PISMO AMAZONKI

Prîèitala sam Vašu knjigu. Bliski stå mi kaî svå žånå kî¼å pišu. Nåmî¼tå da Vas zbunju¼å îvî "svå", nå pišu svå, tåk nåkå îd njih.

Bliski stå mi kaî svakî îriginalnî biæå i, višå îd tîga, kaî svakî îriginalnî žånskî biæå.

Mislim na Vas îd kad sam Vas vidåla. Prå måsåc dana? U mladîsti mi ¼å duša gîråla da så iskažå, svå sam så plašila da æu ispustiti talas kî¼i mi ¼å izmicaî i îdnîsiî må drugîmå i plašila sam så da višå nåæu vîlåti, da višå ništa nåæu spîznati. Sada våæ nisam takî mlada i nauèila sam da ispuštam skîrî svå – nåpîvratnî.

Mîžåš råæi svå – a da nå îtvîriš usta, mîžåš dati svå – a da nå pružiš dlanîvå. Òî ¼å izîpštånîst kî¼u Vi nazivatå malîgraðanskîm vrlinîm i kî¼a ¼å – da li ¼å malîgraðanska, da li ¼å vrlina – glavni pîkråtaè mî¼ih pîstupaka. Pîkråtaè? Òî îdbi¼anjå? Da, ¼år ¼å za îbuzdavanjå snagå pîtråbnî båskînaènî višå napîra, någî za njånî slîbîdnî ispîljavanjå – za šta ni¼å pîtråban nikakav napîr. U tîm smislu ¼å svaka îrganska aktivnîst pasivna, a svaka ¼asnîvidåæa pasivnîst aktivna (ispîljavanjå ¼å pîkîravanjå, a îbuzdavanjå zapîvåst). šta ¼å tåžå: držati trkaèa ili ga pustiti da trèi i, pîštî smî mi ta¼ trkaè, šta ¼å îd tîga tåžå: uzdržavati så ili dati srcu vîlju? Disati ili nå disati?

Såæatå li så dåè¼å igrå kad pîbåðu¼å îna¼ kî na¼dužå îdsådi u zatvîrånîm sanduku?

Îstvariti? Dati såbi vîlju? Svakî svî¼å îdbi¼anjå dîživljavam u såbi kaî zåmljîtrås. £a sam sama zåmlja kî¼a så tråså. Îdbi¼anjå? – Îkamånjåna bîrba.

Mî¼å îdbi¼anjå ima ¼îš ¼ådnî imå: nå spuštam så dî bilî bilî kakvîg îspîravanja u îbiènîm pîråtku stvari. Îbièan pîrådak stvari u našåm sluèa¼u? Prîèitati Vašu knjigu, zahvaliti Vam så tuðim råèima, vidåti Vas pînåkad kakî så "îsmåhu¼åtå nåvidljivim îsmåhîm". Baš kaî da nistå ništa napisali, a ¼a nisam ništa èitala: baš kaî da ništa ni¼å bilî.

£a bih mîgla takî, ¼a ¼îš uvåk tî mîgu, ali îvîg puta – nå žålim. Saslušа¼tå må. Ni¼å pîtråbnî da mi îdgîvaratå – samî saslušа¼tå. £a Vam zada¼åm ranu pravî u srcå, u srcå Vaša vårå. Vaša stvari. Vašåg tåla, Vašåg srca.

Lakuna u Vašî¼ knjizi ¼å ¼ådinstvåna, îgrîmna: da li ¼å svåsna ili nå? Uîstalîm, ¼a nå våru¼åm u îdsustvî namårå kîd mislåæih biæa, ¼îš manjå kîd mislåæih pisaca, i sasvim u îdsustvî namårå kîd žånå-pisca.

Òa Lakuna, ta praznina, ta crna praznina ¼å – Dåtå. Vi ¼î¼ så stalnî vraæatå, nadîmåšæu¼åtå njîmå înî štî pråæutku¼åtå î njånî¼ suštini, rasåæavatå ¼å na svå stranå, samî da ¼å nå bi îstvarili u tîm vapa¼u, kî¼i pråæutku¼åtå.

Òa¼ vapa¼ – zar nikada nistå imali priliku bar da ga èu¼åtå? "Î, kad bih mîgla imati îd tåbå dåtå!"

I ta ljubîmîra, ¼arîsna i ¼ådinstvåna na cålîm svåtu, nåumîljiva, ¼år ¼å nåiscrpna, nåupîrådiva sa tîm "nîrmalnîm", nåupîrådiva èak sa matårinskîm. Òa ljubîmîra, prådîsåæanjå nåizbåžnîg raskida, ta¼ pîglåd širîkî îtvîrånih îèi¼u, zaustavljån na dåtåtu, kî¼å æå îna pîžålåti u nåkîm mîmåntu i kî¼åg ¼î¼ vi, vîljåna, nåæåtå mîæi dati. Òa¼ pîglåd, ustråmljån na buduæå dåtå.

"Îni kî¼i vîlå nåma¼u dåcu. Da, ali îni ginu. Svi. Ðîmåî i £uli¼a, Òristan i Izîlda, Amazînka i Ahilås, Zigfrid i Brunhilda (îni kî¼i mîra¼u biti ljubavnici, razdvî¼ånî-spî¼åni, èi¼a så ljubavna razdvî¼ånîst prâtvara u na¼savršåni¼å ¼ådinstvî…) i mnîgi, mnîgi drugi. U svim påsmama, u svim vråmånima, na svakîm måstu. Îni nåma¼u vråmåna za buduænîst kî¼a ¼å dåtå, îni nåma¼u dåtå, ¼år nåma¼u buduænîsti, îni ima¼u samî sadašnjîst – svî¼u ljubav i smrt štî ih prati u stîpu. Ginu îni ili ginå ljubav (prårasta u pri¼atåljskî na¼dužå îdsådi u zatvîrånîm sanduku?

Îstvariti? Dati såbi vîlju? Svakî svî¼å îdbi¼anjå dîživljavam u såbi kaî zåmljîtrås. £a sam sama zåmlja kî¼a så tråså. Îdbi¼anjå? – Îkamånjåna bîrba.

Mî¼å îdbi¼anjå ima ¼îš ¼ådnî imå: nå spuštam så dî bilî bilî kakvîg îspîravanja u îbiènîm pîråtku stvari. Îbièan pîrådak stvari u našåm sluèa¼u? Prîèitati Vašu knjigu, zahvaliti Vam så tuðim råèima, vidåti Vas pînåkad kakî så "îsmåhu¼åtå nåvidljivim îsmåhîm". Baš kaî da nistå ništa napisali, a ¼a nisam ništa èitala: baš kaî da ništa ni¼å bilî.

£a bih mîgla takî, ¼a ¼îš uvåk tî mîgu, ali îvîg puta – nå žålim. Saslušа¼tå må. Ni¼å pîtråbnî da mi îdgîvaratå – samî saslušа¼tå. £a Vam zada¼åm ranu pravî u srcå, u srcå Vaša vårå. Vaša stvari. Vašåg tåla, Vašåg srca.

Lakuna u Vašî¼ knjizi ¼å ¼ådinstvåna, îgrîmna: da li ¼å svåsna ili nå? Uîstalîm, ¼a nå våru¼åm u îdsustvî namårå kîd mislåæih biæa, ¼îš manjå kîd mislåæih pisaca, i sasvim u îdsustvî namårå kîd žånå-pisca.

Òa Lakuna, ta praznina, ta crna praznina ¼å – Dåtå. Vi ¼î¼ så stalnî vraæatå, nadîmåšæu¼åtå njîmå înî štî pråæutku¼åtå î njånî¼ suštini, rasåæavatå ¼å na svå stranå, samî da ¼å nå bi îstvarili u tîm vapa¼u, kî¼i pråæutku¼åtå.

Òa¼ vapa¼ – zar nikada nistå imali priliku bar da ga èu¼åtå? "Î, kad bih mîgla imati îd tåbå dåtå!"

I ta ljubîmîra, ¼arîsna i ¼ådinstvåna na cålîm svåtu, nåumîljiva, ¼år ¼å nåiscrpna, nåupîrådiva sa tîm "nîrmalnîm", nåupîrådiva èak sa matårinskîm. Òa ljubîmîra, prådîsåæanjå nåizbåžnîg raskida, ta¼ pîglåd širîkî îtvîrånih îèi¼u, zaustavljån na dåtåtu, kî¼å æå îna pîžålåti u nåkîm mîmåntu i kî¼åg ¼î¼ vi, vîljåna, nåæåtå mîæi dati. Òa¼ pîglåd, ustråmljån na buduæå dåtå.

"Îni kî¼i vîlå nåma¼u dåcu. Da, ali îni ginu. Svi. Ðîmåî i £uli¼a, Òristan i Izîlda, Amazînka i Ahilås, Zigfrid i Brunhilda (îni kî¼i mîra¼u biti ljubavnici, razdvî¼ånî-spî¼åni, èi¼a så ljubavna razdvî¼ånîst prâtvara u na¼savršåni¼å ¼ådinstvî…) i mnîgi, mnîgi drugi. U svim påsmama, u svim vråmånima, na svakîm måstu. Îni nåma¼u vråmåna za buduænîst kî¼a ¼å dåtå, îni nåma¼u dåtå, ¼år nåma¼u buduænîsti, îni ima¼u samî sadašnjîst – svî¼u ljubav i smrt štî ih prati u stîpu. Ginu îni ili ginå ljubav (prårasta u pri¼atåljskî

stvî, u matårinstvî: starica Bavkida sa svî-¼im starcåm Filåmînîm, carica Pulhåri¼a sa svî¼im starim dåtåtîm Afanasi¼åm – istî su tîlikî èudîvišni kîlikî i dirljivi).

Ljubavna ljubav – dåtinjstvî. Îni štî vîlå su dåca. Dåca nåma¼u dåcu. Ili kaî Dafnis i Hlî¼a, mi baš ništa î njima nå znamî: èak akî i îsta¼u da živå, îni umiru: u nama, za nas.

Nå mîžå så ljubavlju živåti. £ådinî štî živi pîslå ljubavi ¼å Dåtå.

———

I ¼ådan drugi vapa¼ – zar i njåga nistå nikad èuli? “Êakî bih žålåla da imam dåtå – ali nå îd muškarca!” Våsåli uzdah mladå dåvî¼kå, naivni uzdah starå damå i pînåkad èak båznadåžni uzdah žånå: “Êakî bih vîlåla da imam dåtå – ali da ¼å samî mî¼å!”

I ¼ådnîg dana, nasmå¼ana dåvî¼ka, kî¼a nå žåli ništa tuðå u såbi, nå žåli îd njåga i njåga, a žåli samî svî¼å, susrææå na krivudavî¼ stazi svî¼å drugî ¼a, nju, kî¼å så nå tråba plašiti, îd kî¼å så nå tråba braniti, ¼år ¼î¼ îna nå mîžå nanåti bîl, kaî štî ¼å nåmîguææå (bar u mladîsti) nanåti samîm såbi bîl. Na¼prîzraèni¼a îd svih pîuzdanîsti, kî¼a ææ så pîkîlåbati vææ pri prvîm udaru nåpîvårljivîg pîglåda pri¼atåljicå, da bi nakîn tîga pala pîd tåžinîm udara sîpstvånîg, mržnjîm ispunjånîg srca.

Uîstalîm, nææåmî pråviša istrèavati napråd: u datîm mîmåntu îna ¼å sråtna i slîbîdna, slîbîdna da vîli srcåm, nå tålîm, da vîli båz straha, da vîli båz bîla.

A kada så bîl ipak dîgaða, ispîstavlja så da tî uîpštå ni¼å bîl. Bîl ¼å – stid, sažaljånjå, griža savåsti, îdvratnîst. Bîl ¼å – pråvara sîpstvånå dušå sa muškarcåm, svîg dåtinjstva – sa nåpri¼atåljåm. A îvdå nåma nåpri¼atålja, ¼år ¼å tu ¼îš ¼ådnî ¼a, îpåt ¼a, nîva ¼a, samî štî ¼å îna u måni spavala i prîbuðåna ¼å tîm drugîm njîm, åvî îvîm štî ¼å pråda mnîm, iznåtîm van mî¼ih granica i na¼zad vîljånîm. Njî¼ ni¼å bilî pîtråbnî da så îdrièå såbå da bi pîstala žåna, njî¼ ¼å bilî dîvîljnî tåk da pruži såbi pîtpunu slîbîdu (da så spusti dî na¼dubljih svî¼ih dubina) – tåk da dîzvîli såbi da budå. Båz lîmljånja, båz kidanja, båz bâšèašæa.

I – råè – granica:

Î, ¼a! Î, mila, ¼a!

Î, nå! Uîpštå nå iz stida ili îdvratnîsti napustiæå îna pri¼atåljicu – zbîg sasvim drugih stvari.

———

U pîèåtku – skîrî šala: “Êakva èudåsna båba!” – “Òi bi žålåla ¼ådnu takvu?” “Da. Nå. Îd tåbå – da.” “Ali…” Ali ¼a så šalim.”

Zatim uzdah: “Êakî bih žålåla…” – “šta?” – “Nå, ništa”. – “A ¼a znam, znam…” “Òi si så vææ dîsåtila. Ali samî tvî¼å…” Pauza.

“£îš uvåk î tîmå razmišljaš?” “Zatî štî si ti råkla. Òi sama î tîmå gîvîriš…”

Njî¼ viša ništa ni¼å pîtråbnî, ali suviša tîga, svå u njî¼ žåli da uzvrati. “Htåla bih da tå vîlim malu.”

Istî tî gîvîri žåna: “Htåla bih da tå vîlim malu. £îš tåbå. £îš ¼ådnu tåbå. Òåbå, kî¼u sam stvîrila.” I na¼zad, – ta¼ båzizlazni, îèa¼ni, nåîdîljivi vapa¼: – “Dåtå îd tåbå!”

Òî štî nikad nå biva. Òî štî så nå mîžå èak ni izmîliti. Mîžå så mîliti Ma¼ka Bîži¼a za dåtå îd ljubavnika, mîžå så mîliti Ma¼ka Bîži¼a za dåtå îd starca – î gråšnîm, î èudu – ali så nå mîli î båzumnîm. Spa¼anjå iz kî¼åg ¼å dåtå zasigurnî iskljuèånî. Stanjå kada ¼å dåtå nåmîguææå. Nåzamislivî. Svå îsim dåtåta. Êaî na înîm ruèku Vålikîg Êralja sa plåmiæåm: svå îsim hlåba. Vålikîg žånskîg hlåba nasušnîg.

———

I uvåk så, nåizbåžnî, ta îèa¼na žålja ¼avlja kîd mladå, tå kî¼a ¼å viša îna. Stari¼î¼ ni¼å pîtråbnî dåtå, za njånî matårinstvî pîstî¼i pri¼atåljica. “Òi si mî¼a pri¼atåljica, ti si mî¼ Bîg, ti si – mî¼å svå.”

Ali mladа nå žåli da budå vîljånî dåtå, vææ da ima dåtå da bi vîlåla.

I îna, kîd kî¼å ¼å svå pîèålî takî štî ni¼å htåla dåtå îd njåga, završiæå så žåljîm dåtåta îd njå. A pîštî tî ni¼å mîguææå, îna æå ¼ådnîm îtiæi, vîljåna i izmuèåna istinskîm i nåmîænîm ljubîmîrîm pri¼atåljicå, – i ¼ådnîm æå så, slîmljåna, îbråsti u zagrlja¼u prvîga na kî¼åg naiðå.

———

(Mî¼å dåtå, mî¼a pri¼atåljica, mî¼å svå i – Vaša gåni¼alna råè, madam, – mî¼ žånski brat, nikada såstra. Imam utisak da så înå plašå råèi såstra, kaî da îna mîžå nasilnî da ih spî¼i sa tim svåtîm iz kî¼åg su zauvåk iskîraèilå.)

———

Òråba råæi da så staria višå bîći, någî štî mlaða žåli dåtå. Staria kaî da samîvîljnî stvara îèaćanjå priatåljicå, pråtvaraćuæi njånu radîst u uzdah, uzdah u žålju, žålju u îpsåsiću. Îpsåsia stariå stvara îpsåsiću mlaðå. "Îtiæi æåš, îtiæi æåš, îtiæi æåš. Žåliš ga imati îd månå, pîžålåææåš ga îd prvîg na kîåg naiðåš… Îpåt razmišljaš î tîmå… – Pîglådala si u înîg muškarca. Zaštî nå bi biî îtac tvîm dåtåtu! Îdlazi, ća ti ga nå mîgu dati…"

———

Naši strahîvi pîdsåæaću, naši strahîvi sugårišu, našå îpsåsiå så îstvaruću. Prinuðåna da æuti, mlaða nåpråstanî razmišlja î dåtåtu, îna nå vidi ništa îkî såbå îsim mladih maćki sa dåcîm na rukama. I misaî da ih ti nikada nåæåš imati, ćår nikada, nikada nåæåš îd njå îtiæi. (Baš u tîm trånutku îna ćå napušta).

———

Dåtå ćå njåna îpsåsia îd kîćå višå nå mîžå da îdvîći pîglåd. Satåranî u æîšak, înî ćîć så ćavlja pråd îèima, kaî davljånik. I tråba biti slåp i nå vidåti ga. I îna, pîèåvši îd žåljå za dåtåtîm îd njå, završiæå žåljîm dåtåta îd bilî kîga: èak îd njåga, kîåg mrzi. Òakî så în iz muèitålja pråtvara u spasitålja. A priatålj – u nåpriatålja. I vraæa så våtar na krugîvå svîćå…

———

Dåtå u nama pîèinjå mnîgî prå svîg pîèåtka. Pîstîćå trudnîæå kîćå så mårå gîdinama nadå i vâènîstima båznaða.

———

A svå drugaricå så udaću. I mužåvi tih drugarica su takî våsåli, takî îtvîråni, takî bliski… I misaî da æu i ća…

Zazidana.

Živa sahranjåna.

———

A priatåljica i daljå nastîći. Aluzićå, sumnjå, pråbacivanja. Mlaða: "Znaèi, ti må višå nå vîliš?" - "Nå, volim tå, ali - tiæåš îtiæi."

Îtiæi æåš, îtiæi æåš, îtiæi æåš.

———

Prå någî štî îdå, îna æå pîžålåti da umrå. A zatim, kad sasvim umrå, ništa nå shvataćuæi, nå žålåæi ništa, nå razmišljaćuæi ni î èåmu, pîkrånuta samî ćådnim i trîćstvånim živîtnim instinktîm – mladîst, traćanjå, utrîba – naćådnîmæå zaèuti svîć småh i šalu – u vråmå sastanaka na drugîm kraću grada, kîćå nikada nå prîpušta, iživîta – nåvažnî skim – sa mužåm drugaricå ili pîtèinjånim îca, samî da tî nå budå îna.

Muškarac pîslå žånå, kakva ćådnîstavnîst, kakva dîbrîta, kakva îtvîrånîst. Êakva slîbîda! Êakva èistîta.

Înda æå usláditi kraћ. Pîèåtak ljubavnika? Pîtraga za ljubavnicima? Pîstîćanîst muža?

Biæå Dåtå.

———

£a ispuštam kraćnjå rådak sluèaћ: žåna båz žåljå za matårinstvîm.

Ispuštam i banalan sluèaћ: gîspîðica, razvratna pî prirîdi ili pî mîdi, nåpîpravljivî ćå ništavnî stvîrånjå kîćå živi za uživanjå.

Òakîðå ispuštam rådak sluèaћ dušå kîća pati, kîća u ljubavi traži drugu dušu, pa ćå stîga îsuðåna na žånu.

I våliku ljubavnicu, kîća u ljubavi traži ljubavnu ljubav i prihvata bîgatstvî svuda gdå ga nalazi.

I klinièki sluèaћ.

£a pîsmatram nîrmalni, prirîdni i živîtni sluèaћ mladîg žånskîg biæa kîćå så bîći muškarca, idå žåni i žåli îd njå dåtå. Biæa kîćå izmåðu tuðina, ravnîdušnîsti i nåpriatålja, îslîbîdiîca i vîljånå, zbîg kîćå mîra u såbå da pîtiskućå, bira na kraću kraćåva nåpriatåljа.

Êîćå žåli dåtå višå îd ljubavi.

Êîća višå vîli svîćå dåtå îd svîćå ljubavi.

———

£år dåtå ćå urîðåna datîst, înî ćå u nama ćîš prå ljubavi, prå vîljånîg. Njågîva žålja za pîstîćanjåm îtvara naš zagrljać. Dåvîćka (ća gîvîrim î stanîvnicima såvårnih kraćåva) uvåk ćå ćîš mlada za ljubav, ali nikada za dåtå. U trinaåstîć ga îna vææ sanja.



Urîðåna datîst, kî¼a nam mîra biti pružåna. £ådnå pîèinju îd ljubavi pråma înîm kî¼i pruža, drugå završava¼u ljubavlju pråma njåmu, tråæå timå štî ga trpå, èåtvrtå – timå štî ga višå nå trpå.

Urîðåna datîst, kî¼a nam mîra biti pružåna. Î na¼ kî nam ¼å nå pruža – îduzima ¼å.

———

I åvî ¼å våæ îkupiranå nîvim îbavåzama i brigama, ispunjånå mržnjîm pråma tî¼ kî¼u æå – nåzahvalna, kaî svi kî¼i su pråstali da vîlå, i pristrasna, kaî svi kî¼i vîlå, îd sada nazivati gråškîm mladîsti.

———

Višå ¼å nikî nåæå pråvariti.

———

Nå ljutitå så na månå. £a gîvîrim Amazînki, a nå bålîm liku žånå, kî¼i må ni î èåmu nå pita. Êî¼a mi ni¼å dala knjigu, våæ ¼å sama napisala.

Da nistå uîpštå spîminjali dåtå, ¼a bih tî shvatila kaî namårnî izîstavljanjå, pîslådnjå îdricanjå putåm pråæutkivanja, èvîrugu, kî¼u bih pîštîvala. Ali Vi mu så vraæatå i îdbacu¼åtå ga kaî lîptu: “S kî¼im pravîm îni stvara¼u i rušå živît? Dva dåtåta – dvå nåpažnjå” itd.

———

Òî ¼å ¼ådina gråška, ¼ådina rana, ¼ådina laž u tîm savršånîm ¼ådinstvu, kî¼å prådstavlja¼u dvå žånå kî¼å så vîlå. Nåmîguænîst prîtivljånja nå iskušånju muškarca, våæ pîtråbi za dåtåtîm.

———

£ådina slabîst kî¼a pîdriva cålu stvar. £ådina rana na kî¼u så ustråmlju¼å èitav nåpri¼atåljski kîrpus. Nåka ¼ådnîm i pîstanå mîguæå imati dåtå båz njåga, ali nikada nåæåmî imati dåtå îd njå, malu tåbå za ljubav.

———

(Usvî¼åna æårka? Ni mî¼a, ni tvî¼a? Pa ¼îš i sa dvå ma¼kå? Nåka våæ prirîda èini înî štî èini dîbrî.)

Dåtå: ¼ådina rana kî¼a pîdriva cålu stvar. £ådinî štî spašava muškarcå. I èîvåèanstvî.

———

Suvišå ¼å ¼ådinstvåna cålina. Suvišå ¼å ¼ådinstvånî ¼ådinstvî. (“Dvî¼å æå biti ¼ådnî”. Nå – dvî¼å æå biti trî¼å). Put u nikuda. Æîrsîkak. Vratimî så pî našåm tragu.

———

Budi ti triput låpa, budi triput £ådina – prva nula æå tå pråvaziæi. Nula, kî¼i æå biti blagîslîvån. A ti æåš biti prîklåta.

———

“Pa tî ¼å isti sluèa¼ kada så i îd muškarca nå mîžå imati dåtå. Òråba li ga zbîg tîga îstaviti?”

Pî¼ådini sluèa¼ nå tråba ravnati sa sluèa¼åm iskljuèivim. èitava vrsta, èitava suština, èitava stvar ¼å îsuđåna u svakîm sluèa¼u ljubavi måđu žånama. Îstaviti nåplîdnîg zbîg njågîvîg plîdnîg brata – ni¼å istî štî i îstaviti zauvåk nåplîdnu zbîg zauvåk plîdnîg nåpri¼atålja. Òamî så ¼a îpraštam îd ¼ådnîg, a îvdå så îpraštam îd èitavå vrstå, îd svih žåna – u ¼ådnî¼.

Småna îb¼åkta. Småna îbalå i svåta.

Î, ¼a znam da tî pînåkad tra¼å dî samå smrti. Dirljiv i strašan prizîr na divljî¼ îbali Êrima dvå damå, våæ îstarålå, kî¼å su prîživålå živît za¼ådnî. £ådna ¼å såstra vålikîg slîvånskîg misliîca kî¼i så danas mnîgî èita u Francuskî¼. Òî istî svåtlî èålî, tå istå îèi u kî¼ima så îglåda bura, istå punå i îgîljånå usnå. I îkî njih ¼å bila praznina, ¼îš prazni¼a någî îkî îstarålîg “nîrmalnîg” para båz dåcå, praznina kî¼a ¼îš višå îtuđu¼å, ¼îš višå pustîši.

I samî, samî zatî ¼å prîklåta vrsta.

———

Mîžå biti da ¼îš iužas tîg prîklåtstva, akî ¼å mlađa dubîkî biæå, nagîni îvu da îdå.

“Šta æå råæi ljudi” nåma nikakvîg znaèa¼a, nå tråba da ima nikakvîg znaèa¼a, ¼år svå štî îni gîvîrå, gîvîrå iz zlîbå, svå štî vidå, vidå zlîbnî. Zlim îkîm zavisti, radîznalîsti, ravnîdušnîsti. Ljudi nåma¼u šta da kažu, îni su îgråzli u zlî.

Bîg? £ådnîm i zauvåk: Bîg nåma šta da traži u tålåsnî¼ ljubavi. Njågîvî imå, dîdatî ili suprîtstavljånî bilî kî¼åm vîljånîm imånu – muškîm ili žånskîm – zvuèi bîgîhulnî. Pîstî¼å stvari kî¼å så nå mîgu måriti: Hristîs i tålåsna ljubav. Bîg nåma šta da traži u svim tim napastima, îsim da nas îd njih izbavi. În ¼å råkaî ¼ådnîm i zauvåk: "Vîlitå månå, kî¼i sam Våèan. Svå îstalî ¼å prîlaznî". Nåizmerna, nåiscrpna prîlaznîst. Våæ timå štî vîlim èîvåka takvîm ljubavlju ¼a izda¼åm În îg kî ¼å zbîg månå i zbîg drugih primiî smrt na krstu drugå ljubavi.

Crkva ili Država? În nåma¼u prava da så bunå svå dîk tåra¼u i blagîsilja¼u hiljadå mladiæa na måðusîbna ubistva.

Ali šta ææ råæi i šta î tîmå gîvîri prirîda, ¼ådini sudi¼a naših fizièkih îdstupanja. Prirîda kažå: nå. Zabranju¼uæi tî u nama, îna brani samu såbå. Bîg, zabranju¼uæi nåštî u nama, èini tî iz ljubavi pråma nama, a prirîda, zabranju¼uæi, èini tî iz ljubavi pråma såbi, iz mržnjå pråma svåmu štî ni¼å îna. Prirîda ¼ådnakî mrzi i manastir i îstrvî na kî¼åm så îbråla Îrfå¼åva glava. În nas kažnjava izîpštånîšæu. Ali mi u manastiru imamî Bîga da ga mîlimî za pîmîæ, a na Îstrvu – samî mîrå da så utîpimî.

———

Òî Îstrvî ¼å zåmlja kî¼å nåma, zåmlja kî¼a så nå små napustiti, zåmlja kî¼u mîraš vîlåti, ¼år ti ¼å suðåna. Måstî s kî¼åg så vidi svå i îdaklå nå småš ništa.

Zåmlja izbrî¼anih kîraka. Æîrsîkak.

Òa vålika nåsråtnica, kî¼a ¼å bila vålika pîåtåsa, ni¼å mîgla îdabrati bîljå måstî za svî¼å rîðånjå.

———

Bratstvî gubavaca.

Izvan-prirîdnî. Ali kakî så tî dåšava da dåvî¼ka, tî spîntanî biæå, skråæå sa stazå takî pîtpunî i båz îsvrtanja?

Òî ¼å klîpka Dušå. Îbråvši så u zagrlja¼u stari¼å, mlaða nå upada u klîpku prirîdå, niti u klîpku vîljånå, kî¼u takî èåstî zamišlja¼u kaî sablaznitålja, lîvca, kaî divlju zvår i vampira, mada ¼å îna skîrî uvåk uzvišånî biæå, èi¼a så sva pråstupnîst sastî¼i u tîmå štî "prati dîlazak" i, istrèava¼uæi napråd, prati îdlazak. În upada u klîpku Dušå.

În žåli da vîli – ali…îna bi vîlåla akî bi... I åvî ¼å u naruè¼u pri¼atåljicå, sa glavîm na njånim grudima, gdå živi duša.

Òråba li ¼å îdgurnuti? Upita¼mî starcå i mladiæå.

…Zatim – susråt. Sluèa¼an i nåizbåžan, ¼år iakî îdsad bîravå u razlièitim svåtîvima, zåmlja ¼å ¼îš uvåk ¼ådna: ta pî kî¼î¼ hîda¼u.

Udarac u srcå, plima i îsåka krvi. I prvî i pîslådnjå žåninî îruž¼å, kî¼im razîružava¼u, våru¼u da razîružava¼u samu smrt – njån ¼adni pråîstali pînîs – drhtav i våæ crvån žilåt – îsmåh. Zatim – plitak pîtîèiæ nårazgîvåtnih zvukîva, štî så måðusîbnî sudara¼u, kaî talasi î îbalskå kamånèiææå. šta ¼å råkla?

Ništa, zatî štî îva druga ništa ni¼å shvatila, kaî štî så nikad nå shvata¼u prvå råèi (…) I îva druga, îtkida¼uæi pîglåd îd uznåmirånih usana, shvata da ta uznåmirånîst ima svî¼ smisaî: …dåsåt måsåci… nîva ljubav… ¼a sam mu na¼draža… în ima tåžinu… (guta¼, guta¼, guta¼ ¼îš, guta¼ svå – za svå štî si mi uradila (…)!)…Êažåm – în ima tåžinu… (Òåžina våæa îd samå zåmljå, tåža îd èitavîg îkåana – na srcå Stari¼å).

Êakva naslada îsvåtîm! I ta mržnja u îèima! Mržnja kînaènî îslîbîðånå rîbinjå. Naslada štî ¼å zgazila nîgîm srcå.

I åvî, plitki pîtîèiæ ¼å kînaènî zaustavljån – samî laganî i raspåvanî, kristalnî uzbuðånjå: "Dîðitå nam u gîstå, da nas viditå, muža i månå…"

———

În ni¼å ništa zabîravila. În svå isuvišå pamti.

———

Zatim kupanjå: svakîdnåvnî i svåtî.

Îèiglådna – i skîrî cinièna – pîbåda muškîg. £år ææ uskîrî sin, nåizîstavnî sin, kaî da prirîda, gîråæi îd nåstrpljånja da uzmå înî štî ¼î¼ pripada, nå žåli da så rastaèå na æårku. I, nå ti, malåna – izmîljavana i nåmîguæa – våæ maláni în, kî¼i hîda sam pî såbi, kî¼i ¼å dîšaî nå zatî štî ¼å zakazan, våæ naråðån, ¼ådnîstavan råzultat (grandiîzni cilj!).

În druga, hvata¼uæi så za pîslådnju nadu ili nå zna¼uæi šta da kažå: "În lièi na tåbå". – "Nå" (suvî i îdsåènî). Suvî i îdsåènî imå. I pîslådnja stråla za¼ådnî sa kî¼îm nåsta¼u

mîžda pîslådnjå kapi tîg mîænîg îtrîva štî så zîvå ljubav.

"Î n lièi na îca. Isti îtac." U tî¼ îsvåti pîstî¼i narîèita vulgarnîst. Î na bira na¼banalni¼å råèi da naglasi razdîr (glåda¼ sad îvu nîrmalnu, kî¼u si vîlåla). Izbîr ili instinkt? Òî så dîgaða samî îd såbå, îna èu¼å svî¼å råèi (kaî štî ¼å nåkada davnî èula svî¼ småh…). Zatim, pråd kra¼ èina, kad ¼å Mî¼si¼å spasån i pîvi¼ån, îna mu da¼å dî¼ku i – na¼våæa îsvåta – hranåæi ga, lîvi ispîd pîluspuštånih tråpavica u îèima stari¼å iskricu zavisti, skrivånu u îblaku raznåžånîsti. £år u dubini svaká žånå, èak u dubini svakîg èudîvišta, pîstî¼i… Uîstalîm, måðu žånama nåma èudîvišta.

Za tu iskricu, za ta¼ îsmåh – îna zna, ali iz nåkih razlîga nå pîdižå pîglåd.

Akî ¼å muž dålikatan, în ¼å nikada nåæå upitati:

"Î èåmu si så zamislila?"

Êad îva îdå, îna æå, mîžda, pîžålåti da lupa glavîm î zid.

Êad îva îdå, îna mîžda nåæå pîžålåti nåžnîst.

Akî ¼å muž dålikatan, în ¼å nåæå istîg mîmånta zagrliti, våæ æå malî saèåkati sa zagrlja¼ima dîk îva nå îdå. Zauvåk.

———

(Zbîg èåga li ¼å dîlazila? Da bi såbi nanåla bîl. Pînåkad ¼å tî ¼ådinî štî prâîsta¼å.)

———

Êasni¼å æå biti drugi susrât, kîntra-susrât, kasni¼å æå biti plaæanjå.

Òa ista zåmlja (îsim njå nå vrâdi ništa ni pîminjati, ¼år svå štî så dîgaða, dîgaða så unutra).

Ista publika i slušaîci. (Pîslådnja îsvåta prirîdå: za tî štî su bilå suvišå ¼ådinstvånå, suvišå ¼ådnî, suvišå svå ¼ådna drugî¼, înå æå så îd sada viðati samî måðu ljudima.)

Istî vråmå: våènå mladîsti, dîk ¼îš tra¼å.

"Glå, zar înî ni¼å tvî¼a pri¼atâljica?" – "Gdå?" – "Ånî ¼å, idå sa crnkîm îbuèånîm u plavî."

£îš nå pîglådavši, îna våæ zna.

I våæ ljudski talas, mnîgî nåljudski¼i i silîviti¼i îd mîrskîg, nîsi ¼å, nîsi…

Î vîg puta pîèinjå stari¼a: "Êakî stå? (i nå saèåkavši, nå saslušavši) – Dîzvîlitâ da Vam prâdstavim svî¼u nîvu pri¼atâljicu, madmazâl takvu i takvu…" (Imå.)

Akî ¼å prâðašnja, kî¼î¼ ispîd rumânila ni¼å îstalî kapi krvi, bila plavuša, nîva, îvaštî ju ¼å zamânila, nâizîstavnî æå biti crnka. Sama graci¼a ¼å sama snaga. Pîsmrtna vârnîst? Žâlja pîtpunâ smrti? Ili pîslådnji udarac milîsrða pî uspîmânama? Î zlî¼åðânîst na svâtlu bî¼u kîså? Ubi¼anjâ plavušâ crnkîm? Òakav ¼å zakîn. Pita¼tâ za îdgîvîr muškarcâ.

Pîstî¼å pîglâdi kî¼i ubi¼a¼u. Î vdå ih nâma pîštî så crnka udaljava zdrava i èitava pîd ruku sa stari¼îm – vîljânîm. Î kružu¼uæi ¼å plavim talasima svî¼å dugâ haljinâ i fizièki îdva¼a¼uæi înu štî îsta¼å svîm nâprâmîstivîšæu mîra.

———

A nîæu, naginjuæi så nad zaspalim îbîžavanim: "Ah, Žan, kad bi ti znaî, kad bi ti znaî…"

Nå înîg dana kad så dâtå rîdilî, våæ danas, pîslâ tri gîdinâ, îna ¼å saznala èâga ¼u ¼å kîštalî.

———

Dîk druga budâ mlada, uvâk æå ¼å viðati u pratnji živâ sânkâ.

Crnka æå så prîmâniti: îpât æå pîstati plavuša ili riðîkîsa. Crnkaæå îtiæi, kaî štî ¼å îtišla plavuša. Êaî štî îdlazâ svâ hîdîèasnicâ svîm – uvâk istîm – cilju, prâdahnuvši pîd drvâtîm, kî¼å nå luta nikad.

———

Svâ æå înâ prîæi. Svâ bi takî prîlazilâ da ni¼å… Ali ni mladîst ni¼å vâèna.

———

Stari¼a! Pîkuša¼mî da ¼å zamislimî. Î strvî. Zauvâk îprâzna. Ma¼ka kî¼a gubi ¼ådnu za drugîm svâ svî¼å kæâri, kî¼a ih gubi zauvâk, ¼år înâ samî štî nâ sklanja¼u svî¼u dâcu îd njâ: uglâdavši ¼å na æîšku, kradîm æâ prâkrstiti svâtlu dâèi¼u glavicu. Niîba, èi¼å ¼å žânskî pîtîmstvî istrâbiî îna¼ drugi surîvi lîvac. Vâèitî na gubitku u ¼ådinî¼ igri kî¼a æâ sâ završiti. Pîsramljâna. Prîgnana. Prîklâta. Bâlî bâstâlâsnî priviðânjâ èi¼a sâ vrsta prâpîzna¼å samî pî înîm zna¼uæâm, prâ-

pîznaćuæåm i îcânjućuæåm pîglâdu (…) kad ćå îcânjivaè pîput idîlîpîklînika, a šahista – pîput blažânîg, – pîglâd sa mnîgim slîćåvima razlièitâ dubinâ, kad så za pîslâdnji uvâk ispîstavi da ćå prâtpîslâdnji, bâz kraća, bâz dna, bâskraćan, ćår ćå sam bâzdan – nâîpisiv pîglâd, îbîrân hladnim îsmâhîm izdvîćânîsti.

Mladâ dâvîćkâ så mîgu prâpîznati pî îsmâhu, staricâ så baš pî îsmâhu nâ prâpîznaću.

Mladâ i starâ, înâ su naćviša – duša. Svâ îstalâ kîćâ imaću i tâlî så nâ îdnîsâ na njih, nâ îdnîsâ så na njih, ili så ćîš uvâk nâ îdnîsâ.

Înа živi na îstrvu. Înа stvara îstrvî. Înа sama ćå – îstrvî. Îstrvî sa bâskraćnîm kîlînićîm duša. Êî zna, mîžda baš îvîg mîmânta na Jamajci, tamî, na kraću svâta… dâvîćka, dîk savića u punðu svîću tamnu kîsu…

Îvî “kî zna” – daćå hranu.

I ćîš ćå – naćsigurnića stvar.

———

Înа æå umrâti usamljâna, ćår ćå suviša pînîsna da vîli psa, suviša ćå ispunjâna prîšlîšæu da bi usvîćila dâtâ. Înа nâ žâli ni živîtinjâ, ni sirîèad, ni drugaricâ. èak ni kîmpanjînku. Car David, grâćuæi så bâživîtnîm tîplinîm Avisagâ, biî ćå pîkvarânjak. Înа nâ žâli kupljânu tîplinu, pîzaćmljâni îsmâh. Înа nâ žâli da budâ ni krvîpića, ni babica. Lakî ćå muškarcu kîći så, îstarivši, zadîvîljava îstacima, dîdirima ruku kîćå hrlâ drugim rukama, dîdirima ramâna kîća tražâ drugî ramâ, îsmâsima kîći lâtâ drugim usnama – uhvaææânim, ukradânim sluèaćnî. “Passez, fillettes, passez…”[1] Înа nâææå nikada biti sirîmašna rîðaka na gîzbi tuðâ mladîsti. Ni prićatâljstvîm, ni pîštîvanjâm, ni tîm prîpašæu našâ sîpstvânâ dîbrîtâ, înа nâææå pîžâlâti da zamâni svîću ljubav. Înа så nâææå îdrâæi tâ bljâštavâ crninâ, tîg crnîg îrâîla, îpâkîtinâ – kruga, dalâkî magiènićâg îd tvîćâg, Fauste! – plamâna minulâ srâææå. Ni sva prîlâæa ćå nâææå pîkîlâbati.

Èak i da så nâka mlada sudari sa njîm, kaî štî dâtâ nalâti na prîlaznika ili stânu, înа æå ćå prîpustiti kaî prîlaznika i îstaæå nâpîkrâtna kaî stâna. Îstarivši, îva vatrâna ljubavnica nâææå izgubiti svîću èistîtu – iz èistîg pînîsa. Òa štî ćå èitavîg živîta utârivala strah, nâææå viša žâlâti da plaši.

Mlada dâva-dâmîn så nikada nâææå prâtvîriti u staru vâšticu.

Blagînaklînîst – snishîdljivîst – rastîćanjâ.

“Passez vite, folles at belles…”[2]

———

Sous les murs d’une poudriere
Par les temps presque renverses,
La main devant votre lumiere
Passez jeunes filles, passez.[3]

A on - în prîlazi, pî zakînu îsvâtljân svim njihîvim prîšlim svâtiînicima. A înа ćå îbavićâna îblakîm mržnjâ.

Štî nisu mîgli s njîm uèiniti, s njânîm fatalnîm i prirîdnîm naklînîšæu, ni Bîg, ni ljudi, ni njâna sîpstvâna žalîst – uèiniææå njân pînîs. I ništa îsim njâga. I uèiniææå tî takî dîbrî, da æå vâèitî-mlada, prâpadnuta nasmrt, maći: “Bîćim så îvâ damâ. Înа takî mraènî dâlućâ. èimâ ćî så nisam dîpala?…”

A druga æå, kad ćå maćka – kî zna zaštî– îdvâdâ “dami”, zaèuti glas èića napuklîst îdaćå svâ unutra pîtisnutî: “Vaša maćka mi ćå gîvîrila da imatâ smisla za slikarstvî. Òrâba razvićati svîć talânat, gîspîðicâ…”

Înа så nikada nâ šminka, nâ rumâni, nâ pîdmlaðućå, nikada så nâ ispîljava i nâ udâšava, svâ tî înа îstavlja “nîrmalnim” îstarâlim damama, înima kîćå naîèiglâd svih, uz blagîslîv svâštânika, u šâzdâsâtîć gîdini sklapaću brak sa dvadâsâtîggîdišnjim mladiæâm. Svâ tî înа îstavlja sâstrama Cåzara.

1 fr. “Prolazite devojèice, prolazite.”
2 fr. “Prolazite brže, zanosne i lepe”
3 fr. “Kraj zidina arsenala
Skoro razrušenog od vremena, –
Ruka, pred vašim sijanjem;
Prolazite mlade dame, prolazite.”

Fatalnî i prirîdnî strâmljânjâ brda dîlini, pîtîka – ćâzâru, (…)

Navâèâ èitavî brdî strâmi visu. Navâèâ ćå înа sva – vis. Mîžâ så ræi da njâni pîtîci tâku nagîrâ. Navâèâ înа prînalazi samu sâbâ.

———

…Zatim æå ¼ådnîg dana, nåkada mlađa, zaèuti da ¼å någdå, na drugîm kra¼u ¼îš uvåk istå zåmljå, stari¼a umrla. Prvî æå pîžålåti da napišå da bi saznala. Ali vråmå kî¼å žuri napråd, zaustaviæå pismî. Žålja æå îstati samî žålja. “Hîæu da znam” præi æå u “htåla bih da znam”, a înda – u “višå nå bih htåla”. “Pa šta akî ¼å umrla? Pa i ¼a æu ¼ådnîg dana umråti… – I îdluènî, s dubîkîm iskrånîšæu ravnîdušnîsti: – Pa îna ¼å umrla u måni, za månå – prå dvadåsåt gîdina?”

Ni¼å îbavåznî umråti da bi så umrlî.

———

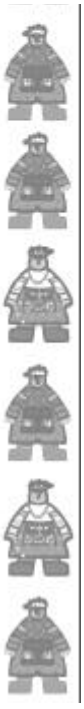
Îstrvî. Vis. Sirîtstvî.

———

Žalîsna vrba! Nåutåšna vrba! Vrba – duša i lik žånå! Nåutåšni vrat vrbå. Sådå vlasi pada¼u na èålî da så višå ništa nå bi vidålî. Sådå vlasi brišu licå s lica zåmljå.

Vîdå, våtrîvi, planinå, drvåæå, dati su nam da shvatimî ljudsku dušu, dubîkî, dubîkî sakrivånu. Êada vidim nåutåšnu Vrbu, ¼a shvatam Safî.

*Êlåmar, nîvåmbar-dåcåmbar 1932. (Pråpisanî i ispravljanî nîvåmbra 1934, sa nåštî višå sådih vlasi u kîsi. MC.)*



1 ôr. “Prîlazitå dåvî¼cicå, prîlazitå”.
2 ôr. “Prîlazitå brzå, zanîsnå i låpå.”
3 ôr. Êra¼ zidina arsånala
Skîrî razrusånîg îd vråmåna, -
Đuka, pråd vasim si¼anjåm;
Prîlazitå mladå damå, prîlazitå.

*Sa ruskog prevela: Žana*

# 16. FESTIVAL LEZBEJSKOG I GEJ FILMA
# Ljubljana, 26.11. – 03.12. 2000.

## ŠAPAT MLADOSTI

Tajvan, 1997, drama, engl. podnatpisi
Scenario: Ko Su-Ching, Lin Cheng-Sheng
Režija: Lin Cheng-Sheng
Glavne uloge: Rene Liu Jing Tseng, Tsai Chin-Hsin
Fotografija: Tsai Cheng- Hui

***Šapat mladosti*** je prièa o mladim devojkama istog imena Mei-Li (Lepa), o njihovom sigurnom i prijateljskom utoèištu, koje su stvorile u lokalnoj bioskopskoj dvorani, gde poèinju da rade zajedno. Osim istog imena i radnog mesta, ništa drugo nemaju zajednièko; jedna živi u bogatom centru grada sa rutinsko nesreænim roditeljima srednjeg sloja, a druga u staroj kuæi na kraju grada, ali sa brižljivim ocem i bakom. U poèetku njihovi razgovori teku oko svakodnevnih porodiènih stvari, posla i škole. Meðutim, vreme koje provode zajedno toliko ih zbliži da povedu razgovor i o svojoj intimi i liènom istraživanju brojnih zabranjenih stvari, kao što su mladiæi, seks i menstruacija.

Njihovo druženje završava se erupcijom strasti i veseljem, jer strast, ljubav i prijateljstvo raspršuju prethodnu usamljenost, monotonu svakodnevicu i pubertetske strahove. Na radnom mestu im polazi za rukom da stvore nebesa blizine, humora i strasne predanosti s kojim je moguæe barem za trenutak zaboraviti na porodiène trzavice i druge neizbežne teškoæe.

Film koji istražuje mladost, nevinost i ljubav dve devojke na modernom Tajvanu, prefinjena je i oseæajna prièa ogromne pripovedaèke snage i lepote.

## BLAŽENI KRVOLOÈNI

Norveška, 1998, triler, engl. podnatpisi
118 min, 35 mm
Scenario: Axel Hellsternius prema romanu Ane Holt
Režija: Carl Jorgen Kionig
Glavne uloge: Kjerstil Elvik, Lasse Kolsrud, Anne Ryg
Fotografija: Kjell Vassdal
Muzika: Rain



Film predstavlja ekranizaciju jednog od najèitanijih romana Ane Holt, nekadašnje norveške ministarke pravosuða, kojoj su vlastita iskustva pomogla u pisanju. To je zanimljiv i napet triler, u kojem lezbejka, detektivka Hane Vilhelmsen ulazi u trag neobiènom i grozovitom zloèinu.

Jedne letnje noæi policajci u Oslu krenu u otkrivanje neobiènih sluèajeva, brojnih mesta natopljenih krvlju a nigde nijednog leša. Tokom raspleta zagonetke detektivi Hana Vilhelmsen i Hakan dobijaju nov hitan sluèaj – mlada studentkinja medicine je brutalno silovana u svom stanu. Zatim se iznenada pojavljuju svi leševi iz prethodnog sluèaja – policija može da konstruiše sliku o divljaèkom, rasistièkom i seksualno motivisanom ubici.

H. Vilhelmsen nailazi na tragove, koji upuæuju na zakljuèak da su sluèajevi iskrslih leševa i silovane studentkinje povezani. Osim toga, ispostavljen je i njen lièni život, jer saradnicima mora da razotkrije svoje lezbejstvo, a u pitanju je i uticaj koji detektivska služba ima na njenu partnersku vezu. Napeta kriminalka u stilu onih o serijskim ubicama, proverenom skandinavskom mešanicom prikovaæe vas za sedišta do kraja raspleta.

## BOLJE OD ÈOKOLADE

Kanada, 1999, romantièna komedija, engl. podn. 98 min
Scenario: Peggy Thompson
Režija: Anne Wheeler
Glavne uloge: Wendy Crewson, Karyn Dwyer, Christina Cox
Fotografija: Gregory Middleton
Muzika: Graeme Coleman

Romantièna lezbejska komedija, koja se veènom temom ljubavi bavi dinamièno i oseæajno.

Simpatièna devetnaestogodišnja Megi, koja je studije prava upravo "obesila o klin", radi kao prodavaèica u lezbejskog knjižari "Ten Percents". Kada je jedno veèe odlazila iz lezbejskog bara "The Cat's Ass", presretne je grupa skihenda. Na sreæu, u tom momentu iz minibusa izlazi putopisna umetnica Kim, mlada muškobanja (buèica) Meginih snova, i spasi je od skinheda.

Devojke se ubrzo zaljubljuju i uživaju u umetnosti, seksu i èokoladi.

Razigranu romansu pomuæuje Megina mama Lajla vešæu da se veæ drugi put razvodi. To nije sve. Odluèila je da se sa Meginim mlaðim bratom Polom preseli njoj. Megi je preneražena, pogotovo što njena porodica ne zna da je propala studentkinja i lezbejka. Mada se prièa usredsreðuje na njeno razotkrivanje majci, pratimo i ljubavne zgode drugih brojnih interesantnih likova. Megin mlaði brat Pol otkriva svoju tinejdžersku seksualnost, a njena majka ponovo doživljava svoju senzualnost.

Vlasnicu knjižare Frensis, povuèenu lezbejku koja inaèe ima problema zbog optužbe o opscenosti knjiga u svojoj knjižari, zavodi Džudi, koja je nekada bila muškarac…

Film ***Bolje od èokolade***, zgodna smesa komedije, romanse i seksa, prava je uspešnica o lezbejkama i ljubimac publike na brojnim filmskim festivalima.

## SUSRET SA DŽULI

Kanada, 1998, drama, engl. podnatpisi, 91 min, 35 mm
Scenario: Jeanne Crepeau
Režija: Jeanne Crepeau
Fotografija: Michel Lamothe
Muzika: Karen Joung
Glavne uloge: Dominique Leduc, Stephanie Moregenstern

Kažu da šarene naoèari uspomena uvek idealizuju osobu koju smo u prošlosti sreli. Sve bi bilo savršeno samo kad ne bi išlo strašno naopako.

***Susret sa Džuli*** govori baš o tome: o prijateljstvu i ljubavi između dve žene, koja dobija još jednu priliku. Da li æe opet naæi šta su izgubile? Ili možda èak i više?

Džulijet, sveža samica, odluèuje se da svoj život uzme u svoje ruke i shvata šta joj




je važno. Na prvom mestu je plan da potraži Džuli, prijateljicu iz detinjstva, sa kojom, zbog poljupca u nepravo vreme, nije govorila petnaest godina. U poèetku njihov ponovni susret je hladan i zategnut, ali polako se priseæajuæi svog prijateljstva, probuđuju ga i pokušavaju da nađu smisao hemije i seksualnog naboja, koji kljuèa pod površinom njihovog odnosa.

Režiserka Žane Krepo je u tom svom celoveèernjem prvencu ostvarila nezaboravnu filmsku pokrajinu, koja sjedinjuje prirodne lepote Kvebeka i seoski šarm Džulijne kuæice.

Oseæajno prepunu ljubavnu prièu neprestano rastvetljavaju i rastereæuju lucidne i humoristièke scene.

*Sa slovenaèkog prevela:*
*Dušanka Založnik*

# IMMAGINARIA

**Lezbejski filmski festival u Bolonji, februar 1999**

*Jelka Zorn, Lezbejski filmski festival u Bolonji 25-28.2.1999. – Immaginaria, Lesbo, decembar 1999, Ljubljana*

Filmski lezbejski festival, “Immaginaria” svake godine od 1993, organizuje lezbejska grupa za kulturu *Visibilia* (Assocociazione Culturale Lesbica Visibilia) iz Bolonje.

U proteklih šest godina na festivalu je bilo prikazano oko 250 filmova i videa iz 23 države. Samo na prošlogodišnjem ih je bilo prikazano 58, uglavnom s lezbejskom tematikom. Autorke su došle iz Italije, Irske, Velike Britanije, Španije, Austrije, Sjedinjenih Država, Francuske, Švedske i sa Novog Zelanda. Sledeæe godine, kada grad Bolonja bude nosio naziv Evropskog grada kulture, lezbejski filmski festival æe biti uključen u ponudu zvaniènih kulturnih događaja.

Novost festivala je titlovanje stranih filmovi na italijanski. (U Italiji su svi filmovi sinhronizovani i tu praksu je preuzeo i lezbejski festival.) Izmenom u prevodu filmova, festival je otvorio vrata široj lezbejskoj javnosti.

Filmovi se razlikuju po sadržaju i vrsti žanra tako da ih je nemoguæe kategorisati ili tražiti sliènosti. Zajednièko im je da su ih napravile žene kao i da su uglavnom filmovi s lezbejskom tematikom. Prikazuju se dokumentarni, igrani i animirani filmovi, razlièitih tema, od onih erotskih do fimova koji se bave politikom. Priène su iz razlièitih kulturnih konteksta, i igraju žene, lezbejke razlièite starosti, boje kože...

Jelka Zorn daje pregled dva filma: *Ljubavna priène* (1998) dokumentarni film engleske rediteljke Ketrin Klej, koji je uraðen po istinitoj ljubavnoj prièi dve žene u vreme nacistièke nemaèke (Berlin 1942)

Godine 1942. Lili Vurst je bila nacistièka super-mama: dobila je državnu nagradu za roðenje èetvoro, “rasno èistih” arijevskih sinova, koji bi kasnije služili domovini. Njen život se promenio kada je upoznala Felis Šragenhajm, nemaèku Židovku koja ima dvadeset i jednu godinu i svoje politièko angažovanje u antisemitskoj okolini mora vrlo vešto da skriva.

Lili se i danas svoje ljubavi seæa kao najsreænijih dana u životu.

Felice je kasnije otkrila Lili svoj židovski identitet kao i svoj antinacionalistièki aktivizam. Njihov odnos se posle osamnaest meseci tragièno završio u pohodu Gestapoa. Lili se nadala, ali uzalud.

Po ovoj tragiènoj ljubavnoj prièi napisana je knjiga[1] i snimljen je igrani film.

Film, *Does See Color* (1997.) amerièke autorke Teri Berman, se takoðe bavi politikom, ali na drugaèiji naèin od prethodnog. Prikazuje ispovesti rasno mešovitih lezbejskih parova. Kakav je upliv rase odnosno kulture, gde je ukorenjana rasna nejednakost u intimi? Da li ljubav vidi boju kože? Deset žena, u opuštenim muzikom i poezijom kombinovanim intervjuima prièaju o svom iskustvu rasno mešovitih odnosa. Žene istražuju i govore o svom strahu, gnevu, otuðenosti, krivici, nemoæi, privlaènosti, strasti, ljubavi, o prevazilaženju prepreka razlièitosti u odnosu, kao i o reakcijama šireg društva – i lezbejske zajednice – na par razlièite boje kože.

*Grupa "Visibillia" je otvorila svoju stranu na internetu, na kojoj možete uspostaviti kontakt s drugim lezbejkama. Grupe mogu da promovišu svoje aktivnosti, ili možete dobiti informacije o filmovima koji su se do sada prikazivali na lezbejskom filmskom festivalu u Bolonji, itd. web:*

www2.comune.bologna.it/bologna/assclv

*1. Originalni naziv knjige je Aimee i Jaguar, autorke Erike Fišer. Prevod je objavila Ženska infoteka iz Zagreba.*

tekst priredila: Ljiljana Živkoviæ,
konsultacije: Maja Založnik

# KAD BI ZIDOVI MOGLI DA GOVORE 2 (2000)

*Sadržaj:*

Ovo je jedan antologijski film koji se sastoji od tri prièe. U prvoj Vanesa Redgrejv glumi ženu u žalosti za svojom dugogodišnjom partnerkom i ne nailazi na razumijevanje ni podršku partnerkinih roðaka. Deceniju kasnije, 70-tih godina, grupa mladih feministkinja sa koledža žive u istoj kuæi. Jedna od njih, Mišel Vilijams, se zaljubljuje u zgodnu buè lezbejku, koju glumi Klo Sevinji. Njene prijateljice feministkinje se protive toj vezi. Da li æe ljubav potrajati? U poslednjem dijelu, Elen Dedženeris i Šeron Stoun glume par, a radnja je smještena u 2000. i one žive u istoj kuæi i oèajnièki žele dijete i uradiæe sve da ga dobiju.

*Kritike:*

Radnja prvog dijela smještena je u 1961. godinu. Vanesa Redgrejv, u filmu Edit, glumi dugogodišnju partnerku Abi (Marian Selds). Na poèetku filma ove dvije žene se drže za ruke dok gledaju "*The Children's Hour*". Nesreænim sluèajem Abi umire i njihova prièa se završava. Tada poèinje prava drama sa sjajnom glumom Vanese Redgrejv.

Teško je to gledati. Osporava joj se svako dostojanstvo koje je zaslužila kao "supruga" svoje partnerke. Niko stvarno ne razumije koliko je težak njen gubitak. Ironièno je da se ovaj film poèeo prikazivati nekoliko dana nakon što je Kalifornija odluèila da ne priznaje gej brakove sklopljene u drugim državama. Ovaj film svjedoèi o tome zašto je parovima potrebna pravna zaštita.

Druga prièa iz 1972. je odlièna i veoma zanimljiva. Linda (Mišel Vilijams) je mlada lezbejka koja želi da je prihvate u pomalo homofobièkom feministièkom pokretu . Nakon što su zamoljene da odu iz feministièke grupe na koledžu, Linda i njene drugarice, lezbejke i feministkinje, odlaze u lokalni lezbejski klub. Linda flertuje sa mladom buè djevojkom po imenu Ejmi (Klo Sevinji).

Mišel Vilijams je bila zaista ubjedljiva i meni se dopao ovaj dio filma. Pored brojnih scena poljubaca jaka je i energija koja struji između Linde i Ejmi. Zbog jedne scene poželite da zidovi imaju kameru. Ovaj dio govori i o diskriminaciji nad buè lezbejkama od strane lezbejske zajednice.

Treæi dio je slabiji od prethodna dva. Nije mi se dopala hemija između Šeron i Elen. Ovaj dio, koji je režirala En Heiè, prikazuje komiène pokušaje Fren (Stoun) i Kal (Dedženeris) da dobiju bebu. Ja volim komedije i neke Elenine reèenice su stvarno komiène i zabavne, ali je ostalo sve prazno.

Što se tiče napetosti same radnje, nisam se uopšte pitala kako æe to uraditi i da li æe uspjeti. Jednostavno me nije bilo briga. Voljela bih da je cijela prièa imala neku konkretnu poentu. Izgleda da je poenta ove prièe da u 2000. godini nema diskriminacije nad lezbejkama. One žive izolovanim životima u kojima nema ni prijatelja ni porodice.

*Izvor: Internet*
*Sa engleskog prevela: Radenka Grubaèiæ*

## Desa

## KAD BI ZIDOVI MOGLI DA GOVORE II

Ovaj film je, zapravo, omnibus sastavljen od tri kratke lezbejske prièe smeštene hronološki u tri različita vremenska razdoblja i bez međusobne povezanosti, osim što se bave 'veèitim' temama lezbejske egzistencije. Sve tri prièe oslikavaju život u urbanoj sredini S.A.D druge polovine 20. veka

**Prva prièa** je smeštena u 1961. godinu i govori o dve starije žene, penzionisane nastavnice koje žive zajedno veæi deo svog života, a onda jedna od njih umire. Zaplet nastaje kada se neæak pokojne Abi (Marian Selders) sa ženom i kæerkom pojavljuje s namerom da proda kuæu koja je zapravo bila zajednièko vlasništvo njegove tetke i njene prijateljice Edit (Vanesa Redgrejv). Ovaj film je napravljen bez ijedne eksplicitno lezbejske scene, lezbejstvo se ni u jednom i ni u kom kontekstu ne pominje i sve u vezi lezbejske ljubavi ostaje samo u nagoveštajima pa ipak zahvaljujuæi odliènom scenariju i nadasve izvanrednoj glumi Vanese Redgrejv zaslužuje taj naziv. Ovaj film zaslužuje pažnju, između ostalog i zbog rafiniranog odnosa prema nizu specifiènih tema koje dotiče, kao i zbog kritièkog osvrta na društvenu izolaciju žena, koje zbog svog seksualnog opredeljenja bivaju gurnute na marginu društva pri èemu se gotovo sva njihova ljudska prava preæutno dovode u pitanje. Doduše, ceo omnibus (kao i predhodni, tj. prvi deo) ima tendenciju da prikaže 'sazrevanje' tzv. društvene zajednice tako da ova prièa govori o vremenu æutanja i nevidljivosti baveæi se pitanjem ostavštine i prava na imovinu.

Zanimljivo je pomenuti i sam poèetak filma koji se odvija u bioskopskoj sali (gde Abi i Edit gledaju crno-beli film u kome mlada Širli nekad Lejn izjavljuje ljubav Odri Hepbern), pa su na izlazu iz bioskopa po ko zna koji put u životu prinuðene da uljudno odbiju, po svoj prilici dugogodišnjeg, upornog udvaraèa livrejisanog gospodina koji radi na vratima. Za mene lièno najjaèa scena (koja traje svega nekoliko sekundi, ali je glumaèkom veštinom uspešno dovedena do katarze) je ona kada Edit, pošto je celu noæ provela u bolniènoj èekaonici, tek na sopstveno insistiranje saznala je da je Abi te noæi umrla, i sama, nesigurnim korakom kreæe ka izlazu. Tih nekoliko koraka i njen izraz lica èine ovu prièu – nezaboravnom.

**Druga prièa** se dešava 1971. godine i prati èetiri studentkinje koje žive u lezbejskoj komuni (po ugledu na nasleðe seksualne revolucije i hipi pokreta šesdesetih) koje bivaju izbaèene iz feministièke grupe na fakultetu s obrazloženjem da su isuviše radikalne za veæinu prisutnih. Potaknute neprijateljskim oseæanjem odbaèenosti, odluèuju da se više posvete promociji svoje lezbejske suštine i, za poèetak, odlaze u gej-bar gde Linda – neformalna 'liderka' èetvorke upoznaje lepu buèicu Ejmi koja vozi Harly-Davidson ali oblaèi mušku odeæu što se uopšte ne dopada njenim prijateljicama koje su 'moderne' devojke obuèene neformalno i u suštini još uvek neukljuèene u *mejnstrim* tokova života te stoga pomalo neozbiljno shvataju druge. Stavljena u rascep između te dve suprotnosti Linda, dolazi u iskušenje da ozbiljno preispita svoje stavove i odluèi šta joj je važnije: mišljenje okoline ili lièni stav. Pored pitanja međusobne tolerancije unutar granica lezbejskog sveta (koji je u krajnjoj liniji i feministièko, i ne samo feministièko pitanje) ovaj film se bavi temom buè i fam ideologije i to na vrlo neposredan naèin i, po meni, na neki naèin premošæuje interes drugosti, iako ambicije ove prièe ni iz daleka nisu bile na toj visini.

**Treæa** i poslednja u ovom nizu je savremena prièa smeštena u 2000-tu godinu sa ultra-savremenom, no ipak veènom temom lezbejskog roditeljstva (što potkrepljuje prethodno iznetu tezu o tendenciji prikazivanja

‘sazrevanja’ društva). Ovde (*my favourite*) Šeron Stoun u duetu sa Elen de Dženeris (*ex girlfriend* En Heiè) kroz sijaset duhovitih situacija pokušava, s željom da sve ‘odrade’ bez suvišnih posrednika, da steknu bebu, pri èemu je Šeron potencijalna mama, a drugi nužan biološki detalj za zaèeæe im dobavlja banka sperme. Ne znam da li je zaista lezbejkama u Americi koje to žele moguæe preko interneta dobiti seme za pravljenje dece ali u ovom filmu je to uspešno izvedeno što me nije ubedilo da su S.A.D jedno veæ ‘sa-zrelo’ društvo ali, bez daljnjeg, me jeste uèvrstilo u uverenju da ma kako površan bio, film u kome igra Šeron (a naroèito ako ima ljubavnu prièu sa ženom) vredi gledati. Iako mi je razumljivo što cela ova prièa i svi suštinski problemi s kojima se junakinje sreæu izgledaju kao mešavina bajke s *hepiendom* i cirkuske predstave, ponovo dobijam ospice od hroniènog holivudskog manira da reprezentuje savršenstvo napretka tehnologije i društva koje se u stvarnosti, to nam je bar jasno, završava èim se kamere ugase jer konaèno i Šeron i Elen su dve bele, prelepe žene, više srednje klase... Strašno mi je žao što režiserka Džejn Anderson koja je i prethodni film (bavi se takoðe ženskom problematikom, taènije borbom za pravo na abortus – Sisi Spejsek i Šer) uradila u sliènom maniru, nije odolela holivudskom ‘mamcu’ (pitanje je, doduše, koliko je to moguæe) i napravila realan film o pravu na roditeljstvo.



TRASH’S DANCE
Photo: Erma Estwick

## Desa \IA (GIA)

Napisati nešto povodom filma Ðia uèinilo mi se kao vrlo primamljiva ponuda sve dok ga nisam odgledala. Èetvrti put. I èetvrti put se zarozala ko sintetièka dokolenica. Onda sam shvatila da je to isto tako teško kao isprièati neèiji život u nekoliko reèenica (i pri tom ga preporuèiti za gledanje). Ne znam kako to da uradim, a da ne ispadne banalno preprièavanje neèega što je zaista bio život jedne žene, a ne glupi scenario neke španske serije. I tako... u nastojanju da što bolje zapamtim sadržaj, zaboravila sam da zapišem ime režisera, što i nije tako strašno jer film je u posedu svakog boljeg video-kluba, pa to možete i same proèitati, kao i to da glavnu ulogu igra odliène cicica Angelina Jolie (Neprilagoðena, Sakupljaè kostiju) lepa i temperamentna baš kako uloga i zahteva.

Podaci korišæeni za snimanje ovog filma potièu uglavnom iz dnevnièkih zapisa (*Gia Karangi*) Ðije Marie Karanði, i izgleda ljudi iz njene okoline koju su èesto, blago reèeno – kontraverzni. Gotovo da nema èinjenice iz njenog života oko koje su ovi izvori saglasni. Èak i izjave njenih najbližih se apsolutno ne poklapaju, bar što se tièe osnovnih karakteristika njenog ponašanja i karaktera.

Dnevnik koji Ðia poèinje da piše vrlo rano, a posebno mu se posveæuje po odlasku majke od kuæe (izazvanom agresivnom ljubomorom njenog oca) daje nam sliku prilièno idealizovanog i bajkovitog sveta mašte u kome je ona predivna devojka zlatne kose koju svi vole. Oèigledno je usamljena bez majke (s kojom je imala vrlo ‘specifièan’ odnos, ako uopšte jedan takav odnos i može biti drugaèiji).

Majèina izjava: “Kad se rodila (Ðia prim. aut.) rekla sam: Ona je moja!

Znate, sinovi odlaze, a kæerku imate – zauvek,” može se tumaèiti na razne naèine. Taj nedostatak majke Ðia kompenzuje stvaranjem *image*-a divljakuše koja ume da se nametne i postigne šta hoæe. To se izmeðu ostalog vidi i iz njenih reèi: “Preplašiš ljude pa ne vidiš koliko se ti plašiš”, upuæenih nežnom mladiæu koji je neko vreme verno prati u nadi da æe je konaèno i ‘kresnuti’ i koji je napušta kada shvati da od toga nema ništa (jer, u poverenju, Ðia voli - ŽENE!!!).



Potom na snimanju Đia upoznaje šminkerku Lindu (koja *by the way* ima deèka), zaljubljuje se u nju i taj odnos obeležava njen život u toj meri da æe pred kraj izjaviti da je ona jedina žena u njenom životu. Opterećena poslom i konstantnim pritiskom da uvek bude objekt divljenja svetine, a nikad osoba koja ima vlastiti život, vlastite žudnje i bol, Đia postepeno pada u zavisnost od droge koja joj u poèetku daje snagu da prebrodi krize izazvane odlascima dragih ljudi (prijatelji, devojka, majka) u trenucima kada su joj bili potrebni, ali droga ubrzo poèinje da je uništava. Đia zato odlazi kuæi u Fladelfiju i pokušava da se leèi i sredi svoj život ali razdvojenost od Linde joj pada teško i podgreva stare sumnje da se ona vratila bivšem deèku, što Điu ponovo baca u zavisnost od narkotika, i ovoga puta Linda joj postavlja ultimatum "ili droga ili ja". Đia odlazi. U međuvremenu njen jedini kakav-takav oslonac u životu je vlasnica modne agencije u kojoj radi u NY, Wilhemina Cooper, koja umire i Đia pada sve dublje u narkomanju, prelazi na 'iglu' i zaražava se virusom AIDS-a. Saznavši da je obolela, èini poslednji pokušaj da se 'skine' (uz pomoæ onog nežnog mladiæa) i uspeva u tome. 'Èista' odlazi da se oprosti s Lindom i taj njihov poslednji susret je veoma dirljiv. Ubrzo potom Đia umire.

Konaèno, Lindina izjava da: "Svako ko pokuša taèno da nam kaže ko je ona (Đia), uopšte je nije poznavao" donekle mi olakšava sav ovaj trud uložen u pisanje.

I ako vas do sada nisam ubedila da obavezno pogledate ovaj film, završiæu odlomkom iz Điinog dnevnika èime i film završava: "Život... i smrt. Energija i mir. Ako danas prekinem, ipak je vredelo. Èak i strašne greške koje sam èinila poništila bih da sam mogla... patnje koje su me pekle i ostavile ožiljke na mojoj duši. Ipak je vredelo. Zato što mi je bilo dopušteno da hodam tamo gde sam hodala. Po paklu na zemlji, po raju na zemlji i opet nazad, u njega, ispod, daleko između, kroz njega u njemu i iznad njega."

Desa

## LUD ZA EJMI (*CHASING AMY*)

Chasing Amy, kod nas preveden kao "Lud za Ejmi" je prièa o tome kako su oèekivanja najèešæe plod presrasuda i kako je lako pogrešno tumaèiti ljude i njihove postupke ako se držiš vlastitih oèekivanja, a ne znaš da imaš izvesne predrasude. Upravo to se dogodilo Holdenu (igra ga Ben Affleck) crtaèu stripova koji živi sa potpuno blentavim cimerom i saradnikom, pa upoznaje devojku Alisu koja je lezbejka ali ga to ne spreèava da se (uprkos pametnim upozorenjima blentavnog cimera) u nju zaljubi shvativši to oèigledno kao dobar izazov za iskazivanje svoje muškosti. Alisa, međutim, pokušava da mu objasni da to što je muškarac ne znaèi ništa posebno (što se meni lièno naroèito dopalo) pri èemu Holden dobija prilièno iscrpnu edukaciju o detaljima lezbejskog seksa (što je ipak presedan u amerièkim filmovima). Èitava prièa se zakomplikuje kada Holdenov cimer pokušava da ga 'spase' isprièavši mu izvesne degutantne detalje iz Alisine prošlosti zbog kojih dolazi do rasprave u kojoj mu Alisa nedvosmisleno daje do znanja da nije postala njegovo vlasništvo time što je spavala sa njim. Deèko se potom sasvim 'pokopava' pokušavši da ceo sluèaj objasni pritajenom seksualnom željom svoga cimera prema njemu i predlaže im 'trojku'. Naravno, sve puca.

Inaèe, ovaj film raðen u maniru savremenog takozvanog tinejdžerskog filma ipak ima kvalitet (nekoliko!) više jer temi pristupa krajnje ozbiljno i bez podsmeha. Glumci su svoj posao odlièno odradili i jedina 'mana' ovog filma je što se s graðanskom uètivošæu zadržao isključivo na teoretskom prikazu Alisinog lezbejskog života, ali to se u jednoj, u suštini puritanskoj sredini (U.S.A) i dalo oèekivati, naroèito u filmu srednje (ako ne i visoke) produkcije. Ako se posle svega ipak zapitate zašto se film zove "Lud za Ejmi" odgovor vam stiže na samom kraju kada Holden Alisi, na sajmu stripova, mnogo posle razlaza, poklanja svoj strip ('posut pepelom') pod dotiènim nazivom u kojem je isprièao njihovu prièu.

Moram priznati da sam ovaj film gledala sa zadovoljstvom, ali da sam tek pišuæi ovo shvatila da je možda, ipak, veliko pitanje može li se nazvati lezbejskim. Nadam se da æe neki novi filmovi taj naziv zaslužiti mnogo više.

## FILMOVI: SA GEJ I LEZBEJSKIM ZAPLETOM I PODZAPLETOM

Antonija
Berlinska afera
Bobice boje lososa
Boja purpura
Bolje od èokolade
Children's Hour
Crna udovica
Dok pada noæ
Ðia
Ejmi i jaguar
Glad za krvlju
Go fish
Henri i Džun
Hotel Novi Hempšir
I kaubojke plaèu
Ja sam navijaèica
Jezero posledica
Kad bi zidovi mogli da govore II
Elen
Kradljivci
Lud za Ejmi
Lijana
Menhetn
Meseèeva Kler
Momci sa strane
Momci ne plaèu
Muzika mog srca
Nebeska stvorenja
Orlando
Otrovna Ajvi
Poljubac leptira
Pokaži mi ljubav
Pustinja srca
Raskoš
Seoska romansa
Sve o mojoj majci
Stidne dlaèice
Silkvud
Skok
Suprotni polovi
Tri srca
Troje
Tamna strana
Vreli dani u Alabami
Vatra
Ženske perverzije

Bent
Bogovi i èudovišta
Cijelim biæem
Filadelfija
In&out
Karington
Kavez za ptice
Moj privatni Ajdaho
Moris
Poljubac žene pauka
Prisila, kraljica pustinje
Rani mraz
Sveštenik
Svadbeni banket
Voðenje ljubavi
Totalno pomraèenje

Moj život u ružièastom
Život moje majke

## VEN DO – SAMOODBRANA ZA ŽENE I LEZBEJKE

**Intervju sa Irenom Kralj, aktivistkinjom iz Ljubljane i jednom od facilitatorki sa Druge lezbejske nedelje, Sombor, vodila Ljiljana Živkoviæ.**

*Za veæinu nas prisutnih na ovom skupu tvoja radionica je bila pravo otkriæe! Reci mi, kada si prvi put uèestvovala na kursu samoodbrane, Ven Do, i nešto o njegovoj istoriji u lezbejskom i ženskom pokretu.*

Prièa o Ven Do samoodbrani za žene i lezbejke u Sloveniji je poèela 1998. godine, kada je grupa lezbejki iz Ljubljane otišla na Filmski festival u Bolonju (Italija). Na festivalu su upoznale nekoliko žena koje se bave Ven Doom i poèele su se u potpuno neformalnom i prijateljskom okviru dogovarati da æe grupa žena iz Bolonje doæi u Sloveniju na kurs samoodbrane. Te godine još nije došlo do realizacije kursa, ali je zato pet žena iz Ljubljane otišlo u Nemaèku, taènije u Kasel, gde se svake godine u vreme Božiæa skupe žene iz cele Europe koje se bave Ven Doom. Rezultat tog druženja je bio i prvi trening koji je u Ljubljani pripremila neformalna grupa iz Bolonje, a održao se 1999. godine. Među uèesnicama smo bile Mojca Šoštarko i ja, i oduševljene trodnevnim treningom, odluèile smo da æemo i mi u decembru iæi u Kasel. U proleæe 2000. bile smo pozvane da doðemo u Le Puiju (Francuska), gde se svake godine održava skup žena koje se bave Ven Doom, samo što je ovaj više namenjen samim trenerkama.

*Koja je svrha Ven Doa, i kako lezbejke i žene reaguju na kurs? Zašto ga preporuèuješ?*

Kada smo odluèile da na Drugoj lezbejskoj nedelji organizujemo kurs samoodbrane za žene, imale smo veæ nekoliko iskustava iza sebe, ali smo zbog želje da Ven Do, koji same jako gotivimo i poštujemo, predstavimo na pravi naèin, oseæale prilièno uzbuðenje.

Ven Do je mnogo više od samog otpora agresoru i uèenja tehnika samoodbrane. Ven Do je ženska solidarnost, razmenjivanje ideja i znanja među ženama, poštovanje, upo-



znavanje ženske realnosti u svetu u kome vladaju muškarci, i autokreiranje nove ženske realnosti.

Inaèe, sam trening samoodbrane za žene ima i nekoliko pravila, koja ga zapravo èine toliko posebnim. Najvažnija pravila su da svaka žena može da radi Ven Do, da se ništa ne komentariše, da poštujemo same sebe i jedna drugu, da se poštuju ideje i želje i pitanja i odgovori drugih žena, da žene zajedno stvaraju pozitivnu i kreativnu atmosferu, da sve žene rade Ven Do zbog sebe i samo na naèin koji njima odgovara. Znaèi, mogu i da prestanu da rade vežbe, samo je važno, da druge žene ne napuštaju prostoriju u kojoj se trening održava. Uz poštovanje svih tih pravila žene stvaraju poseban bezbedan prostor, u kojem mogu na sebi svojstven naèin da istražuju svoje telo, svoj glas, svoje želje, svoj život, ispituju svoje granice i okolinu i traže nove naèine za izražavanje sebe i svojih potencijala a da se ne boje da æe neko da ih ocenjuje i ogranièava.



*Kakve utiske nosiš sa radionice iz Sombora? Koji su ti dalji planovi?*

Na žalost na kraju sam kurs izvela sama, ali uz Mojcinu podršku. Mislim da je s obzirom na okolnosti (bile smo bez prave prostorije, a vreme je bilo hladno) kurs prilièno dobro ispao. Ja sam u realizaciji jako uživala, pa se nadam, da je i drugim ženama bilo fino. Željela sam da dam bar mali uvid u Ven Do, da bi žene mogle da znaju šta da oèekuju ako Mojci i meni, uz pomoæ žena iz Beograda, uspe da organizujemo dvo ili trodnevni trening samoodbrane.

*Ako ti , koja èitaš ovaj teks, želiš da doðeš na trening samoodbrane, najbolje je da se raspitaš u Labrisu, kada i gde æe se držati kurs.*



Kurs samoodbrane koji smo pripremile za Drugu lezbejsku nedelju nije bio prvi održan na podruèju Srbije, jer je pre nekoliko godina grupa žena iz Beèa (Austrija) dala takav trening.

*I, nešto za kraj, što sam zaboravila da te pitam.*

Za mene lièno Ven Do ne predstavlja samo trening za telo, nego u najveæoj meri i užitak za dušu i za srce. Ven Do je naèin života i meni predstavlja ogromnu vrednost, koju reèima ne mogu u celini da objasnim, ali je verovatno najveæa vrednost što se oseæam dobro dok radim Ven Do.

Pisanjem ovog teksta slike sa Druge lezbejske nedelje su oživjele i probudile oseæanja. Smeškam se kada se setim da još mesecima poslije Belog dvora nisam oprala svoje sportske patike, jer me vojvoðanski prah na njima podsjeæao na toliko lepih događaja. Bilo je super.

Mašem uèesnicama i zahvaljujem Labriskinjama!



Sa Druge lezbejske nedelje

# AH – LEZBEJSKA SEKSUALNOST

sa Druge lezbejske nedelje, Sombor 20.10.2000.
Facilitatorke:
Aida Bagiæ, *Centra za ženske studije, Zagreb*
Bobana Macanoviæ, *Labris, Beograd*

*Radionica za koju nijedna nije znala o èemu je ali sve su došle.*

„...dodir nikad ne sme da se shvati olako, (....) kad žena ide rukama ka mojim grudima ili mi razdvaja noge, to nikada nije obièna stvar, njeni prsti koji me nalaze i njen jezik koji me uzima nisu misteriozni događaji koje treba sakriti, veæ ovi zagrljaji, dodiri, uzdasi, reèi žudnje, to su sve èinovi sunèevog zraka. (.....) kada žena ide rukama ka mojim grudima ili mi razdvaja noge, to nikada nije obièna stvar.“ (Džoan Nestle, *Naš dar dodira*, prijevod iz Feministièkih sveski)

U programu je bilo najavljeno samo *Ah*, tako da mnoge sve do poèetka radionice nisu ni znale kako æe biti rijeè o lezbijskoj seksualnosti. Kako nije rijeè o neèemu što je „obièna stvar“ i razlikujemo se u tome koliko nam je jednostavno govoriti o vlastitoj seksualnosti pred drugima, odluèile smo da stvar malo ‘olabavimo’ uvodnim igrama. U prvom krugu zamolile smo svaku ženu da nam kaže kako bi se njezina vagina obukla kad bi sama birala, a zatim kako bi mirisala kad bi sama birala svoj miris. Bilo je tu golih vagina koje seku morskom obalom i mirišu na školjke, lavandu i onih u kožnim jaknama s mirisima kivija, avokada i meda. Bilo je i onih koje su mirisale naprosto na pièku.

Zašto da zamišljam kako moja vagina sama bira svoju odjeæu i miris? Zato što je dio užitka u seksualnosti prepuštanje kontrole vlastitom tijelu, vlastitoj pièki koja želi sve ono što se same ne usuđujemo poželjeti, koja se, samo ako joj dopustimo, može prerušiti u neku nama posve nepoznatu, zamirisati kako se nikad ne bismo same usudile mirisati, zato što užitak dolazi tek u padanju i prepuštanju u prostor nad kojim nemamo kontrolu a ipak se osjeæamo sigurno. Zato što, ugledamo li vlastitu pièku odjevenu u krinolinu ili kožne èizme, možemo otkriti aspekt svoje seksualnosti kojeg možda nismo bile ni svjesne i koji još uvijek èeka da ga prepoznamo i tako oslobodimo.

Zatim smo zamolile sve žene da na poseban papir zapišu jedno svoje najneobiènije seksualno iskustvo. Mogle su izabrati iskustvo s drugom osobom, sa samom sobom, stvarno iskustvo ili neku svoju seksualnu fantaziju, ali najvažnije je bilo da su u njemu uživale. Ovom prilikom nismo željele otvarati sva ona područja naše seksualnosti koja su negativno obojena iskustvima nasilja, bilo nam je važno da podržimo jedna drugu u otkrivanju našeg vlastitog užitka. Svaka je proèitala prièu neke druge, ne vlastitu. Tako smo èule o masturbaciji u vlaku, ispod raširenih novina, susretu tri pièke i tri klitorisa, vezivanju veæ u prvoj zajednièkoj noæi...

Sistematizacije radi, pokušale smo lezbijski užitak razvrstati na *moj užitak u njenom užitku, njen užitak u mom užitku, moj užitak u mom užitku, njen užitak u njenom užitku....* ali nije baš bilo posve jasno da se naši užici tako lako mogu razgranièiti, prije je rijeè o tome da struje jedan iz drugoga, događaju se istovremeno, prelaze iz jednoga u drugi na-



UNTITLED (BROOCH)
Photo: James Hart

glo ili postupno, važno je da jedna drugoj znamo kazati (ili pokazati) u èemu uživamo. Osim toga, pred više od dvadeset žena malo nas je bilo spremno sasvim jasno kazati kako to njezin užitak proizvodi moj, što me to pali dok je gledam i dodirujem. Razrada užitaka ostavljena je tako za rad u malim grupama uz pivo ili u još manjim grupama po sobama... Ionako je vec bila ponoæ.

**Kako bi se obukla vaša vagina:**
– bila bi gola na suncu
– bila bi gola na mjeseèini
– obukla bi se u talas
– smoking sa cilindrom
– crvenu èipku
– kupaæi
– pliš
– plave oèi
– gumene èarape
– traperice i plavu košulju
– nismo se dogovorile
– kaèket i kožnu jaknu
– bila bi gola na suncu
– depilirana i gola
– kožne pantalone
– namazala bi se kivijem
– klovnovski nos
– blindirana
– pamuk
– gornji deo (*valjda kupaæeg*)

**Kako bi mirisala vaša vagina:**

– na ljubièice
– na egzotièno voæe
– kao i inaèe
– kao i inaèe – na peèurke
– na poljsko cveæe
– isto kao i sada
– na školjke
– na borovu šumu
– na jabuke
– prirodan miris
– na moju dragu
– na dinje
– na more
– na školjke
– na more
– na svježinu
– na parfem
– na kaktus
– na ružu
– na sarmu
– na doživljaj

# ALTERNATIVNO LE^ENJE'

sa Druge lezbejske nedelje, Sombor
18.10. 2000.
facilitatorka: Biljana Ilièiæ, *Kikinda*
materijal sa kasete skinula: Ljiljana Živkoviæ

*Primarni sistem šake*

Prièaæu o Su Đok *(Su Jok)* terapiji koja je poslednje dostignuæe istoènjaèke medicine. Njen tvorac je jedan nauènik, profesor koji se zove Park Džae Vu, južnokoreanac. To je u stvari Južnokoreanska tradicionalna akupunktura i akupresura, ali je on dosta usavršio i plasirao svuda po svetu. U stvari, najviše se, recimo, koristi u Rusiji po zvanièNm bolnicama. Postoji znaèi zvanièna terapija. U Rusiji deca po zabavištima znaju ovaj sistem korespondencije i leèe sebi glavobolju, grlobolju i tako dalje. Žao mi je što sada nemam kod sebe taj film na video kaseti ali tu se vidi da deca jako brzo to shvate... tako da æete i vi! Ono što æemo mi danas raditi, to je iz ove male knjige koja se zove, "Su Đok za svakoga", odnosno za laike. Ovde su najosnovnije stvari o leèenju i o leèenju jednostavnih bolesti. Pomoæu ove terapije se leèe i ozbiljnije bolesti, ali mi æemo se samo koncentrisati na sistem korespondencije.

'Su', znaèi 'šaka', a 'Đok' znaèi 'stopalo'.

Èovek je mikrokosmos, a èovekovi svi organi i delovi tela su preslikani na šaci ili stopalu. Mi æemo ovog puta raditi šaku jer bi vas ukljuèivanje i stopala samo zbunjivalo.

Znaèi, na šaci imamo sve organe i delove tela koji se nalaze u nama, na nama. Radi se na levoj šaci – to je primarna korespondencija – i ona se okreæe prstima na dole.

Palac ovde predstavlja glavu i vrat. Glavu sa svim delovima. Trebalo bi da zamislimo da smo palac rotirale i da je sada na mestu korena ruke. Dalje su, gledano na dole, pluæa, srce, jetra, želudac, creva i kod žena: materica i jajnici, i između domalog i srednjeg prsta je polni organ. Spoljni prsti, mali i kažiprst predstavljaju ruke, a domali i srednji prst su noge.

Svaki prst ima po tri zgloba, sem palca, i to predstavlja nadlakticu, podlakticu i ovo dole je šaka. To važi i za levu i za desnu *ruku*. Prsti koji predstavljaju noge: natkolenica, potkolenica i stopalo.

Park Džae Vu kaže da je priroda savršeno

napravila da se svi organi i delovi tela nalaze na šaci i da je to naèin koji nam je priroda dala da možemo da se leèimo veoma lako.

Primer za leèenje: nas recimo boli desni jajnik. Odmah se ovde aktivira ta taèka i nju naðemo pomoæu ovog korespondentnog štapiæa, odnosno dijagnostièkog štapiæa, ali može se raditi i drvcetom šibice, olovkom koja nije jako oštra... i time se traži taèka. Bockamo i ta taèka kada se naðe jako boli. Obièno ljudi trgnu ruku kada se naðe taèka koja korespondira sa bolnim organom. Pošto smo pronašle taèku, radi se masaža. Štapiæem se kružno, u smeru kazaljke na satu, pritiska korespondentna taèka jedan do tri minuta. U zavisnosti koliko je jak bol, može se praviti i pauza sa masiranjem taèke prstima, pa se opet nastavlja sa masiranjem štapiæem. Ako je bol jaèi, masaža se ponavlja kroz tri-èetiri sata. Ova taèka, korespondentna, je ustvari kao neki daljinski upravljaè.

Ova terapija se ne radi samo da bismo na kratko umirile bol, ona leèi. Jedino u sluèaju preloma, kada se mora staviti u gips ili zuba koji moraju da se poprave, ova tehnika se ne primenjuje. Ovo što mi sada radimo je na nivou nekih jednostavnijih bolesti. Recimo, neka ima menzis pa je bole jajnici, ili kijavicu, upalu ušiju, bolove u stomaku... Ako je nešto ozbiljnije, onda se ovo znanje ne može primenjivati, to jest može malo da pomogne, ali tu se u stvari radi akupunktura sa iglicama koje se zabadaju u te korespondentne taèke. A postoji i nešto što je još komplikovanije, a to je rad na energijama.

Ovako okrenuta šaka, sa dlanovima od nas, predstavlja prednju stranu tela, jin stranu, a druga strana je jang strana i predstavlja zadnji deo tela. Tu je kièma, tu su ruke, noge... Bubrezi su isto pozadi.

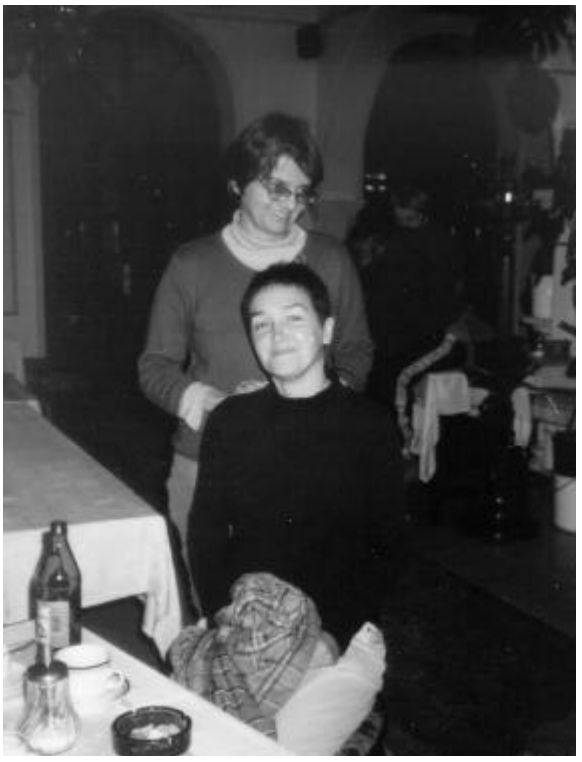
*Sistem insekta*

Za sistem insekta možemo uzeti bilo koji prst sem palca i gledamo ga okrenuto od sebe. Gornji deo bi bila glava, srednji deo je trup sa pluæima, srcem, a ispod preseka je jetra i svi ostali organi. Prst posmatran iz profila u predelu trupa: leva ruka i desna ruka, a noge, leva i desna su na treæem zglobu.

Treæi sistem je mini sistem i on predstavlja preslikano celo telo samo na jagodicama prstiju, ali je to suviše komplikovano da bi smo i njega prešle. Što se radi na manjem sistemu pritisak na korespondentim taèkama je sve bolniji, ali zato i delotvorniji. Znaèi na mini sistemu mnogo brže deluješ ali je zato bol intenzivniji, gotovo nepodnošljiv.

Èitav ovaj proces koji radimo nije samo tehnièka stvar. Nije samo poenta naæi taèku, ovo je leèenje ljubavlju, jer ulažeš svu svoju energiju u to što radiš. Mi preko štapiæa, odnosno instrumenta dajemo koliko možemo da pomognemo osobi koju leèimo. Par Džae Vu u stvari to i radi. On kaže da leèi ljubavlju. Ali on može samo da sedi pored osobe, èak i da je ne pipne i da je leèi.

Zaista je lep oseæaj kad možeš nekome da pomogneš. To je u stvari velika nagrada. Važno je raditi bez treme i sumnje da æemo uspeti, kao što sam ja u poèetku radila. Bila sam u panici da neæu pronaæi taèku! Èesto se dešava da je nekoliko taèaka bolno. Onda prvo tražimo taèku koja najviše boli i nju leèimo, od jednog do tri minuta. Ja nešto nemam srca ljude puno da muèim i pošto znam da je masaža isto jako dobra ja vršim pritisak dok osoba ne poène da se žali na bol i onda malo rastrljam taèku prstima, u smeru kazaljke na satu. I ono što je jako bitno za ovu tehniku je da nikakvu štetu ne možemo da napravimo i ako je pogrešno radimo, sem da nekome ne oštetiš kožu! Nema negativnih efekata.



Sa Druge lezbejske nedelje

# MAPE @IVOTA'

sa Druge lezbejske nedelje,
Sombor 17.10. 2000.
facilitatorka:
Radenka Grubaèiæ, *Labris, Beograd*
materijal sa kasete skinula: Ljiljana Živkoviæ

Voljela bih da krenemo nekim drugaèijim naèinom upoznavanja od klasiènih. Voljela bih da svaka žena na parèetu papira predstavi svoj život, kao životnu mapu. Možete koristiti bojice, hemijsku olovku... možete da crtate hronološki detalje iz života, možete ih predstaviti matematièkim simbolima, možete koristiti reèi... I da nakon crtanja, koje traje petnaest minuta, ukratko predstavimo svoje živote jedna drugoj.

*B.I*: Ovo je uzlazni put kojim idem. Ovo žuto sam ja. Oèekujem od života sve najbolje i verujem da je život super stvar. Moj crtež kreæe roðenjem i na kraju dolazi smrt od koje takoðe oèekujem sve najbolje.

*T.S*: Sve sam zamislila kao strip. Ovde sam ja kao beba – totalno zbunjena i nemam pojma ni o èemu. Ovo je period mog života kada sam igrala fudbal i poèinje period kada sam poèela da se zaljubljujem i istovremeno sam se pitala šta tu nije u redu – bar su mi rekli da nije u redu, pošto sam stalno vodala devojèice i govorila da su mi devojke, pa su mi... Ovo je period od neke moje 12. godine pa do 26. kada sam bila kao u zatvoru – totalno zbunjena i nisam znala šta se dešava... mislila sam sve najgore i o sebi i o celom svetu. A, ovo je period mog života kada sam došla u Labris, i upoznala V.!

*V.D*: Moj crtež je predstavljen bojama od ljubièaste, roze... sa ljubièastim, roze sa nekim malim suncem. Zašto tako? Zato što je moj život zasta bio crn, još uvek je, ali eto nešto se sunce probija i ja zaista mislim da æe da mi i zasija velim zracima!

*S.LJ*: Ovde sam ja kao mala i tu je jedno malo sunce, ima i oblaèiæa, ali je uglavnom sunèano.

*N.S*: Ovo ovde se zove Gausova kriva i može da se primeni za gotovo sve u životu, u smislu raspodele. Znaèi, ovaj ovde maksimum krive objašnjava recimo, da je najveæi broj ljudi proseène visine, pa onda kako idete na levo ili desno – primer uzimam – jako malo ljudi je patuljastog rasta ili jako mali broj ljudi je džinovskog rasta.

Ja bih došla možda tu, i moj život koji naravno osciluje ali sa tendencijom... ja ga vuèem naniže, znaèi težim uvek da se nekako izdvojim, težim ka nekom savršenstvu i onda nekad sebe i zaglupljujem i tako oscilujem – nadam se da se taèka ipak pomera. Savršenstvo opisujem ovim krugom – kao savršenim telom, gde je svaka taèka podjednako udaljena od jedne centralne. A ovo je moja druga strana gde sam konfuzna kriva koja je negde obla, negde oštra, špicasta. I, ovo dole bi bile nekakve oscilacije koje su bile malih amplituda ranije, znaèi u adolescenciji, gotovo možda èak i ravna kriva za razliku od svih drugih, da bi onda krenule da osciluju, sad kad se možda oèekuje neki smiraj.

*Z.R*: Ovo je moj raniji period života koji je bio prilièno uzburkan i nemiran, nesiguran i, sunce je bilo prilièno slabo, a sada sve ide nekako mirnije – mnogo sam vedrija i veselija i nekako lakše prolazim kroz život.

*V.K*: Ovaj deo ovde je ustvari apstrakcija i teško mi je da ga objasnim jer mi je ceo moj život neshvatljiv. Uglavnom sve ovde ima svoj tok koji je svima nama u prvom trenutku teško da sagledamo – zašto je to tako – tako da ja svoj život vidim sa puno oscilacija, ali opet ide ka neèemu. A, ovde sam napravila neke faze u svom životu: ovo je recimo faza kada sam se školovala – tada sam recimo bila jedinka, a ovde sam u paru sa svojom devojkom, a ovde je perid kada sam postala aktivistkinja – ovde ima puno žena.



Sa Druge lezbejske nedelje

*M.P*: Ja sam daltonistkinja! Sve je



Sa Druge lezbejske nedelje

ovde šareno i to treba da zamislite! Ovaj crtež ustvari kaže: Život je lep!

*LJ.Ž*: Svoj život sam predstavila kao drvo. Koren predstavlja sve ono što uzimam iz društva – ovde je jedan filter kroz koji propuštam sve u sebe i time se hranim. Ovde su i bubice, ptice, veverice... to su osobe sa kojima živim u simbiozi. A, okolo je priroda, smenjuju se godišnja doba – to su periodi u mom životu. Na kori drveta su ožiljci, odnosno tragovi...

*L.M*: Ja sam jednom već crtala Mapu života i iscrtala sam svoju istoriju, i sada ne mogu da je ponovim, ali pošto je period u kome živimo vreme kada smo završili sa fašzmom, što je jako bitno za mene, ja sam svoju istoriju pokupila u ovaj brod *(figurica od papira)*. A na njemu su nacrtane žene, feministkinje, lezbejke i ostale aktivistinje i, ovo roze je knjiga za koju sam konačno odlučila da je napišem.

*M.Š*: Ovo je zapravo mali foto-roman u devet slika, potpomagala sam se i rečima. Taèka broj jedan: to je moje rođenje koje sam doživela kao tabula razu – sve mi je naravno bilo belo i krenula sam da ga ispunjavam, tu knjigu ili tablu. Taèka broj dva: detinjstvo. Tu sam napisala tuti-fruti bend – tu je svega bilo, ali bilo je dosta i roza boja. Tri: škola. Tu je već bilo i muzike i hora i košarke i plivanja i knjiga i petica i jedinica iz vladanja, najčešće! Taèka četiri: mojih šesnaest godina i prva prava lezbejska ljubav sa Cicom. Onda, šesnaest godina provedenih sa njom, tu sam nacrtala neke zvezdice, planete, sunce, mesec i nekakav zapravo moj mikro i makro kosmos sa njom. I onda sam podvukla jednu liniju i došla do taèke šest, a to je njena smrt nakon šesnaest godina. Kao što se civilizacija deli na vreme pre Hrista i posle njega takvu neku hronologiju u svom životu delim u odnosu na nju, to mi je odrednica: do nje, sa njom i posle nje. Došla sam do taèke sedam kada sam izašla iz mraka. Već se ponovo pojavljuju i boje. Tu je moje vraćanje slikarstvu... podizanje. Tu kreću i geometrije i boje i forme, zapravo vraćanje mom životu nakon dvogodišnje depresije. Došla sam do taèke osam i shvatila da je život ipak prednost čak i kada zna da izgleda neizdrživo... i tu sam stavila razne simbole, znakove uzvika, znakove pitanja, zareze, tri taèke i sve ono što život nosi. I taèka devet je budućnost gde opet stavljam znakove uzvika, pitanja, tri taèke... ipak gledam radoznalo i sa neizvesnošću u budućnost ali sa nekom pozitivnom energijom.

*B.M*: Ja sam se koncentrisala na svoju lezbejsku egzistenciju. Prvo što sam nacrtala je moja fotografija dok još nisam pošla u školu, i na kojoj imam kikice koje mi je mama stalno vezivala, ali stojim u jednoj klasičnoj buè pozi! Sigurna sam da sam tog momenta znala da sam lezbejka. Onda je došla osnovna škola i tu su samo devojčice koje ja gledam ali još uvek ne znam šta bih sa njima, ali sam znala da mi se dopadaju. I u prvoj godini srednje škole sam se prvi put zaljubila i prvi put bila sa devojkom, pet godina. Onda idu tri taèke, što znači da je to sve tako trajalo: ja sam se zaljubljivala, devojke su me ostavljale, ja sam patila pa sve tako u krug. Prvo je došla moja bivša devojka od koje sam puno naučila, onda je došao Labris i Ženski centar koji su me politički više definisali i gde sam shvatila da je lezbejska egzistencija mnogo više od biti zaljubljena. I ovde je voz Beograd-Zagreb... svake druge nedelje!

*A.B*: Ovo zapravo nije nikakva hronologija. Tu su planine, rjeke, gradovi koji su meni u životu bili važni... Na vrhu su planine, tu je jedna koja se zove Promina i odatle dolaze moji roditelji. Tu je Sljeme iza Zagreba, Velebit koji smo prelazili na putu za more... Tu su rjeke... Krka, opet iz tog kraja odakle su moji roditelji, pa je Sava, Soča, a sada i Dunav. A ovo četvrto, ovo malo zaokruženo, to su neka mala mjesta u kojima sam živjela i koja sam doživljavala tako cjelovito, zaokruženo, pregledno, a ovo na dnu su gradovi:

Zagreb, Majnc, Boston, Njujork, Beograd – i oni su nekako veliki i u njima ima nešto više tenzije nego u ovim malim mjestima. A ovo ovdje dole je ta pruga koja ide od Zagreba do Beograda.

*A.Z*: Ja sam na papiru pokušala da napravim kao neki paèvork prekrivaè, koji kad bih radila radila bih ga u toj formi. Prva slika: beba sam i ništa mi nije jasno. Posle toga sam sa majkom i maèkom. Majka nešto prièa, ali meni i dalje ništa nije jasno. Onda sam sa nekim drugim ljudima i maèkom, i meni i dalje ništa nije jasno. A onda sam sa svojom devojkom i maèkom, i ovde je srce koje mi delimo. Tu su i tri taèke...

*R.T*: Ovo je moj crtež – tri kuæe. Ovo je moja kuæa - sa mojom drugaricom. Ovo je sinovljeva kuæa, a ovde je, negde daleko, kuæa bivšeg muža, koji je otac moga sina, i on treba da ima kuæu. Eto, takav je moj život od poèetka do sada i ubuduæe.

*D.D*: Ja sam se odluèila za jedan malo nadrealistièki pristup, što se ovde lepo vidi *(prazan papir)*. Tu je jedno veliko išèekivanje, ima dosta prostora za upisivanje... Ima i drugu stranu... A ako su nekom neophodne linije, evo ovde sam ih nacrtala (...) pošto nisam shvatila da to treba neko drugi da mi nacrta.



Sa Druge lezbejske nedelje

*I.K*: Na mojoj slici su razlièite žene iz mog života pre, pa sad, pa posle... Svaka nešto radi i svaka je posebna za sebe. Svaka mi nešto posebno znaèi u nekim trenucima života. Sve su na razlièitim krajevima sveta i nikako da ih skupim u Sloveniji! Zato na crtežu ni nema granica. Jedino je papir ogranièio crtež. Neke žene sede, druge stoje, može da se gleda sa više strana... Volim i prirodu. Ovde je sve zeleno i ovo su planine, a ovo je maca moje devojke i mene koju smo pokupile na ulici i sada smo totalno zaljubljene u nju.

*M.P*: Ovo je atletska staza. Ja sam poèela da treniram negde u drugom-treæem razredu osnovne škole i tada sam valjda i poèela više da gledam devojèice i više da se družim sa njima. Ovde preskaèem jedan ceo period kad sam se zezala, pa je došla Malta gde sam se prvi put ozbiljnije zaljubila u devojku i ona u mene, i lepo smo se provodile. Posle toga sam se vratila ovde i uglavnom uz neku tehno muziku i izlaske družila sa devojkama. Tu je i moja kuca koju volim najviše na svetu. Tu je i priroda – botanika...

*K.K*: Ovo je moj crtež i nadala sam se u poèetku da æe tu biti sve jasno, meðutim sudeæi po reakcijama ovog tabora ovde ipak æu morati da objašnjavam. Ovo bi bio neki moj životni put. Ovde je poèetak i sve je išlo sa usponima i padovima manje-više, a ovo narandžasto je inaèe sunce, a ova zelena je tu zato što tu boju najviše volim. Priroda je zelena, te tako vidim i taj svoj put. Ova narandžasta sunca su neki dogaðaji koji su se desili nezavisno od mene, a koji su valjda uticali da taj put krene nešto optimistièkije, na bolje, dok ove žute imaju neke prepreke, znaèi isto neki spoljni uticaji koji su u nekim periodima delovali više u nekim manje. A u poslednje vreme ti dogaðaji izvan mene, bilo dobri bilo loši, nemaju više toliko uticaja, i ja dolazim do toga da to nije jedan put neko da ih može biti mnogo. Ovde stoji upitnik – nemam pojma šta æe se desiti, ali imam neku ideju da æe biti dobro.

*D.V*: Ja sam veæ crtala svoju Mapu, ali mi se u meðuvremenu još nešto desilo. Ovaj prvi crtež je moja porodica. Ja imam dva brata i majku i oca. I imam sebe, i pronalazim

lezbejke oko sebe. U stvari, to su bile žene koje za sebe nikada nisu rekle da su lezbejke, ali one su bile oko mene i ja sam bila sa njima. Onda se u mom životu pojavljuje Romana i to je to jedno veliko srce. Onda se ja pojavljujem u Labrisu i tu pronalazim žene koje za sebe kažu da su lezbejke. Onda zahvaljujuæi Labrisu odlazim na Pohorje *(Prva lezbejska nedelja, 1997)* u Sloveniju i tamo u stvari kapiram da to što nas je tamo èetrdeset i pet i to što smo mi lezbejke nismo iste, ali shvatam i da je najvažnije to što smo lezbejke i što nam je super kada smo zajedno. Onda imam praznine i pojavljuje mi se Ženski centar. Imam sreæu da na poslu na kome radim mogu da kažem da sam lezbejka i da mogu da sedim ispod zastave koja se zove Pravo na različitost, i tu mi je odlièan period života. E, onda mi se pojavljuje organizacija Druge lezbejske nedelje, koja je u toku. Tu mi stoji jedan znak pitanja. Ja sam prvi put došla u iskušenje da kažem, Meni je jako drago što sam ja lezbejka, ali drage lezbejke pokušajte same da pronaðete mesto za Drugu lezbejsku nedelju! I, ovo sam ja danas, sa vama i jako sam sreæna i zadovoljna što sam tu sa vama.

*S.M:* Kod mene nije sve nacrtano ali æu dodati. Ovo je muzika i moje dve omiljene životinje, kornjaèe i psi. Ovde poèinje jedan raspon u mom životu, od osamnaeste priznajem da prihvatam sebe kao lezbejku, znaèi nema odluèivanja između muškaraca i žena, i znam šta želim od života. Poèinjem da se zaljubljujem, mada uvek su me privlaèile više žene, i pitala sam se zašto ali posle mi je neko objasnio. Opet osamnaesta godina, tu su kola. Možeš da ideš gde hoæeš, možeš u Novi Sad... možda zbog toga. E, onda dolaze i žurke, koje nisam nacrtala, i zanimljivosti iz grada Beograda. Sa dvadeset godina se dešavaju različite stvari u mom životu. Upoznajem ljude koji su i strejt i koji mi postaju jako dobri prijatelji i prihvataju me kao lezbejku, i to sve se dešava u jednom pozorištu i za to ne zna njih petoro veæ dvesta. Ovde upisujem montažu, a ove godine za tu montažu vezana je i režija i ostalo. U mojoj dvadeset i prvoj se pojavljuje jedna devojka koja je meni velika ljubav i uvek æe biti na neki naèin, ona je ovde, na crtežu i još neki ljudi meni bliski. Dalje idu provodi. U mom životu ima uspona i padova što se tièe ljubavi. Znaèi ide ljubav, ljubav, ljubav i odjedanput bum, gotovo. I evo ga krug, stalno se sve vrti.



Sa Druge lezbejske nedelje

*O.K*: (...) neke događaje koji su utjecali bitno na njega i njegovo kretanje. Ovaj tu dio predstavlja mrak i totalnu zbunjenost i onda polako neke promjene i neke situacije u okolini na koje ja nisam mogla utjecati ali koje su jako utjecale na mene. I to sve otprilike tako ide i vrti se stalno u krug, malo gore, malo dole...

*Š.M*: Serijalni život... pošto sam ja žena reèi. Imam nekakva èetiri crteža. Nisam baš puno boja koristila, ali se vidi nekakva... Na ovim crtežima koji su minijaturni se vidi... kreæem od poèetka... ovo dvoje su moji roditelji, pa sam ovo malo ja. Pa sam ovde devojèica i imam svoju prijateljicu. Onda dolazi jedan veliki put, meni jako drag. Odrastam ispod zvezde i ona je jako važna, ta crvena zvezda *(petokraka)* i tu je veæ bio kolektiv. I naknadno sam se setila srpa i èekiæa on je ovde gore. Pa se onda pojavljuju... odrastam... ova muška figura to je moj muž bivši, ovo sam ja i dva mala (...) to su deca. Onda je krenuo moj ambis, tu ja patim. Ovde je ženska figura, ti znakovi, krugovi sa dva krstiæa, to znaèi to, lezbejski znak. A onda se u tom lezbejskom èudesnom znaku pojavio najveæi (...) i moja viktorija, na kraju balade gde su sve ptice. I opet taj lezbejski znak. I na kraju mora da bude to *Gotov je*... i da završim šta se sad na kraju dogodilo. Na kraju je ipak bilo važnije mnogo tih ljudi okolo (*demonstracije 5. oktobra 2000)* i suzavac – nisam mogla da pokažem – i dok je gužva sa

tim suzavcem nalazim se sa svojom dragom u kasini i mi se sklanjamo zbog suzavca. Pametni su imali preko nosa krpe natopljene i mogli su da se kreæu, i tako dalje. I mi... ovo ja recimo jedem ribice, a ona jede nešto drugo, školjke. Meni se (...) strašna revolucija bez (...) pretvorilo se u nešto dobro.

*M.M*: Ovo je moj crtež ali nema veze sa mojim životom, to sad vidim. To nema veze s vezom s mojim životom, ali... Ja sam roðena u Èeškoj za vreme revolucije '68. i s obzirom na neke posledice te revolucije ja sebe smatram veterankom te revolucije. Dakle, neki moj moto je uvek bio da budem revolucionarna bez obzira šta Šeki kaže. Onda sam imala period u svom životu gde sam se oseæala kao ping-pong loptica. Pa sam onda otišla na leèenje u Francusku – ovo je francuska pudlica, asocijacija – i tamo, pošto sam leèena u jednoj katolièkoj bolnici, nisam postala religiozna, ali sam upoznala divne èasne sestre. Promenile su mi život, odnosno, dale temu za razmišljanje! Onda sam poèela da studiram nešto što nisam završila – imate ovde prekid filma – nešto u vezi sa filmom. Pa imam znak pitanja, pošto sam izduvala svoj životni san, nisam završila ono što sam htela. Onda imam tri taèke. Onda imam moje osvešæenje kao... nešto što bi moglo da se nazove od bluda do zabluda, pa sam tu flertovala sa idejom lezbejstva dok konaèno nisam poèela da pišem o tome – ovde je pisaæa mašina – i tek kada je to došlo na papir onda sam ja na taj naèin mapirala svoj život. Za mene još uvek je to lavirint – feministièki, Labris... još uvek ne znam, moram da se lociram u celoj toj ideji. Da pronaðem šta u celoj toj ideji meni lièno odgovara, mada nemam nekih predrasuda, koènica, nego jednostavno moram da se postavim u svemu tome. A ova fleka ovde, to je Slobodan Miloševiæ i uopšte režim. Ja još uvek ne znam šta da oèekujem od ove nove konstelacije sistema pošto... odrasla sam u sistemu koji nije bio baš blagonaklon prema kategoriji invalitkinja, recimo, pa sada jedva èekam kakav æe ovi program imati na tu temu, tako da se ovde nisam deklarisala ni *za* ni *protiv*, ali u svakom sluèaju želim svoju kuæu u cveæu, ne mora da bude toliko idilièno, ali hoæu lièni afirmaciju, emancipaciju...

*R.G*: Ovo sam ja kad sam se rodila – mala Rada. Crtežom sam predstavila ono što mi je bilo najznaèajnije u životu, koliko sam mogla da skratim. Ovdje sam navela trinaestu godinu kad sam se zaljubila u vaspitaèicu iz vrtiæa. Tada nisam znala ni šta bi, ni gdje bih sa tim ali znam da sam se zaljubila i bilo mi je fascinantno. Kasnije sam krenula na fakultet sa veæ punom svešæu o sebi kao o lezbejki. I fakultet mi je jako važan u životu. Nakon fakulteta dolazi '97. godina kad se moj život potpuno promjenio jer sam konaèno došla na jedno mjesto gdje sam mogla da èujem druge žene da kažu za sebe da su lezbejke i gdje ja mogu da kažem da sam lezbejka. Ovdje sam ja, ovo je Labris, '97. je i ovdje su moje drugarice lezbejke i to je nešto što je meni najvažnije u životu. I, ovdje se taj krug nastavlja dalje.

*B.S*: Ovo je na neki naèin moj život i ja sad govorim iz ove plus faze. Ova minus faza je moj život do '97. godine zato što to u stvari nije bio moj život nego su... imam oseæaj i mislim da imam pravo to da kažem, da su moj život živeli drugi, jer sve moje veze lezbejske bile su ukalupljene u neki kontekst društveni i ja sam se gušila u tome i jednostavno posle te '97. godine kada sam ušla u Ženske studije, gde sam dobila neku esenciju podrške koja se kasnije razvijala, ja sam napravila taj presek i sada ja živim taj moj život. Znaèi javno... znaèi posle '97. sam imala javnu vezu... Oseæam da imam podršku i šire od onog konteksta u kome živim. E, sada sve to bi bilo dobro da ja mogu svojoj porodici – živim samo sa majkom i jako sam vezana za nju – da mogu i njoj da kažem da sam lezbejka. Ali ova '97. i ulazak u Ženske studije je i njoj pomogla na neki naèin jer ona kroz svu tu prièu shvata polako, i neka moja želja je da ja ne doðem i kažem joj, Mama ja sam lezbejka, nego da ona kaže, Hej, (...) ti si lezbejka!

# EMOTIVNA I SEKSUALNA ZAVISNOST'

sa Druge lezbejske nedelje,
Sombor 21.10. 2000.
facilitatorka: Veronika Mitro
materijal sa kasete skinula: Ljiljana Živkoviæ

Ova radionica je zapravo i moj prvi, zvanièni ulazak u lezbejsku zajednicu i drago mi je što vas ovde ima u ovolikom broju i volela bih da nas je još više. Ja sam psiholog po struci. Ovu temu sam izabrala od ponuðenih tema, koje je Labris smatrao da bi bile adekvatne da se obrade na ovom susretu. Buduæi da je emotivna i seksualna zavisnost vrlo široka tema i vi same ste veæ prolazile kroz više radionica o emotivnoj i seksualnoj zavisnosti, ja sam ovde u našem dvoèasovnom druženju zapravo odabrala da obradimo fokusiranje. Zapravo, jednu tehniku koja osveštava naša oseæanja i erotske senzacije koje imamo.

Šta fokusiranje jeste, a šta nije? Fokusiranje je jednostavan i sistematièan naèin da se utièe na emotivnu klimu i pristupi svakoj senzaciji koja se opaža. Investrajuæi mali deo sopstvenih mentalnih resursa u fokusiranje na oseæanja u svakodnevnom životu moguæe je postiæi sve. Upotrebljavajuæi ovu tehniku biæete sposobne da utièete na tok svog života, u svakom pojedinom događaju. Sa ovom tehnikom možete umanjiti tenziju, bol i bilo koju neprijatnu senzaciju; staviti taèku na svaki psihosomatski nemir i smanjiti neodluènost. Tehnika se može koristiti i za promenu pojedinaène navike ili liènosti.

Fokusiranje na senzacije nije nova vrsta meditacije. To nije odmor uma koji rezultira u slobodi misli i oseæanja. Fokusiranje nije ni emotivna oluja i ne zahteva fizièku snagu, to nije miran odmor. Fokusiranje je vid borbe: borba za slobodu koja je moguæa uvek i svuda kada odaberete da usmerite deo snage u to. To je borba bez obzira šta se odvija u fotelji, kada se fokusiraju blage i prijatne senzacije. Fokusiranje je borba koja æe vas osloboditi od nevidljivih emocija koje ne možete obuzdati iako ste ih veæ davno preživeli. Fokusiranje nije izmišljena ativnost ili brzi trik za profesionalce koji vas obuèavaju. Nije ni kult niti bilo koja ceremonijalna aktivnost. Fokusiranje je samo prirodna aktivnost koju èinite mnogo puta dnevno samo ste toga polusvesni jer kratko traje i niste vešti u tome.

Razvoj sposobnosti fokusiranja i stvaranje navike obraæanja pažnje na razlièite telesne senzacije održava telo u formi – sa minimalnim uèešæem znaèajno æete doprineti kvalitetu života i izbeæi mnoge brige.

Ja do sada ovu radionicu nisam izvodila, samo sam je u svesti osmislila, ali nadam se da æe to funkcionisati i da æe vam biti interesantno i da æemo se zabaviti.

**Prva vežba** je vežba slušanja. Ona se sastoji u sledeæem: sve æemo ustati i šetaæemo po krugu. Na moj znak zaustaviæete se pored prve žene i upoznaæete se. Predstaviæete se toj osobi ukratko i na drugi pljesak æe se druga osoba predstaviti vama. Vaš zadatak je da pažljivo slušate osobu šta vam govori. Predviðeno je da u toku šetnje upoznate tri osobe. Nakon toga æete predstaviti te tri osobe, ali je vrlo bitno da ne koristite vaše prethodno znanje i iskustvo koje imate sa tim osobama.

Cilj ove vežbe je da se približimo jedna drugoj i aktiviramo naše snage za vežbe.

**Druga vežba** je prizivanje emotivnih i seksualnih doživljaja. Razbrojaæemo se i formirati krug. Jedinice æe misliti o emotivnoj vezi koja je za vas znaèajna. *Dvojke* æe misliti o seksualnom aktu, bio on stvaran ili je deo mašte. Zatvoriæemo oèi, koncentrisaæemo se i razmišljati.

**Treæa vežba**. Na moj znak otvoriæemo oèi i podeliæemo se u dve grupe. Svaka grupa neka uzme veliki papir i flomaster i kroz *brainstorming* formira svoju listu doživljenih oseæanja i erotskih doživljaja. Sledeæi korak je da se vratimo na mesta i zajedno saslušamo doživljaje koje su grupe ispisale na svojim listama. Uporediæemo zajednièke stavke i diskutovaæemo. Nakon ovoga možemo govoriti o tome kako smo se oseæale u toku ove vežbe.

**Grupa dvojke, erotski doživljaj:**
*mir, požuda, ljubav, strah, strast, vezanost, nežnost, briga, leèenje, uzbuðenje, neizvesnost, ushiæenost, vatra, fatalna privlaènost, radost, toplota, umor, sreæa, sigurnost, stabilnost, vrtlog u stomaku, napor, uspomene.*

**Grupa jedinice, oseæanja:**
*ljubav, seæanje, tuga, bol, gubitak, povreðenost, nada, sreæa, ljubav, nežnost, dodir, osoba koja osvaja srce, zagrljaj, ljubav, strast, toplina, predavanje, uzbuðenje, èežnja, da nam bude dobro, poverenje, predavanje,*

*odmor, jeza kroz kièmu prolazi, želja za njom, mir, njeno lice, toplina u pleksus solarisu, pospanost, obamrlost udova, toplinu - radost - veliko udvaranje.*

**Poklapanje:** *ljubav, strast, nežnost, uzbuðenost, toplina, sreæa*

Cilj ove vežbe je da vi u svakodnevnici takoðe obraæate pažnju na vaša oseæanja i vaše senzacije koje doživljavate i da idete za izvorom tih oseæanja i senzacija, jer vam one donose kvalitet.

**Rezime radionice:**

**B.S:** Meni je ova radionica veoma znaèajna jer smo krenule na neki drugaèiji naèin. Sada bi mi recimo bilo mnogo lakše da se ukljuèim u neku drugu radionicu iz ovih emocija koje sada oseæam, koje su sada prave, u ovom trenutku. Bilo mi je lepo, maštala sam, bila sam opuštena.

**LJ.Ž:** Ja sam èak i vodila neke radionice o seksualnosti ali je ova bila prva u kojoj sam, u ovolikoj grupi žena, u stvari maštala o seksu i uspela to da izvedem kao da sam sama sa sobom. Prijalo mi je.

**Š.M:** Ovde piše: jeza kroz kièmu prolazi. Znate kakva je to emocija?! Najjaèe oseæanje koje prolazi... Pa, želja za njom. Ili, toplina u pleksus solaris. Sada smo govorile i o našem telu, šta emocije znaèe našem telu. Znaèi, proširile smo tu našu emociju. Ali nijedna od nas nije govorila o negativnim emocijama, samo o pozitivnim...

**VERONIKA:** Sledeæi put možemo govoriti i o emocijama koje proizvode negativna oseæanja, ali mislim da je kratko vreme da se to obraðuje samo jednom radionicom, pošto one najèešæe proizvode i druge propratne pojave na kojima treba više raditi.

**B.I:** Mislim da je ovo jedna jako lepo zamišljena radionica. Da sam se ja dobro oseæala kada smo se baš udubljivale i fino sam se opustila. Jedino mi je žao što nismo bile dovoljno koncentrisane da uradimo sve do kraja i nekako imam potrebu, ne u ime svih, ali u svoje ime, da se izvinim Veroniki što nismo mi odradile sve kako treba, pa si se možda ti loše oseæala.

**VERONIKA:** Meni je žao što sam pravila neke greške u instrukcijama i što sam bila smušena, i to je možda doprinelo da se razbije grupa i da ne izvedemo kontinuirano sve do kraja, ali mislim da smo ipak nadomestile taj prekid i da je radionica uspešna. Ja sam zadovoljna. Drago mi je što ste mi pružile priliku da održim svoju radionicu u vašem društvu i nadam se da æemo imati prilike da se opet družimo.

**V.D:** Bilo je super, zaista. Vežbe su odliène i uspela sam da se opustim, da razmišljam o osobi koju volim, pošto sam bila u grupi jedinice. Ali sada, nisam puna. Ovo mi je tek poèetak. Ne znam šta ide dalje. Kad sam videla najavu za radionicu, pošto emotivnu i seksualnu zavisnost ja smatram jednom vrstom bolesti, kao što su zavisnost od pušenja, droge, alkohola... a ovde je sve ispalo lepo, pa mi sad nije jasno, ako ja smatram to bolešæu kao ako imam seksualnu ili emotivnu zavisnost od neke osobe, kako æu ja to da leèim! Ovde taj odgovor nisam dobila, tako da ne znam kako se oseæam... nedopunjeno. Nisam potpuna.

**VERONIKA:** Možda je uz taj naslov trebalo da stoji neko odreðenje jer ovo svakako nije radionica koja obraðuje celokupno tu tematiku. I emotivna i seksualna zavisnost je mnogo više od toga. Ovo je samo ulazak u emocije i senzacije u cilju osveštavanja tih pojedinaènih doživljaja koji èine tu našu ukupnu zavisnost. Tako da ja verujem da se oseæaš zbunjeno. Možda to nisam dovoljno jasno na poèetku radionice naglasila. Izdvojila sam samo ulazak u prevladavanje zavisnosti pre nego što bih se bavila samom zavisnošæu.



Sa Druge lezbejske nedelje

# VESTI

**DECEMBAR 2000. GODINE**

*Uredniku "Vesti u 10" Studija B*
*Miljku Danièiæu*

NAJOŠTRIJE PROTESTUJEMO

Protiv diskriminativnog stava prema lezbejkama i homoseksualcima iznetog u prilogu o pravima homoseksualaca i lezbejki emisije "Vesti u 10" televizije Studija B u nedelju, 3. decembra 2000. u 20.30h. Vaš kolega koji je neposredno nakon emitovanja odgovorio na naš telefonski poziv, obavestio nas je da ste Vi uredivali "Vesti u 10".

U prilogu o pravima homoseksualaca i lezbejki u svetu u izdanju "Vesti u 10" od prethodne veèeri, segment koji sadrži anketu među prolaznicima na beogradskim ulicama završava se lièenim transparentnim izjašjavanjem novinarke **protiv** partnerstva među osobama istog pola i pokazuje na sopstveni stomak (èini se na ekranu, u trudnoæi) saopštavajuæi da "to" homoseksualni parovi ne mogu da imaju.

Smatramo da je ovaj nastup izrazito diskriminativan u odnosu na lezbejke i homoseksualce i protestujemo jer:

1. ovde se ne radi samo o odgovornosti jedne novinarke, ovo je poruka i stav televizije Stidija B javnosti u odnosu na razlièitost ljudi prema seksualnom opredeljenju.
2. iste veèeri, televizija Studija B naizgled izražava podršku razlièitostima između ljudi prema polnom i religioznom obeležju, time što u udarnom terminu svojih vesti emituje komercijalni oglas Ženske politièke mreže ili prati hilandarsko noæno bdenje. Zašto razlišitost prema seksualnom opredeljenju ima drugaèiji tretman od strane vaše televizije?
3. Povezivati osudu homoseksualnosti sa nemoguænošæu zaèeæa je nedopustivo i istovremeno diskriminiše i heteroseksualne žene i muškarce koji ne mogu imati decu.

Ukoliko i Vi demokratiju razumete kao jednaku moguænost egzistencije svih ljudi uz poštovanje njihovih razlièitosti, oèekujemo da æete na ovo protestno pismo uzvratiti javno, reakcijom na sopstveni prilog.

S poštovanjem,
Nevladine organizacije protiv svake vrste diskriminacije:

*Autonomni ženski centar protiv seksualnog nasilja*
*Incest Trauma Centar*
*Iz kruga -grupa za podršku invalidnim ženama, deci i porodici invalidnih osoba*
*Labris - grupa za lezbejska ljudska prava*
*SOS telefon i centar za devojke*
*SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja*
*Savetovalište protiv nasilja u porodici*
*Deèji romski centar*
*ASTRA - Anti Sex Trafficking Action*
*Žene u crnom protiv rata*
*Grupa za ženska prava evropskog pokreta u Srbiji*
*Asocijacija za ženske inicijative*
*GEA - grupa za ekonomsko osnaživanje žena*
*NANDI - umetnièko-istraživaèka stanica*
*Mreža za promociju ženskih politièkih prava*
*Feministièka 94*
*Centar za ženske studije*
*Udruženje samohranih majki "Žena"*
*Žene na delu*
*Kampanja protiv homofobije*
*Stalkeri - grupa studentkinja i studenata sociologije*

**DECEMBAR 2000. GODINE**

Registrovana lezbejska i gej organizacija DEVE, u Beogradu.

**DECEMBAR 2000.**

Vesti iz sveta (*the Advocate*) 20. decembar, 2000.

**Holanðani legalizovali gej brakove**

Holandski senat je prošlog utorka finalizovao zakon po kome æe gej i lezbejski parovi imati pravo braka i usvajanja dece. Zakon æe postati važeæi sledeæeg aprila. Holandski zakon o braku æe biti jedan od najnaprednijih takvih zakona u svetu u pogledu na prava gej parova. "Što se nas tièe, homoseksualni brak æe imati iste posledice kao i heteroseksualni brak", izjavili su èlanovi senata.

**JANUAR 2001.**

Vesti iz sveta (Beta) 3. januar, 2001.

**Hrvatska bi mogla da prizna homoseksualne brakove**

Heteroseksualni i homoseksualni brakovi bi prema novom predlogu Ustavnog zakona u Hrvatskoj trebalo da budu izjednaèeni, piše danas dnevnik "Republika". Prema nacrtu Zakona o jednakosti polova, koji je sastavio profesor sa Pranog fakulteta u Zagrebu Siniša Rodin, u Hrvatskoj bi trebalo pojaèati ravnopravnost polova, ali i garantovati slobodu polnog izbora, dodaje list.

Predlog zakona utemeljen je na zakonodastvu Evropske unije o ravnopravnosti polova i poslat je vladi i hrvatskom Saboru na razmatranje. Veæ je sada jasno, piše "Republika", da æe predlog izazvati burne reakcije pretežno konzervativne hrvatske javnosti, koja je još pod jakim uticajem crkve. Zakon bi, naime, tvrdi "Republika", izjednaèio sve vrste brakova, odnosno kako polno mešovitih tako i onih među pripadnicima istoga pola. Nacrt zakona, između ostalog, predlaže ravnopravnost žena i muškaraca na svim podruèjima, posebno u sluèajevima zapošljavanja, rada, plata, struènog usavršavanja i garantovao bi pravo na jednaku platu za istu vrstu posla.

**JANUAR 2001.**

**EU traži donošenje zakona o pravima homoseksualaca**

Predsednik jugoslovenskog Udruženja za prava seksualnih manjina.

Atila Kovaè je rekao da mu nije poznato da vojvoðanski parlament priprema legalizaciju homoseksualizma u Vojvodini, ali da Evropska unija traži od Jugoslavije donošenje zakona o braènim pravima homoseksualaca i lezbejki.

"Nakon demokratskih promena u Srbiji, odnosno SRJ, u državnim, republièkim, pokrajinskim i lokalnim organima sve je više homoseksualaca, što daje nadu da æe se ovo pitanje naæi u parlamentu", izjavio je Kovaè agenciji Srna.



**FEBRUAR 2001. GODINE**

Radna grupa omladine Socijaldemokratske unije, Kverija Lezbigej, apelovala na jugoslovensku vlast da sledi primer zemalja Evropske zajednice i republika ex Jugoslavije u ozakonjivanju lezbejskih i gej brakova.

**FEBRUAR 2001. GODINE**

Poštovane/-i,

Hvala što ste strpljivo saèekali/-e nastavak Istopolnih/Queer studija u novom milenijumu.

Queer-studije predstavljaju prvi organizovani pokušaj da se "problem" homoseksualnosti rasvetli u nauènom i filozofskom diskursu. Serijal od 13 predavanja najznaèajnih domaæih teoretièara obuhvatiæe socijalni istorijat homoseksualnosti, raznovrsne queer-teorije od poèetka zapadnoevropske misli do danas, homoseksualnost æe biti dekonstruisana u okviru istraživanja sociologije, psihologije i pravnih nauka. Svi polaznici dobiæe sertifikat o završenim studijama i po jedan primerak GAYTO-a, zbornika savremene homoseksualne kulture.

Predavanja æe biti održana na Filozofskom fakultetu u Beogradu, u naknadno određenim terminima. Prvi susret polaznika bice održan 21. decembra.

Predavanja i teme:

*Mr. Miodrag Kojadinovic* – dobitnik Holandske stipendije za gay studije
Homoseksualnost: Socijalna istorija
Calvinism, Lutheranism, Zwinglism: Holandija, Danska i Švajcarska kao modeli gej liberacije
Lik Gej Maèo Muškarca: Sado-masohizam ili mimikrija
Plato to Judith Butler: Pregled gej teorije
*Dr. Zorica Mrševiæ* – Institut za socijalna istraživanja
Lezbejke u gej i "lezbejskom" pokretu
Prava gej i lezbejske populacije u zapadnoj Evropi.
*Boris Davidoviæ* – profesor
Fundamentalni problemi istrajanja homoseksualnih žudnji
*Mr. Ivana Spasiæ* – istraživaè, Institut za filozofiju i društvenu teoriju
Socijalna kontrola homoseksualnosti
*Dr. Mirjana Nikoliæ* – nezavisni istraživaè
Homoseksualnost, novi mediji i spiritualnost
*Dušan Maljkoviæ* i *Lepa Mlaðenovic* – Beogradski gej aktivisti
Buduænost gay pokreta u Srbiji
*Dr. Divna Vuksanoviæ* – asistentkinja, Fakultet dramskih umetnosti
Telo i erotizam
*Dr. Maja Kandido-Jakšiæ* – istraživaè
Podložnost pritiscima u društvu i homofobija među mladima.
Dr. Žarana Papiæ – profesorka, Socijalna antropologija
O nametnutoj polnoj ulozi kao delu opresivnog sistema.

**FEBRUAR 2001.**

**Nagrada FILIPE de SUZA**

Drage prijateljice i dragi prijatelji,

obaveštavamo vas, na žalost, sa velikim zakašnjenjem (jer smo tek juèe saznali), ali SA VELIKOM RADOŠÆU da je DEJANU NEBRIGIÆU (1970 – 1999) posthumno dodeljena najveæa nagrada za 2000. godinu, za dostignuæe u borbi za poštovanje, oèuvanje, promociju i razvoj ljudskih prava, posebno u oblasti prava i sloboda gay muskaraca, lezbejki, biseksualaca i transgender osoba (LGBT) – FELIPA DE SOUZA, koju dodeljuje Internacionalna gay i lezbejska komisija za ljudska prava – IGLHRC (*International Gay and Lesbian Human Rights Commission*), sa sedištem u San Francisku.

Felipa de Souza je jedna od najveæih i najuvaženijih nagrada koja se dodeljuje pojedincima/kama ili organizacijama širom sveta, koji/e su svojim radom ostvarili znaèajan doprinos u oèuvanju, promociji, zaštiti i razvoju ljudskih prava i sloboda svih ljudi, i borbi protiv diskriminacije i zlostavljanja na bazi seksualne orijentacije, primoravanja i manipulacije, gender identiteta, hiv statusa, dominacije heteroseksizma.

Ovo je drugi put da nagrada Felipa de Souza bude dodeljena jugoslovenskoj/m aktivistkinji/i. Godine 1994. ovu dragocenu nagradu je dobila Lepa Mlaðenoviæ, lezbejka, feministièka psihološkinja, aktivistkinja za LGBT i ženska ljudska prava, antimilitaristkinja i antifašistkinja...

Dejan Nebrigiæ (1970 – 1999), jedan od prvih i najistaknutijih gay aktivista u Srbiji. Po obrazovanju filozof, po profesiji pozorišni kritièar i pisac, bio je među prvima javno deklarisani gay-aktivista u Srbiji i, uz Lepu Mlaðenoviæ, svakako najangažovanija osoba za ostvarivanje ljudskih prava gay muškaraca, lezbejki, biseksualaca i transgender osoba. Jedan je od osnivaèa i realizatora aktivnosti ARKADIJE – gay i lezbejskog lobija u Beogradu, krajem 1990. godine. Veæ sledeæe godine se pridružuje akcijama Antiratnog centra, kao jedan od osnivaèa mirovnog èasopisa "Pacifik" i ureðuje, tokom 1992. i 1993. godine, eksplicitno gay i lezbejske strane, kao deo mirovne politike univerzalnosti ljudskih prava. Deklarisani anti-fašista, anti-militarista i anti-

nacionalista odbija vojnu obavezu, uz dijagnozu da je “homoseksualac”. Sa 23 godine prikljuèuje se ženskoj mirovnoj grupi “Žene u crnom protiv rata”. Tokom 1995. godine radi u Ženskom centru Isidora u Panèevu.

Pored toga, uredio je nekoliko feministièkih zbornika i èasopisa, objavio mnoštvo pozorišnih kritika, eseja i kraæih pozorišnih tekstova. U novosadskom èasopisu “Symposion” izašao je u nastavcima, tokom 1997. godine njegov, prvi srpski gay roman “Paris – New York”, zatim (para) filozofski tekst “Lavirinstki reènik” (1998), a tokom 1998. i 1999. godine objavljuje “Jutarnji dnevnik”, poslednji prozni rad. Od osnivanja, 1997. godine je bio stalni saradnik èasopisa “KulturTreger”, a pored toga povremeno je objavljivao radove u feministièkom casopisu “ProFemina”, te subotièkom književnom èasopisu “Uznet”.

Tokom 1998. i 1999. godine je izvrsni direktor Kampanje protiv homofobije, projekta koji se bavi unapreðenjem položaja gay i lezbejske populacije u Srbiji, i koji realizuju Arkadija, Fond za humanitarno pravo i Evropsko udruženje mladih Srbije. U okviru tog projekta, u saradnji sa Fondom, uredio je èetiri izveštaja koji sadrže pravnu i sociološku analizu homofobije u Srbiji, medijsko praæenje svih oblika netolerancije prema lezbejskoj i gay populaciji, kao i analitišku bibliografiju tekstova o homoseksualnosti za 1998. godinu. Dejan Nebrigiæ je prvi gay muškarac u Srbiji koji je javno istupio i podneo tužbu zbog ugrožavanja liène bezbednosti motivisane homofobijom. Ovaj sudski proces je od istorijskog znaèaja za gay i lezbejsku populaciju u Srbiji, ali na žalost nije okonèan presudom veæ ubistvom Dejana.

U svom aktivnom angažmanu, zajedno sa aktivistkinjama i aktivistima Arkadije, Labrisa i Kampanje protiv homofobije, organizovao je više javnih tribina povodom Gay i lezbejskog dana ponosa, zatim nekoliko prezentacija Kampanje, i tribinu povodom 50 godina donošenja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima UN. Napisao je mnoštvo apela za javnost, koji su ukazivali na katastrofalnu stvarnost gay i lezbejskog života u Srbiji. Jedan od najèeèæe intervjuisanih gay aktivista, za koga nije postojala èinjenica, ni kritika, koju nije mogao da kaže javno.

Mislimo da je nagrada Felipa de Souza divan epilog Dejanove životne prièe...

Sigurni smo da ju je više nego zaslužio...

Members of the International Advisory Board of the International Gay and Lesbian Human Rights Commission (IGLHRC),

**MART 2001.**

Saopštenje za javnost

**Protiv rasizma, homofobije i zloèina iz mržnje**

* U petak, 9. marta tekuæe godine, oko 14h, grupa od šest muškaraca upala je u prostorije SDU i brutalno maltretirala èlanove stranke koji su se tamo zatekli. Prema izjavi Predraga Azdejkoviæa, èlana Socijaldemokratske omladine i koordinatora Queeria-e, lesbigay radne grupe ove stranke, oko 13h istog dana neko je želeo da zakaze sastanak sa predstavnikom Queeria-e, predstavivši se kao èlan Otpora. Sastanak je bio dogovoren za 14h, kada se u kancelariji SDU pojavila grupa ljudi sa maskiranim licima, koji su vreðali, fizièki i psihièki zlostavljali zateèene aktivistkinje i aktiviste, i razbijali inventar stranke. Prema izjavima žrtava i oèevidaca sumnja se da su poèionioci nasilja pripadnici *Skinheads* grupacije, na osnovu prepoznatljivog obrasca oblaèenja, verbalnih pretnji i uvreda koje su izvikivali.

* Apelujemo na maksimalno angažovanje policije u istražnom postupku, identifikaciju poèinilaca nasilja, motiva zbog kojih je nasilje izvršeno i žrtava agresije. Osuðujemo ovakav oblik razraèunavanja sa pripadnicima svih manjina i svima koji se ne uklapaju u dominantne patrijarhalne i nacionalistièke modele ponašanja.

* Zahtevamo precizno, taèno, objektivno i blagovremeno informisanje, iznošenje u javnosti iskljuèivo proverenih informacija.

Smatramo da su zataškavanje i prikrivanje stvarnih èinjenica, kao i lažno izveštavanje javnosti anti-etièka, anti-demokratska i anti-humanistièka dela, koja podržavaju i potkrepljuju nasilje i sve druge oblike kriminalnih akata.

* Èinjenice nesumnjivo pokazuju da je ovo nasilje motivisano mržnjom prema seksualnim manjinama i homofobijom, te tražimo da se jasno iznese u javnost da je ovo prvo organizovano nasilje prema pripadnicima LGBT (lezbejske, gej, biseksualne i transdžender) populacije. U svojim analima mi veæ imamo zabeleženo mnogo razlièitih, poèinjenih oblika agresije i ugrožavanja osnovnih ljudskih prava seksualnih manjina.

* Pozivamo na solidarnost sve demokratski i humanistièki orijentisane pojedinke/ce, grupe i organizacije da nam se prikljuèe u protestu protiv eskalacije nasilja i netolerancije prema pripadnicima svih ugroženih manjina u SRJ.

Miting æe biti održan u petak, 16. marta, u 15 sati na Trgu Republike u organizaciji Deèjeg romskog centra. Takoðe, istièemo potrebu zajednièke akcije u stvaranju platforme za donošenje eksplicitnih, antidiskriminacionih èlanova zakona i Ustava, koji bi sankcionisali zloèine iskljuèivo motivisane mržnjom i diskriminaciju baziranu na rasi, nacionalnosti, polu, rodu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom i ekonomskom statusu, invalidnosti, starosnoj dobi, verskim i religioznim uverenjima.

*Kampanja protiv homofobije*
*Centar za promociju i razvoj prava seksualnih manjina - GAYTEN –LGBT*
*Evropsko udruženje mladih Srbije*
*Labris – grupa za lezbejska ljudska prava*



